

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Středisko ibero – amerických studií

Česká imigrace do Chile v 1. polovině 20. století

**Czech immigration to Chile in the first half of the
20th century**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autorka
Jana Klímová

Vedoucí diplomové práce
Prof. PhDr. Josef Opatrný, CSc.

Praha 2016

Poděkování

Ráda bych poděkovala Prof. PhDr. Josefu Opatrnému, CSc. za cenné rady, trpělivost a vstřícný přístup při vedení diplomové práce. Poděkování patří také zbylým pedagogům ze Střediska ibero-amerických studií, Doc. PhDr. Marketě Křížové, Ph.D. a PhDr. Simoně Binkové, Csc. a Dr. D. Sigfridu Vázquezovi Cienfuegos.

Dále bych chtěla poděkovat nadaci „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových,“ bez jejíž podpory by tato práce nebyla možná.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a čerpala jsem pouze z níže uvedených a řádně (tj. v souladu s obecně používanou normou) citovaných pramenů, zdrojů a sekundární literatury.

Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušně knihovně Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, na webových stránkách Univerzity Karlovy a byla používána ke studijním účelům i k jiným účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne

Bc. Jana Klímová

Anotace

Ačkoli je česká imigrace do Latinské Ameriky ve 20. století relativně dobře zdokumentovaný fenomén, naskýtají se zde stále oblasti, které vybízejí k podrobnějšímu prozkoumání. Jednou z nich je české vystěhovalectví do Chile v 1. polovině 20. století. Díky odlehlosti Chile se české přistěhovalectví rozvinulo později oproti tradičním přistěhovaleckým zemím, jako byly zejména Argentina a Brazílie. Jedná se tedy o marginální oblast české migrace, avšak i zde můžeme nalézt zajímavé osudy Čechů, kteří se rozhodli zkusit štěstí v daleké Jižní Americe. Tato diplomová práce si klade za cíl představit hlavní etapy české imigrace do Chile v 1. polovině 20. století a popsat také osudy Čechů, kteří zanechali výraznou stopu v chilské společnosti. Autor se chce dále zaměřit na motivy výběru Chile jako koncové destinace, migrační politiku v jednotlivých etapách a také rozvoj krajské činnosti v oblastech koncentrace českých občanů.

K dané problematice bohužel neexistuje mnoho literatury, a proto bude autor vycházet především z archivních pramenů chilského a československého původu (Archiv českého ministerstva zahraničních věcí, Fond Českého ústavu zahraničního a Národní archiv v Santiago de Chile s fondem imigračního úřadu) i z relací emigrantů a jejich rodinných příslušníků (zejména z kontaktu s rodinou Benedikta Kociána).

Annotation

Czech immigration to Latin America in the 20th century is relatively well-documented phenomena. Nevertheless it still opens up some areas that invites to detailed research. One of them is the Czech emigration to Chile in the first half of the 20th century. Due to the remoteness of the Chilean Republic immigration developed much later compared to the situation in traditional immigration countries that were mainly Argentina and Brazil. We can say it is the marginal area of the Czech migration although it is possible to find even in this small group of immigrants interesting life stories of Czechs that decided to try their luck in distant South America. This thesis aims to introduce main periods of the Czech immigration to Chile in the first half of the 20th century and to describe the life stories of Czechs who have left a significant legacy in Chilean society. Author also intends to focus on motives of choosing Chile as a final destination, Chilean migration policy in the particular periods and also to development of compatriots' activity in the areas of concentration of Czech citizens.

Unfortunately there is not much literature related to this issue and that is why author will primarily derive from the archival sources of Chilean or Czechoslovak origin (Archive of the Czech Ministry of Foreign Affairs, the Fund of the Czech Foreign Institute and the National Archive in Santiago de Chile with Fund of Immigration Office) and also on emigrants' and their families' testimonies (especially from the contact with Benedict Kocian's family).

Klíčová slova

Československo, československá emigrace do Latinské Ameriky, Chile, imigrační politika, židovská imigrace

Key Words

Czechoslovakia, Czechoslovak emigration to Latin America, Chile, immigration policy, the Jewish immigration

Obsah

1.	Úvod	9
1.1.	Struktura práce	9
1.2.	Výzkumná otázka	10
1.3.	Vysvětlení základních pojmů	10
1.4.	Prameny a sekundární literatura	11
2.	Československá emigrace do Latinské Ameriky v 1. polovině 20. století	16
3.	Počátky české emigrace do Chile	19
4.	Imigrační politika Chile 2. poloviny 19. Století	22
4.1.	Instituce k propagaci Chile	24
5.	Obraz Chile na počátku 20. století	27
5.1.	Obraz Chile představován českými cestovateli na počátku 20. století	27
5.2.	Informace zprostředkované přes Československý ústav zahraniční (ČÚZ)	32
6.	Situace v Chile na počátku 20. Století (do roku 1930)	36
6.1.	Období 20. let	39
7.	Imigrační politika 1900 - 1930	43
8.	Emigrace do roku 1930	46
8.1.	Období 20. let	46
8.1.1.	Benedikt Kocián	49
8.1.2.	Zprávy Františka Papeže	56
8.2.	Konec 20. let	59
8.3.	Příchozí z Argentiny a méně známí krajané	61
8.4.	Krajané - šlechtici	62
8.5.	Zakladatelé krajaňské komunity	63
9.	Československo – chilské diplomatické vztahy v 1. polovině 20. století	65
9.1.	Navazování obchodních a diplomatických kontaktů s Latinskou Amerikou	65
9.2.	Počátek československo – chilských diplomatických vztahů	67
9.3.	Československé vyslanectví v Chile	68
10.	Situace v letech 1930 - 1941	70
11.	Imigrační politika 1930 - 1939	73
12.	Emigrace 1930 - 1939	81
12.1.	Baťovci v Peňaflor	82
13.	Situace v letech 1942 – 1950	86
14.	Imigrační politika 1939 – 1950	89

15.	Imigrace mezi lety 1939 – 1950	94
	Vilém (Guillermo) a Kateřina (Catalina) Pollakovi	94
	František (Francisco) Otto	97
	Hanuš Jiří Stein	98
	Rudolf (Rodolfo) Řípa	99
	Vilém Schiller	99
16.	Krajanská komunita v Chile v 1. polovině 20. století	102
17.	Statistická data o československé imigraci	107
18.	Závěr	110
	Zdroje	114

1. Úvod

Ačkoli bylo Chile pro obyvatele českých zemí značně vzdálené a nedostupné, tak i přes veškeré překážky dochází počátkem 20. století k odchodu prvních rodin. Ty byly později ve 30. letech následovány početnější skupinou československých emigrantů. S ohledem na bohatství země, je však zarážející, že podíl evropské imigrace na počtu obyvatel spíše stagnoval. Naopak v sousedních zemích, Argentina a Brazílie, byla jeho křivka rychle rostoucí. V souvislosti s evropskou imigrací do Chile je často zmiňována poloha země, která ji činí značně izolovanou od zbytku světa, a proto je brána jako jedna z hlavních příčin slabší imigrace do země. V této práci se pokusíme popsat další skutečnosti, které hrály roli při výběru nové země evropskými a potažmo československými emigranty. Příčiny budeme hledat nejen v imigrační politice chilské republiky, ale také v ekonomických a politických zvratech, které ji postihly v průběhu první poloviny 20. století. Na pozadí těchto změn představíme také osudy Čechoslováků, kteří si vybrali Chile jako svůj nový domov.

1.1.Struktura práce

K uvedení čtenáře do kontextu, se zaměřujeme nejdříve obecně na československou emigraci do Latinské Ameriky. Hlavní etapy a cíle této migrace jsou představeny v úvodní kapitole. Dále jsou zde nastíněny také překážky výzkumu, které brání k detailnějšímu poznání vystěhovalecké vlny před vznikem samostatného Československa.

Po obecném úvodu následuje část o imigrační politice Chile a vývoji legislativy druhé poloviny 19. století, který předurčil přístup Chile k evropskému migračnímu proudu. V tomto období hledáme kořeny pozdější imigrační politiky, neboť v průběhu druhé poloviny 19. století byly vytvořeny první kolonizační vládní projekty a postupně se zformovaly také hlavní imigrační instituce, které měly za cíl přilákat evropské kolonisty. Dále se zaměříme na sebereflexi chilské politiky v dané době k otázce přistěhovalectví.

Pro porozumění motivů československé imigrace do Chile je do práce začleněna také kapitola o obrazu Chile v české společnosti na počátku 20. století. Informace a představy, které měli emigranti o Chile, byly jedním z mnoha faktorů, které ovlivnily konečné rozhodnutí o emigraci do takto vzdálené země. Věnujeme se zde nejen zprávám od emigrantů

a cestovatelů dané doby, ale také oficiálními informacím, které od konce 20. let vydával Československý ústav zahraniční (ČÚZ).

Dále následují kapitoly věnující se jednotlivým etapám československé emigraci do Chile. Jejich cílem je charakterizovat v každé etapě nejen československou imigraci, ale také chilskou imigrační politiku a poměry v dané době v Chile. Pochopením poměrů a politiky v zemi se snažíme objasnit motivy, které působily na československou imigraci. Informace o situaci v zemi budeme hledat jak v osobních zprávách imigrantů, tak i v dobových materiálech chilských imigračních úřadů.

Další podoby kontaktu mezi Chile a Československem budeme hledat v rozvoji diplomatických vztahů a jejich vlivu na československé vystěhovalectví. V závěrečné kapitole uvedeme také vývoj krajanské činnosti a na základě statistických údajů z Národního archivu Chile popíšeme tendence, které se v komunitě projevily ke konci 40. let. Předpokládáme, že tak sestavíme komplexní obraz situace československých imigrantů v zemi.

1.2.Výzkumná otázka

Uvědomujeme si, že československá imigrace do Chile je velice marginální téma. Až v průběhu první poloviny 20. století dochází k první masivnější československé imigraci. Tato práce si neklade za cíl určit přesný počet imigrantů v zemi v daném období, ale hledá především příčiny pomalého rozvoje československé imigrace. Vysvětlení hledáme v obecných souvislostech týkající se socioekonomické situace v Chile, ale také v imigrační politice.

1.3.Vysvětlení základních pojmů

V případě československého vystěhovalectví považujeme za nutné vysvětlit některé základní pojmy. Na počátku 20. století se některé termíny užívali v trochu odlišném významu, než jak jej užíváme v současné době.

Jedním z těchto termínů, který je častý zejména v textu cestovatele Františka Čecha – Vyšaty je pojem *krajané*. Krajan je obecně Čech dlouhodobě žijící v zahraničí, který má stále v paměti zemi svého původu a udržuje si povědomí o svých národních zvycích. Tuto osobu nelze vymezovat jazykově, jelikož po mnohaletém pobytu v zahraničí již nemusí ovládat

český jazyk, ale etnický. Jsou to tedy etničtí Češi, kteří trvale žijí mimo území České republiky.¹

Pojem *krajan* lze chápat také ve významu *rodák* - tedy ten, co se narodil v českých zemích. Nicméně na počátku 20. století žilo na území českých zemí mnoho etnických Němců, kteří však mohou být chápáni z pohledu teritoriálního také jako krajané. Tento způsob užívání pojmu můžeme vidět například v textech Aloise Rašina, kde tímto výrazem označoval Němce - krajany.²

Jelikož se v této práci zaměřujeme na migraci z pohledu Chile, tak budeme užívat zejména pojem *imigrant* či *přistěhovelec*. Výraz *krajané* je v současné době užíván spíše v kontextu krajanských komunit, a proto takto budeme označovat již usazené české imigranty a jejich potomky.

1.4.Prameny a sekundární literatura

Z počátku 20. století máme jen velice málo přímých zdrojů, které by informovaly o české imigraci do Chile. Z českých materiálů se jedná především o články z fondu Československého zahraničního ústavu (dále jako ČÚZ). Národní archiv, kde je uložen fond ČÚZ, disponuje složkou, kde je většina dokumentů z období 1929 až 1939. Zde nalezneme zajímavé zprávy, které psali českoslovenští imigranti o svém životě a situaci v nové zemi a také články od úředníků ČÚZ popisující obecné vyhlídky pro československé vystěhovalectví do Chile.

Materiály z počátku 20. let lze najít také ve fondu Ministerstva zahraničních věcí. Nicméně se jedná většinou o pouze stručné informativní články o hospodářské situaci v zemi, o politických změnách a souhrnné informace o československých imigrantech v Latinské Americe. Jediný údaj o počtu Čechoslováků v Chile je z roku 1926 a udává, že se tu nacházelo asi 500 československých občanů.³ V pozdějších materiálech se však nenachází žádná další zmínka, která by odkazovala na další vývoj československé imigrace. Taktéž dokumenty informující o diplomatickém zastoupení nijak nezmiňují Chile. S ohledem na fakt, že archiv nabízí pouze kusé informace bez širšího komentáře, jsme proto z archivu MZV čerpali jen minimálně.

---

¹ Integrace krajanů přesídlených do České republiky. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2011 [cit. 2015-04-12].

² HALÁSZ, Ivan. *Krajanía a tzv. krajanské zákony na ich podporu v strednej Európe*. Praha, 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce prof. JUDr. Václav Pavlíček CSc.

³ *Archív MZV*, Sekce. III/v, karta č. 781, složka č. 66267, č. listu 1646/26

Zaměřili jsme se více na materiály z chilského Národního archívu, který disponuje fondem z Imigračního úřadu. Zde jsou uloženy složky žadatelů o trvalý pobyt a nacionalizaci. Časový rozsah sice nepokrývá celou první polovinu 20. století, ale lze se pomocí těchto dokumentů zaměřit na období 40. let, kdy se v Chile krajanská komunita rozrostla a stala se více organizovanou. Statistické údaje nám tedy zobrazují určitý trend v československé imigraci do Chile ke konci 40. let.

Velice cenným zdrojem nám byla také dobová zpráva Nicoláse Vegy z roku 1896, kde se jako chilský imigrační agent vyjadřuje k imigrační politice konce 19. století a předkládá návrh, jakým směrem by se měla chilská politika vydat v dalších letech, aby podnítila evropskou imigraci k příchodu do země.⁴

Z dostupné sekundární literatury lze čerpat informace představující československou emigraci spíše v širší perspektivě. Česká historiografie se zaměřovala především na obecné aspekty československého vystěhovalectví a pozornost věnovala zejména hlavním migračním proudům, které směřovaly do Argentiny a Brazílie. Z autorů můžeme jmenovat Bohumila Baďury, Josefa Polišenského a Ivo Bartečka.

Podrobnější informace o jednotlivých skupinách, které emigrovali ze Střední Evropy do Latinské Ameriky, přinesly především sborníky Střediska iberoamerických studií FF UK. Některé příspěvky se vztahují přímo na českou či případně česko – německou imigraci do Chile. Jiné příspěvky jsou přínosné pro pochopení obecných tendencí středoevropské emigrace do Latinské Ameriky. Jedná se zejména o texty Josefa Opatrného,⁵ Ivana Dubovického,⁶ Víta Rouče⁷ a Ivana Witkera.⁸

---

⁴ VEGA, Nicolás. *La inmigración europea en Chile, 1882 á 1895*. París: Agencia general de colonización del gobierno de Chile, 1896.

⁵ Opatrný, Josef. La emigración checa a América Latina. In: Opatrný, Josef. *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. Praha: Karolinum, 2000.

⁶ DUBOVICKÝ, Ivan. *La política emigratoria de Bohemia en Relacion con Argentina 1848 - 1938* In: IAP 23/1989, str. 111-128; a také *La política emigratoria de Bohemia en Relacion con Argentina 1848 – 1938*, 2. díl, In: IAP 24/90, str. 151-185

⁷ Rouč, Vít. *Inmigración de los checos en América Latina en el período de entreguerras*. In: Opatrný, Josef. *Iberoamericana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina (II)*. Praha: Karolinum, 2003, str. 43 – 47

⁸ Witker, Ivan. Bohemio-Alemanes en Chile: Entre el olvido y la asimilacion. In: Opatrný, Josef. *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. Praha: Karolinum, 2000, str. 307 – 312. str. 307 – 309.

Hlavní publikací, která se zaměřuje na československou imigraci do Chile, je dílo autorů Jiřího Jiráňka a Iva Bartečka *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*.⁹ Jiří Jiránek, coby bývalý velvyslanec České republiky v Chile, získal množství údajů přímo od krajanů a pamětníků na místě. Společně s historikem Ivem Bartečkem, který práci redigoval, vytvořili podrobný seznam československých občanů působících v Chile v průběhu 20. století. Českou a později československou imigraci do Chile rozdělují do několika fází. Jelikož se nikdo jiný nevěnuje období první poloviny 20. století tak podrobně, vycházeli jsme především z údajů této publikace při popisování imigračních fází a jednotlivých osudů imigrantů tohoto období.

Bližší informace o životech a názorech některých imigrantů nabízí cestopis hudebníka Jana Buriana. Ve svém *Chilském deníku* uvádí rozhovory s Vilémem Pollakem a Františkem Ottou, kde oba dva popisují své první dojmy z Chile a své životní osudy.¹⁰ Pokud nepočítáme publikaci Jiráňka, tak v české literatuře v podstatě neexistuje žádná jiná publikace, která by obsahovala osobní svědectví československých imigrantů v Chile z první poloviny 20. století.

K uvedení československé imigrace do Chile do kontextu dané doby je přínosná publikace Jiřího Chalupy *Dějiny Argentiny, Uruguaje a Chile*, která se v krátké pasáži věnuje českým imigrantům a vzájemným vztahům.¹¹ Nicméně v kapitolách o historickém vývoji Chile jsme čerpali především z chilských publikací. Podrobný popis procesů uvnitř chilské společnosti nabízí Armando de Ramón v *Breve historia de Chile*.¹² Ekonomické údaje a přehledný popis vývoje chilské ekonomiky je v publikaci *Chile en el siglo XX.*, kterou editorovala Mariana Aylwin.¹³

Výzkum imigrace se v chilské historiografii rozvíjel od druhé poloviny 20. století. Klasická chilská historiografie, jejímiž představiteli byli například Sergio Villalobos,¹⁴ Francisco Antonio Encina¹⁵ či Gonzalo Izquierdo,¹⁶ se soustředila na jednotlivé osobnosti z řad imigrantů. Jednalo se tak spíše o příspěvky pojednávající o životě slavných imigrantů,

---

⁹ JIRÁNEK, Jiří a IVO BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*. 2. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3443-8.

¹⁰ BURIAN, Jan. *Chilský deník, aneb, Cautiverio*. Praha: Primus, 1998, 235 s. ISBN 80-85625-85-7.

¹¹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaje, Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, 575 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-323-1.

¹² RAMÓN, Armando de. *Breve historia de Chile: Desde la invasión incaica hasta nuestros días (1500-2000)*. Buenos Aires: Editorial Biblos, 2001, 316 s. ISBN 950-786-294-3.

¹³ AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX*. 3. Santiago de Chile: Planeta, 1990. ISBN 9562470571.

¹⁴ VILLALOBOS, Sergio; F. SILVA, O. SILVA y P. ESTELLÉ, 1974, *Historia de Chile*, Universitaria, Santiago de Chile.

¹⁵ ENCINA, Francisco Antonio, 1983-1984, *Historia de Chile*, Ercilla, Santiago de Chile.

¹⁶ IZQUIERDO, Gonzalo, 1989-1990, *Historia de Chile*, Andrés Bello, Santiago de Chile.

jako například o přírodovědci Ignaciu Domeykovi či britském obchodníkovi Johnu Thomasi Northovi. Imigrace nebyla chápána jako proces vycházející ze společenskoekonomických vztahů, které se v čase mění a ovlivňují jak zemi původu, tak zemi přijímající imigraci.

V 90. letech a počátkem nového století se pozornost soustředila zejména na španělskou imigraci, která byla tradičně nejpočetnější skupinou imigrantů. Výzkum se nezaměřoval pouze na španělské conquistadory a první osadníky, ale také na vlnu exilové imigrace během španělské občanské války.

V tomto období se výzkum rozdělil na dva hlavní proudy. Jedna část zdůrazňovala zejména přínos imigrace k ekonomickému, kulturnímu a společenskému rozvoji země, a druhá se zabývala zejména neúspěchem imigrační politiky státu. Autoři jako Lilian Mires,¹⁷ Baldomero Estrada¹⁸ nebo Leonardo Mazzei de Grazia¹⁹ zdůrazňovali, že příchod evropských imigrantů měl rozhodující vliv na rozvoj průmyslu a ekonomiky.²⁰

Druhá skupina se zaměřovala na státní politiku, kterou označovala jako neúspěšnou a kontraproduktivní ve snaze přilákat imigraci. Autoři, jako například Carmen Norambuena,²¹ Gilberto Harris,²² Silvia Mezzano,²³ zdůrazňovali, že obraz ideálního imigranta byl zcela vzdálený realitě a vládní očekávání tak nebyla naplněna.

V chilské historiografii zatím stále chybí podrobnější výzkum Středoevropské imigrace do Chile. Proto jsme v této práci vycházeli také z obecnějších textů současných autorů. Ti vycházejí z poznatků výše zmíněných historiků a aplikují je k výzkumu současné situace a okrajových témat, které zatím nebyly podrobněji popsány²⁴ (např. Veronica Cano

---

¹⁷ MIRES, Lilian, 1986, *Notas sobre la constitución de las clases medias chilenas: los inmigrantes*, Centro de Estudios Sociales y Educación Sur, Santiago de Chile.

¹⁸ ESTRADA, Baldomero, 1996, *Presencia extranjera en la industria chilena: inmigración y empresariado italiano 1930-1950*, Cuadernos de Historia N° 16, Departamento de Ciencias Históricas, Universidad de Chile, Santiago de Chile.

¹⁹ MAZZEI DE GRAZIA, Leonardo, 1994, *Inmigración y clase media en Chile*, v *Revista Propositiones*, 24, SUR, Santiago de Chile.

²⁰ Příchodem evropských imigrantů vznikly nové řemeslné dílny a továrny; dále se rozvíjela také dopravní infrastruktura, těžební průmysl a také bankovní sektor

²¹ NORAMBUENA, Carmen, 1995, *La inmigración en el pensamiento de la intelectualidad chilena 1810-1920*, In: *Revista Contribuciones Científicas y Tecnológicas*, N° 109, agosto, Universidad de Santiago de Chile, Santiago de Chile.

²² HARRIS, Gilberto, 1997b, *Inmigración y emigración en Chile durante el siglo XIX*, Universidad de Playa Ancha de Ciencias de la Educación, Facultad de Humanidades, Valparaíso.

²³ MEZZANO, Silvia, 1995, *Políticas de inmigración chilena desde 1845 hasta 1992*, In: *Revista Diplomacia*, 68, Academia Diplomática de Chile, Santiago de Chile.

²⁴ Nový přístup k imigraci představuje zejména dvojdielná publikace Gilberto Harrise Buchera, kde popisuje komplikace přistěhovalectví v letech 1810 až 1915 (např. příchod zadlužených osob, finanční problémy osadníků v kolonii Llanquihue)

y Magdalena Soffia,²⁵ Leonir Mario Chiarello²⁶). Ačkoli Chile stálo mimo hlavní evropský imigrační proud, tak je imigrace považována za důležitou součást historie země. Zájem o okrajová témata vnáší nový pohled na imigraci 20. století a lze z něho čerpat také v případě Československa.

V otázce imigrační politiky jsme vycházeli zejména z textu Marie Escalony,²⁷ který se zaměřuje na vývoj imigrační legislativy v Chile v letech 1824 až 2013. Escalona se tak připojuje ke skupině označující chilský kolonizační projekt jako neúspěšný. Bližší informace o vývoji imigrační politiky v 30. a 40. letech nabízejí texty autorů Enrique Brahmý Garcíi a Jorge Montese Arraztoa, kde je představena problematika židovské imigrace do Chile a je zmíněn také přístup vůči československým Židům.²⁸

Informace o československé imigraci však v chilské literatuře nenalezneme. Jedinou chilskou publikací, která se vztahuje na československou imigraci, je kniha Any Marie Kocian,²⁹ kde je vylíčen život jejího otce Benedikta Kociána. Nejedná se o žádný odborný text, ovšem i tak je tato publikace užitečná k poznání Kociánova přínosu chilské společnosti a ducha doby, ve které žil.

---

²⁵ CANO, Verónica y SOFFIA, Magdalena. *Los estudios sobre migración internacional en Chile: apuntes y comentarios para una agenda de investigación actualizada. Pap. poblac* [online]. 2009, roč. 15, č. 61 [2015-12-08], str. 129-147

²⁶ CHIARELLO, Leonir Mario. *Las políticas públicas sobre migraciones y la sociedad civil en América Latina: Los casos de Bolivia, Chile, Paraguay y Perú*. 1. vydání. New York: Scalabrini International Migration Network, 2013, s. 123 - 127. ISBN 978-0-9841581-8-8.

²⁷ ESCALONA, María Daniela Lara. Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para un alectura (1824 - 2013). In: *Revista de Historia del Derecho*. Buenos Aires: INHIDE, 2014, s. 59 -104. ISBN 1853-1784.

²⁸ BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. El Frente Popular y la inmigración judía a Chile: De la apertura al cierre total. In: *Revista Chilena de Derecho*. Vyd. 39, č. 3. Santiago de Chile: Universidad de los Andes, 2012, s. 909 - 917. ISSN 0718-3437; BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *Obstáculos jurídicos y consulares a la inmigración judía durante el gobierno de Arturo Alessandri*. In: *Revista de Estudios Histórico - Jurídicos*. Vyd. 25. Valparaíso: Universidad de los Andes, 2013, s. 523 - 545. ISSN 0716-5455.

²⁹ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*. 1. vydání. Santiago de Chile: Ana María Kocian, 2013. ISBN 978-956-353-454-2.

2. Československá emigrace do Latinské Ameriky v 1. polovině 20. století

Emigrace do Latinské Ameriky v 1. polovině 20. století představovala poslední fázi masivního proudu z Evropy, který byl započat v druhé polovině 19. století. Účastníci revolucí z roku 1848 a kritici absolutismu patřili k první velké skupině emigrantů na americký kontinent. Informace o životních podmínkách v Americe (především ve Spojených státech, ale také v Brazílii, Argentině a Chile), které posílali svým rodinám a široké veřejnosti, motivovaly vlnu evropské emigrace, která na americkém kontinentě hledala lepší podmínky pro život. Součástí této vlny byli také obyvatelé multinacionálního Rakousko – uherského císařství.

Etnická různorodost Rakouska – Uherska je jednou z komplikací výzkumu československé emigrace do Latinské Ameriky. Z údajů imigračních úřadů nelze přesně určit podíl jednotlivých národností na imigraci v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Většina imigrantů totiž neměla cestovní pasy, které by přesně určily jejich národnost. Ti, kteří měli, byli většinou zaregistrováni jako Rakušané, ačkoli odpor k Rakousku – Uhersku byl z části důvodem jejich emigrace. Tudíž ani u osob s pasy si nemůžeme být jisti, k jaké národnosti patřily. Otázka zní, podle čeho lze určit příslušnost k danému národu? Pokud bychom považovali za rozhodující kritérium jazyk, tak v případě českých zemí je problém zjistit, jestli se jednalo o česky mluvící osoby, nebo o české Němce, kteří žili na českém území již před první světovou válkou. Ačkoli byl po první světové válce rozšířen nacionalismus, který kladl důraz na český jazyk, tak stále přetrvával teritoriální patriotismus, tedy pocit příslušnosti k Českému království.³⁰

Většina imigrantů však nevlastnila cestovní pas, tudíž záleželo na jejich vlastním rozhodnutí, jakou národnost úřadům nahlásí (českou, slovenskou, polskou apod.). Jedním z důvodů emigrace bez cestovních dokladů byla propaganda imigračních agentů, kteří hlásali, že pro povolení vstupu do země, není třeba platného pasu. Další příčinou byl negativní postoj rakousko – uherské monarchie k emigraci. Tím, že si emigranti nepožádali o pasy, kryli svůj záměr emigrovat.

---

³⁰OPATRŇÝ, Josef. La emigración checa a América Latina. In: *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. Praha: Karolinum, 2000, s. 57 – 66. ISBN 80-246-0178-8.

K určení národnosti nepomáhají ani jména, která se nacházejí v registrech imigračních institucí. Množství obyvatel z českých zemí a později z Československa mělo německé jméno nebo došlo ke zkomolení jejich jména úředníky imigračních úřadů. Tyto všechny překážky tedy komplikují výzkum emigrace do Latinské Ameriky a konkrétní počty emigrantů z českých zemí je třeba chápat jako určitý odhad dané reality.

Argentina, Brazílie, Chile a také Paraguay se staly hlavními cíly českých emigrantů. Nejdříve to byla Brazílie, kde se usadila emigrace z českého území mluvící převážně německým jazykem.³¹ K této skupině patřil Antonín Neugebauer, který se hlásil k české národnosti a spolupracoval s dalšími slovanskými imigranty v Brazílii a později v Argentině. Společnosti, které poskytovaly přepravu přes Atlantik, se posléze dohodly s majiteli plantáží na pokrytí nákladů přepravy evropských emigrantů a tím vzrostl zájem o emigraci do Brazílie. Nezabránila tomu ani kampaň Rakouska – Uherska proti emigraci.³²

Podobný zájem byl také o Argentinu, kterou úspěšně propagoval například Ferdinand Missler, jako agent přepravní společnosti.³³ Počátkem 20. století tak v Argentině rostl počet imigrantů z českého prostředí. Vytvořila se zde československá komunita, která během první světové války významně podporovala Masarykovy aktivity za vznik samostatného Československa.

Mezníkem byly roky 1923 a 1924, kdy Spojené státy zavedly kvóty na imigraci a tím se pozornost československých emigrantů obrátila na Latinskou Ameriku. Argentina v letech 1923 až 1930 přijala 24 382 emigrantů, což z ní udělalo hlavní cíl československých emigrantů. Tato zejména ekonomická migrace byla poté omezena hospodářskou krizí, kvůli které byla zavedena restriktivní politika v Argentině, Brazílii a také v Chile. Paraguay naopak z této situace těžila a v období 1930 – 1939 přijala na pět tisíc imigrantů (z toho asi tisíc Čechoslováků).³⁴

---

³¹ německy mluvící obyvatelstvo z českých zemí emigrovalo také díky činnosti bratrů Philipů do Chile

³² OPATRŇY, Josef. La emigración checa a América Latina. In: *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. Praha: Karolinum, 2000, s. 57 – 66. ISBN 80-246-0178-8.

³³ ve svých informačních letácích nabízel prodej plavebních jízdenek do Argentiny, poskytoval informace o možnostech zemědělství v zemi a také o početné české komunitě

³⁴ KÁZECKÝ, Stanislav: *La inmigración eslava al Paraguay desde el punto de vista checo*. In: *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. 1 / Praha : Karolinum, 2000 str. 331-333.

Velká změna přišla koncem 30. let, kdy vypukla druhá světová válka. Hlavní vlna emigrace z Československa nesměřovala do tradičních emigračních zemí (Argentina, Brazílie, Chile a Paraguay), ale zejména do Mexika a na Kubu.³⁵ Někteří našli práci v obchodech a továrnách vlastněných Čechoslováky (například v továrnách J. A. Bati), další se zapojili do podpory československé exilové vlády a krajanské činnosti. Ačkoli většina doufala, že se po válce vrátí zpět do vlasti, tak poválečné směřování Československa ke komunismu změnilo jejich plány. Komunistický převrat v roce 1948 vedl k další vlně emigrace z Československa. Poúnorová emigrace ale směřovala především do Spojených států, Kanady, Austrálie a jen částečně do Latinské Ameriky.

---

³⁵ OPATRŇÝ, Josef. La emigración checa a América Latina. In: *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. Praha: Karolinum, 2000, s. 57 – 66. ISBN 80-246-0178-8.

3. Počátky české emigrace do Chile

Prvními českými příchozími v Chile bylo asi 25 členů české provincie Tovaryšstva Ježíšova, kteří přišli během 18. století. V rámci německé kolonizace jižního Chile sem později přišlo několik německy mluvících vystěhovalců z českých zemí (v letech 1850 – 1875).

Nicméně až konec 19. a začátek 20. století můžeme považovat jako počátek přistěhovalectví z českých zemí. V tuto dobu do Chile přišli první čeští osadníci, kteří většinou strávili již nějaký čas v Argentině, kde ale neuspěli a rozhodli se proto zkusit štěstí v sousední „bohaté“ zemi. České přistěhovalectví postupně roste a jeho nejvýraznější období je spojeno s děním v Německu ve 30. letech dvacátého století a po 2. světové válce s nástupem komunismu v Československu.³⁶

Druhá polovina 19. století byla obdobím, kdy chilský stát začal podporovat přistěhovalectví z důvodu potřeby osídlení volného území a s myšlenkou vychování chilského lidu k pracovitosti po německém vzoru. Proto bylo rozhodnuto o přijetí německých a rakousko-uherských osadníků, kteří měli doosídlit Araukánii a ostrov Chiloé. V druhé fázi této emigrace (v letech 1882 až 1914) přijel, jako jediná osoba z českých zemí, **Antonín Matyáš Kutscher** (narozen 24. 2. 1859 v Praze). Kutscher se usadil v Gorbea (mezi Temuco a Valdivia) a za ženu si vzal Švýcarku Emílii Yäggi, s níž měl devět dětí.

V roce 1888 přijel **Karel Vilém Havlíček** (narozen 25. 4. 1863 v Trhové Kamenici), který je první doložený česky mluvící přistěhovalec v Chile. Havlíček přicestoval nejdříve do Argentiny, kde se na krátko zastavil v Buenos Aires a dále pokračoval přes pohoří And do Chile. Zde se uplatnil na severu země v hornických městech jako účetní. Nakonec se usadil v Quillotě (dnešní region Valparaíso), kde koupil statek specializovaný na pěstování ovocných stromů.³⁷

Své počátky na severu země shrnuje Havlíček v dopise své matce z roku 1890. Tento dopis patří ke korespondenci, kterou se podařilo získat Jiřímu Jiránkovi a která je krátkým však svědectvím o životě přistěhovalce na přelomu 19. a 20. století. Podobných dokumentů

---

³⁶ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slovinci v Chile ve 20. století*. Vyd. 2., opr. a dopl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 272 s. ISBN 978-80-244-3443-8.

³⁷ Tamtéž, str. 11 - 16

se dochovalo bohužel velice málo a většinu svědectví lze vyčíst pouze z oficiálních zpráv a článků z krajanských časopisů.

Dopis je napsán v severochilském přístavu Tocopilla, kde Havlíček začal pracovat pro firmu Fölsch & Martin jako účetní. V dané době měla Tocopilla, dle Havlíčkova odhadu, okolo 2000 obyvatel a celé hornické středisko se teprve budovalo. Městečko disponovalo základními institucemi (škola, kostel, několika obchody, řemeslnými dílnami) a pěti zatím nečinnými továrnami na těžbu ledku. Nutností zde byli dvě továrny na čištění mořské vody, neboť zde byl nedostatek pitné vody. Místní přírodní podmínky porovnává s podmínkami v sousední Argentině: „*Ta rovina se zve mezi zdejším lidem Pampa. Není to však ta Pampa z B. Aires, kdež tráva roste a miliony dobytka se pase, nýbrž pampa pustá, bez jediné travičky, bez vody, beze všeho, jen samý salpetr, a ten tu zem dělá bohatou.*“³⁸ Dále si pochvaluje, že zde život není až tak drahý, jak se domníval. Jídlo a obydlí jsou za relativně laciné, naopak ošacení je dle jeho názoru velice drahé. Co se týče jiných národností, vyjmenovává celkem 16 Rakušanů (včetně něho), 2 Němce, 50 Angličanů, 20 Italů, 5 Francouzů, 15 Španělů, 1 Američan, 500 Bolivijců, 30 Peruánců a ostatní Chilané. V závěru dopisu si stěžuje na mravy zdejších dívek, neboť znají pouze hru na piano, utrácení, ale domácích prací se nedotknou.

Na opačný konec země, do chilské Patagonie, přijíždí v roce 1896 **Josef Fischer** a zakládá v Punta Arenas pivovar La Patagona.³⁹ Původ Josefa Fischera není zcela vyjasněný, ale pravděpodobně se jednalo o českého Němce. Jiří Jiránek tak soudí podle cestopisu Františka Vyšaty z roku 1927 (II. díl), kde ho označuje za Němce. Vyšata také uvádí výpověď krajana Františka Horáka, který na začátku 20. století pobýval v Punta Arenas a údajně neměl nikoho, s kým by mohl mluvit česky. V třetím díle Vyšatova cestopisu je dále uvedeno, že v roce 1924 byli v Punta Arenas pivovary dva, a to Fischer a Budák.⁴⁰ V cestopisu Františka Čecha – Vyšaty se dále můžeme dočíst, že Fischer nakonec spáchal sebevraždu svou remingtonkou, neboť se dostal do problémů se zlatokopy z Ohňové země a propadl alkoholové závislosti, která ho dovedla k šílenství.

Jiří Jiránek uvádí také jakéhosi **Hüttnera**, který přichází v roce 1890 na pozvání chilské vlády pomoci s reformou a restrukturalizací školního systému. Nicméně více

---

³⁸Tamtéž: str. 13

³⁹ Jiránek potvrzuje, že v roce 2000 v Punta Arenas hovořil s pamětníky, kteří si vzpomínali, že pivovar se původně jmenoval Fischer

⁴⁰ Budák odkazuje na Budějovický pivovar

se k němu nerozepisuje a ani jiné zdroje toto jméno neuvádějí, takže bližší informace k jeho působení v Chile nejsou známy.

4. Imigrační politika Chile 2. poloviny 19. Století

Na počátku 20. století došlo v Chile ke konsolidaci změn, které krystalizovaly od poloviny 19. století. Chile si v tomto období vydobylo pevné postavení v rámci Jižní Ameriky díky svým vojenským a ekonomickým úspěchům. Přes vítězství v Ledkové válce země získala nové značně rozlehlé území, které nabízelo k těžbě obrovské nerostné bohatství.⁴¹ Především export nitrátů nabídl pracovní a investiční příležitosti, které lákaly do nehostinné krajiny severního Chile množství nových pracovníků a zahraničních investorů.

Ledková válka a s ní spojené vojenské aktivity na severu země uvolnily tlak při hranicích s Araukánií, kterou neoficiálně spravovali indiáni Mapuchové. V roce 1880 začalo povstání, od kterého si araukánští náčelníci slibovali rozšíření svého území, avšak výsledek byl zcela opačný. Chilská vláda odpověděla silnou ofenzivou a podmanila si celé území Araukánie. Část byla přidělena místním indiánům, avšak obchodní spekulanti mnohé z nich o půdu připravili nejasnými obchody. Pacifikace Araukánie vynesla chilskému státu 800 000 hektarů kvalitní zemědělské půdy a 600 000 hektarů lesů. Záhy do této oblasti začali přicházet evropští kolonisté, kteří byli verbováni agenty v Evropě. Více než 10 000 německých, švýcarských a francouzských kolonistů přišlo v letech 1883 – 1890. Nicméně až vládní kampaň extrémně výhodného prodeje velkých rozloh půdy sem přilákala větší množství kolonistů ze severních částí Chile.⁴²

Chilský stát tak získal území se značným hospodářským a těžebním potenciálem, avšak bez potřebné pracovní síly, která by ho zúročila. Podle sčítání lidu z dané doby nemělo Chile více než 2 milióny obyvatel (viz tabulka č. 1).⁴³ Nebylo tedy dostatek lidské síly k aktivaci ekonomického růstu, ale ani k základním potřebám státu jako je schopnost obrany svého území. 80. léty však začíná první vlna globalizace, která přináší nejen rozvoj obchodu a uvolnění kapitálu, ale také silnou migraci, která viděla příležitosti v mnoha zemích Latinské

---

⁴¹ chilské území se zvětšilo o celou třetinu; CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vyd., s. 369

⁴² Tamtéž: str. 370 - 371

⁴³ Tuto sumu je třeba brát s určitou rezervou, neboť je těžké ohodnotit správnost údajů, které máme ze sčítání obyvatel v 19. století. Obyvatelstvo se sčítalo pravidelně již od 30. let, ale zpočátku se nezapočítávalo indiánské obyvatelstvo, které žilo na odlehlém venkově, ale pouze ti, kteří žili ve městech; GUTIERREZ ROLDAN, Hector: *La poblacion de Chile*. Paris: C.I.C.R.E.D., 1975, s. 81

Ameriky. Následující kapitola se pokusí odpovědět na otázku, jakým způsobem se chilský stát vyrovnal s touto migrací.

Záhy po vzniku republiky si chilští politici uvědomili, že pro upevnění nového státu je třeba kolonizovat odlehlé regiony, a proto byli vítáni imigranti. Především na ty evropské bylo patřeno jako na nositele nových myšlenek, inovace a sociálního rozvoje.⁴⁴ V době ekonomického růstu druhé polovině 19. století byli imigranti chápáni jako důležitý prvek v rozvoji průmyslu a technologií. Stát v nich viděl možnost jak vzdělat a přivést místní obyvatelstvo k pracovitosti.⁴⁵

Centry obchodního a kulturního styku jsou zpravidla přístavy a v 50. letech 19. století tuto funkci plnilo zejména přístavní město Valparaíso. Přístav představoval významné obchodní centrum, odkud se vyváželo obilí pro Kalifornii v období "zlaté horečky." Mezi prvními příchozími byli zejména Angličané a Francouzi. Ovšem jednalo se o imigraci nezávislou bez větší podpory státu. Po sérii projektů kolonizace chilského jihu (snaha o kolonizaci zemědělských oblastí Valdivie a Llanquihue), přichází vláda Manuela Bulnese v roce 1845 s prvním kolonizačním zákonem, který představuje formální začátek chilské imigrační politiky.⁴⁶ Tento zákon umožňoval prezidentovi republiky přidělit přistěhovalcům půdu, osvobodit je na 20 let od placení daní a dát jim odloženou platbu nákladů za jejich dopravu do Chile. Bulnesova politika počítala s příchodem německých a rakousko-uherských osadníků do oblastí Valdivie a Llanquihue, avšak za podmínky, že osadníci budou mít chilské občanství. Požadavek na chilské občanství byl bezpochyby značnou komplikací pro nově příchozí. V následujících letech došlo k jmenování agentů, kteří měli do Chile přivést další přistěhovalce z Německa a z Irska, ovšem podle svědectví Ignacia Domeyky v jeho vydaných vzpomínkách *Memoria sobre Colonización* neměla tato snaha velkého úspěchu pro množství překážek čekající imigranty v Chile.⁴⁷ Samotný Domeyko byl přistěhovalcem z Polska, tudíž

---

⁴⁴ CHIARELLO, Leonir Mario. *Las políticas públicas sobre migraciones y la sociedad civil en América Latina: Los casos de Bolivia, Chile, Paraguay y Perú*. 1. vydání. New York: Scalabrini International Migration Network, 2013, s. 123 - 127

⁴⁵"la idea era no sólo traer más gente a un país casi deshabitado, sino traer la gente mejor;" Tamtéž: str. 126, citováno z Villalobos, S.; Silva, F; Silva, O. y Estellé, P. (1974), *Historia de Chile*. Universitaria, str. 456

⁴⁶ ESCALONA, María Daniela Lara. *Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para una lectura (1824 - 2013)*. In: Revista de Historia del Derecho. Buenos Aires: INHIDE, 2014, s. 59 -104. ISBN 1853-1784, str. 63 - 64, citováno z NORAMBUENA, Carmen: *Política y Legislación Inmigratoria en Chile 1830-1930*, USACH, 1990

⁴⁷ Tomuto tvrzení nasvědčuje také skutečnost, že požadavek na chilské občanství k nabytí vlastnictví půdy byl z imigračního zákona odstraněn až v roce 1891.

sám prošel imigrační procedurou (nutno podotknout, že přijel na oficiální pozvání Chile jako uznávaný odborník).⁴⁸

Politická elita se spíše zabývala tím, jaké národnosti by měli být příchozí a upřednostňovala výrazně selektivní a restriktivní imigrační politiku organizovanou především státem. Až v 80. letech se začínají politici zajímat také o možnosti zatraktivnění své země v očích evropských imigrantů.

4.1. Instituce k propagaci Chile

V 80. a 90. letech dochází k založení základních státních institucí, které měly podnítit větší zájem evropských emigrantů a zajistit jim základní potřeby po příchodu do země. Byl vytvořen Imigrační úřad (1872, *Oficina General de Inmigracion*), který zřídil v roce 1872 funkci agentů působících přímo v Evropě. Francisco de Borja Echevarría byl prvním agentem, který nejdříve působil ve Španělsku a dále ve Francii, Švýcarsku a Německu.⁴⁹ Po schválení licence, která byla potřebná k náborové činnosti, rozšířili kolonizační agentury svoji působnost také na další země, jako byla Velká Británie, Belgie, Holandsko a Itálie. Nicméně legální povolení k propagaci vystěhovalectví do Chilské republiky nebylo nic stabilního. Docházelo k odejmutí licence z důvodu podezření ze špatného zacházení s emigranty, tudíž kolonizační agenti museli obnovovat toto povolení a celkově to brzdilo jejich činnost.

Zemí, která kladla značné překážky v propagaci vystěhovalectví na konci devatenáctého století, bylo Německo. Obtíže způsobené legislativou a náročností emigračního řízení značně zaměstnávaly kolonizační agenty. Isidoro Errazuriz, se v roce 1887 pokusil navázat kontakt s kancléřem Bismarckem.⁵⁰ Bismarck však nevyhověl chilským návrhům, neboť podpořil pouze nábor emigrantů ve velkých městech, nikoli však na venkově. Vzhledem k chilské potřebě doosídlit chilské území tímto rozhodnutím definitivně skončilo jednání mezi Chile a Německem.⁵¹

---

⁴⁸ Domeyko byl přinucen k exilu po účasti v tzv. Lednovém povstání proti Ruské říši. V Chile se z něj stal později uznávaný geolog, který výrazně přispěl rozvoji hornictví a dodnes je zde velice uznávaný.

⁴⁹ Úřad zastával v letech 1882 – 1884

⁵⁰ První snaha zkontaktovat kancléře byla skrze univerzitu v Goettingenu, jejímiž absolventy byl jak Errazuriz tak i Bismarck. Errazuriz chtěl využít slavnost pro absolventy k navázání kontaktu, ale kancléř se z důvodu nemoci nedostavil. Errazurizovi se podařilo kancléře zkontaktovat až díky poznání kancléřova otce

⁵¹ VEGA, Nicolás. *La inmigración europea en Chile, 1882 á 1895*. París: Agencia general de colonización del gobierno de Chile, 1896, s. 45 - 46

V roce 1882 byl vytvořen Úřad pro půdu a osídlení (*Oficina de Tierras y Colonización*), který měl usnadnit vyřízení základních náležitostí pro nově příchozí v Chile. O rok později byla založena Společnost pro podporu průmyslu (*Sociedad de Fomento Fabril*), která si kladla za cíl přilákat vyškolené dělníky z Evropy.⁵² Změny došla také Národní společnost pro zemědělství (*Sociedad Nacional de Agricultura*), která byla přeměněna na Hlavní úřad pro kolonizaci (*Inspección General de Colonización*) a více propojena s Kolonizační agenturou situovanou v Evropě (po roce 1888).

Preferování evropských imigrantů vedlo v roce 1890 k veřejným protestům proti přijetí dalších osadníků. Části obyvatelstva se nelíbilo, že volná půda se přiděluje cizincům a přitom jsou chilští občané nuceni hledat volnou půdu v sousední Argentině. Nicméně i přes protesty, vláda schválila sporná kritéria, která zvýhodňovala kolonie s přistěhovalci.⁵³

S ohledem na význam spontánní imigrace byl v roce 1889 vytvořen v Santiagu Imigrační úřad (*Oficina de Inmigración*), který měl za cíl nasměrovat příchozí do označených oblastí pro nové osadníky. Jen během prvního roku od existence prošlo tímto úřadem v Santiagu na 21 414 osob.⁵⁴ Naopak skrze vládní program se podařilo přivést v letech 1883 - 1890 do země pouze 6 940 osadníků, z nichž bylo 37,3 % Švýcarů, 22,1 % Francouzů, 15,5 % Němců, 6,1 % Španělů a zbylých 19 % tvořili Rusové, Belgičané a Angličané.⁵⁵

V návaznosti na tuto situaci, vydala v roce 1893 Společnost pro podporu průmyslu zprávu o propagačních aktivitách a jejích výsledcích. Ačkoli se stát snažil o regulované selektivní přistěhovalectví, tak hlavní proud stále tvořila samovolná imigrace. Její usměrnění shledávala Společnost pro podporu průmyslu jako velice obtížné kvůli odlehlosti země od zbytku světa.

Taktéž Nicolás Vega z pařížské Agentury pro kolonizaci nepřináší pozitivní zprávy a označuje nízkou míru přistěhovalectví jako velkou hrozbu pro budoucí rozvoj země.⁵⁶ Vega soudí, že stát nevěnoval dostačující pozornost dané záležitosti v porovnání s jinými státy, které si naopak uvědomily důležitost imigrace (např. Spojené státy americké, Argentina,

---

⁵² ZAVALA SAN MARTÍN, Ximena a Claudia ROJAS VENEGAS. *Globalización, procesos migratorios y estado en Chile*. In: Migraciones, globalización y género en Argentina y Chile. Buenos Aires, Argentina: Centro de Encuentros Cultura y Mujer, CECYM, Argentina, 2005, s. 166 - 177. ISBN 987-20270-2-1,, str. 172

⁵³ Tamtéž: str. 173

⁵⁴ MEZZANO, Silvia, 1995, *Políticas de inmigración chilena desde 1845 hasta 1992*, In: *Revista Diplomacia*, 68, Academia Diplomática de Chile, Santiago de Chile, s. 4

⁵⁵ ZAVALA SAN MARTÍN, Ximena a Claudia ROJAS VENEGAS. *Globalización, procesos migratorios y estado en Chile*. In: Migraciones, globalización y género en Argentina y Chile. Buenos Aires, Argentina: Centro de Encuentros Cultura y Mujer, CECYM, Argentina, 2005, s. 166 - 177. ISBN 987-20270-2-1, str. 172

⁵⁶ zpráva o Imigraci do Chile v letech 1882 - 1895, rok vydání 1896

Austrálie a další.). Peněžní prostředky, které má Kolonizační agentura k zajištění cestovních nákladů imigrantů, označuje za nedostatečné. Jejich omezená výše zabraňuje k dalšímu vývoji, který by si imigrace zasloužovala vzhledem ke své důležitosti.

Apeluje na vládu, aby se zamyslela nad cenou, která je vymáhána od imigrantů při příchodu do země. Podíl na ceně jízdenky do Chile, který platil každý dospělý přistěhovalec, se na konci roku 1894 snížil ze 125 na 100 franků, přesto však, dle názoru Vegy, zůstával stále značně vysoký. Porovnává ho s náklady do jiných zemí – do Spojených států byl poplatek pouze 2 libry (a to v ceně i železniční přeprava v rámci Anglie), do Argentiny za 130 franků a cesta do Brazílie zcela bez emigračních poplatků. K celkovým nákladům však třeba také přičíst poplatek za překročení povoleného počtu zavazadel, stravu na lodi, ubytování v přístavu, oblečení pro dlouhou plavbu a samozřejmě finance pro začátek v nové zemi.

Tabulka č. 1: Občané narození v zahraničí a jejich podíl na celkovém počtu obyvatel			
Rok	Celkový počet obyvatel	Počet narozených v zahraničí	Procento na celkový počet obyvatel
1854	1 439 120	19 669	1,3
1865	1 819 223	21 982	1,2
1875	2 075 921	26 635	1,2
1885	2 527 005	87 077	3,5
1895	2 712 145	79 056	2,9

Zdroj: ESCALONA, María Daniela Lara. *Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para un alectura (1824 - 2013)*. In: Revista de Historia del Derecho. Buenos Aires: INHIDE, 2014, str. 59 -104. ISBN 1853-1784.

Pokud se podíváme na vývoj počtu obyvatel Chile za 19. století, tak data ze sčítání obyvatel potvrzují velice slabý nárůst přistěhovalců i celkové populace. Mezníkem je však rok 1885, kdy došlo k mimořádnému nárůstu. Důvodem bylo ukončení Pacifické války, která k Chile připojila část peruánského a bolivijského území. V tomto sčítání bylo započteno nově obyvatelstvo Tacny, Aricy, Antofagasty, regionu Tarapacá, Pisagua a také kolonií Angol a Magallanes. V následujícím desetiletí počet obyvatel dále roste, ovšem klesá počet přistěhovalců. Příčinou byla mimo jiného také nestabilní politická situace, která vyústila v několikaletou parlamentární diktaturu, jež zemi přinesla chaos a politickou pasivitu.

5. Obraz Chile na počátku 20. století

Následující kapitola se bude věnovat informacím, které byly dostupné na přelomu století a v průběhu 20. století obyvatelům Rakouska - Uherska a později Československa. Tyto informace měly vliv na motivaci k vystěhování a k výběru cílové země. Částečně tak objasňují příčiny menšího zájmu o Chile mezi českými emigranty.

Jedním ze zdrojů, který přinášel informace a působil na potenciální evropské emigranty, byla propagandistická činnost samotných latinskoamerických zemí. Propaganda podporující vystěhovalectví do Chile se soustřeďovala na dva informační kanály. Prvním byl tisk informačních letáků a druhým byla publikace článků v novinách, kterou měli na starosti kolonizační agenti v Evropě. Tito agenti dále také organizovali přednášky s fotografiemi, které měli podat bližší informace.⁵⁷ Nejdůležitější informační zdroj však byly zprávy od krajanů z dané země a také od cestovatelů, jejichž cestovatelské aktivity zažívaly na přelomu 19. a 20. století boom. Ačkoli bylo Chile zemí značně odlehlou, tak existuje množství cestovatelských záznamů. Tyto informace se šířily pomocí publikací, ale také veřejných přednášek a později také rozhlasového vysílání. Informace byly tedy přístupné všem vrstvám společnosti.

5.1. Obraz Chile představován českými cestovateli na počátku 20. století

Touha po poznání cizích krajů byla v Čechách vždy silná. Důkazem toho jsou účasti českých rodáků na výpravách okolo světa (Tadeáš Haenke – na konci 18. století se účastnil Malaspinovi výpravy, Čeněk Pacl – doložitelně první Čech, který procestoval všech pět obydlených kontinentů a zanechal písemné svědectví, etnograf a sběratel Vojta Náprstek či lovec orchidejí Benedikt Roezl), které podnítili zájem o cestování do exotických krajů. Tato touha ještě více zesílila v druhé polovině 19. století díky rozvoji dopravy. Také finanční podpora různých spolků a nadací umožnila dobrodruhům vyjíždět do značně vzdálených oblastí.⁵⁸

---

⁵⁷ Nicolás Vega tyto dva hlavní způsoby zmiňuje ve své zprávě o kolonizačních aktivitách Agencia de Colon, VEGA, Nicolás. *La inmigración europea en Chile*, 1882 á 1895, str. 41

⁵⁸ velkou podporou českých cestovatelů byl Vojta Náprstek se svým muzeem na Betlémském náměstí. Nešlo jen o morální a hmotnou podporu, ale také o kontakty, které Náprstek měl mezi českými krajany v zámoří. Čeští cestovatelé tak měli na koho se obracet v cizí zemi. ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Skřivan, ml., 2005, 317 s. ISBN 80-86493-18-0, str. 15

Po návratu se cestovatelé živili publikací článků v novinách, vydáváním knih a později také přednáškami o svých cestách. Díky těmto informacím si česká společnost mohla složit obraz o životě v zahraničí.

Ačkoli Chile bylo značně vzdálené, tak i sem někteří z cestovatelů zavítali. V roce 1899 přijíždí první bohatý český turista Julius Hirsch v rámci své cesty po Jižní Americe. Byl to vášnivý cestovatel a sběratel etnografických předmětů pro Náprstkovo muzeum, který během své návštěvy Chile navštívil všechny důležité přístavy Chile a také hlavní město Santiago. Po návratu domů napsal česky psanou knihu *Potulky Jižní Amerikou 1899 – 1900*.

Veřejně známými osobami se stávají cestovatelé jako Emil Holub, Enrique Stanko Vráz a Alberto Vojtěch Frič, kteří o svých zážitcích z cest referují také na besedách.⁵⁹ Kvůli přednášení objíždějí česká města, kde místním ukazují obrázky z cest, dovezené předměty reprezentující cizí kulturu a přednášejí své poznatky o daném národě.

Na přelomu století přichází Enrique Stanko Vráz s myšlenkou projektu *Orbis Pictus*. Jednalo se o napsání encyklopedie pro děti a mládež, která měla shrnout zeměpisné, přírodovědecké a etnografické poznatky o celém světě. Proto se Vráz vydává v letech 1903 až 1904 po jihoamerických městech (včetně Santiaga de Chile). Avšak díky množství aktivit, které ho zaměstnávaly, nikdy nedošlo k realizaci projektu encyklopedie, ani k sepsání písemného záznamu z jeho cesty. O své dojmy se podělil s českou veřejností pouze na přednáškách po svém návratu v roce 1905.⁶⁰

V roce 1907 se tunelem transandinské úzkokolejky z Argentiny dostává do Chile slovenský lékař Matej Bencúr (narozen 17.5. 1860 v Jaseňové na Oravě), který zde zůstane na dalších 14 let. Dříve působil na jugoslávském ostrově Brač, kde se oženil, a proto se v Chile připojuje k chorvatským kolonistům směřujícím do Punta Arenas při Magallanově úžině. V Patagonii (částečně v Punta Arenas, částečně v argentinském Calafate) zůstal až do roku 1922, kdy se vrátil na Slovensko. Po návratu napsal pod pseudonymem Martin Kukučín cestopis *Črty z ciest* (vydání v roce 1911) a povídky *Predchádzka po Patagonii* (vydání v roce 1922) a *Mat' volá* (vydání v roce 1927), viz kapitola Imigrace do roku 1930.⁶¹

---

⁵⁹ Emil Holub je vůbec prvním cestovatelem, který se intenzivně věnuje přednášení (už před rokem 1879). Následoval ho Enrique Stanko Vráz (1894) a poté Alberto Vojtěch Frič (1902)

⁶⁰ MOTL, Jaroslav. *Obraz cestovatelských aktivit konce 19. a první poloviny 20. století v díle Enrique Stanka Vráze*, 139 s., 2013.

⁶¹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století: s. 19*

Stejnou cestou jako Matej Bencúr přišel do Chile český dobrodruh a skaut Vladislav Forejt – Alan. Ve 20. letech podnikl cestu po Jižní Americe, která byla inspirací k napsání knížky *Od Kordiller po Mississippi*. Zde vypráví velice dobrodružně své dojmy z transandského tunelu, jež se rozhodl projít pěšky.⁶²

„Človče, tohle je zázrak, 'diví se v tunýlku kamarád, „vždyť tu leje jako o Dušičkách, tunel je asi děravý.“ Liják v tunelu je hodně zajímavý, ale o něco méně příjemný, a zde tomu říkají agua filtrada, prosáklá voda. Táhneme mezi kolejničkami jako pašijoví hledači pokladů, voda prolíná šaty a lechtivě pramínky milounce stékají po zádech a schovávají se do bačkor.“

O pár řádků dál popisuje, jak jen o vlasek stihl uhnout před projíždějícím vlakem. *„Usamé hlavy divoce zahučelo, oči se křečovitě zavřely, tělo je připraveno ke skoku. Pronikavé horko projelo těsně u těla, pára oparila nohy a jadrné zaklení se smíchalo se vším dohromady. Strojvůdce zahlédl asi něco, co tu ještě nikdy neviděl. Vedle tlukou kola do kolejnic, vagony asi letí hodně blizoučko, vítr šaty profukuje a vlasy ježí. Poslední vůz uběhl, tunýlek ztichl. Pomaličku vylézáme z příkopu a sedáme do kamení. Nohy hnusně pálí, děšť plácá do kamení, hustá tma se válí všude kolem.“*⁶³

Další cestovatel, který přijel do Chile ve dvacátých letech, byl rodilý Žižkovan Josef Ladislav Erben. Své zážitky popsal velmi podrobně a zajímavě v cestopise *Po stopách dobyvatelů, osvoboditelů a diktátorů* (1937). Také on se zaměřuje na dobrodružné vyprávění a vhodným příklad je jeho popis cesty transandským tunelem. *„Celkem se zdálo, že jízda končí klidně jako obvykle. Nebyli jsme daleko od cíle, když se tu na cestě podél trati hnalo auto se čtyřmi pasažéry. Chlapíci pomateně rozhazovali pažema a z plných plic volali něco, co k našemu sluchu nedošlo. Každého z nás napadlo, že snad to volajíc výstrahu. Vždyť nebylo by nemožno, aby se před námi zřítíl most anebo lavina zasypala trať, a co potom? Pád do propasti 60 metrů. Počala panika, a to víte, že ženy nikdy do křiku a pláce nemají daleko a špatným příkladem svedou děti k opravdovému pekelnému rámusu. Každý vyhlížel z okénka a křičel na strojvůdce, aby zastavil. Lidé v lokomotivě hleděli dopředu i dozadu, ale hádance nerozuměli, až teprve trhnutí záchrannou brzdou je donutilo zastavit. Vlak zastavil a auto za největší rychlosti zmizelo z obzoru. Tu jeden cestující hleděl na druhého a blbě se ptal, co se vlastně stalo. (...) Každý si odplivl a zlořečil těm, kteří nás tak polekali. Podobné případy udály se kdysi ve státech Unie a využili prý toho filmaři,*

⁶² tunel je dlouhý 3 kilometry a leží ve výšce 3170 m n. m.

⁶³ BURIAN, Jan. *Chilský deník, aneb, Cautiverio*, Praha: Primus, 1998, 235 s. ISBN 80-85625-85-7. s. 101, citováno z Allan Forejt: *Od Kordiller k Mississippi*, 1930, str. 33 až 35

takže v našich bláznivých dobách ani nevíme, kdy a kde náš jiní požijí buď k výdělku, nebo k žertům.“⁶⁴ Text je třeba brát s určitým nadhledem, neboť některé momenty jsou účelně popisovány dramatičtěji, ale představuje zajímavý obrázek Chile. Emigrant se bezpochyby musel připravit na značně svízelnou cestu, která byla první velkou zkouškou v novém světě.

Vojtěch C. Vaníček uskutečnil v roce 1911 krátkou návštěvu, během níž navštívil ledkové doly při cestě Jižní Amerikou. O své cestě napsal informační publikaci Republiky řeky La Plata. Publikace přináší informace o možnostech exportu a detailně se zaměřuje na hospodářství především Argentiny, Uruguaye a Paraguaje, bohužel však bez většího detailu na Chile.

Rozsáhlejší informace o poměrech v Chile přináší cestovatel František Čech-Vyšata, který v období 1910 až 1925 uskutečňuje dvě cesty do Jižní Ameriky, ze kterých později čerpá materiál pro třídílnou cestopisnou edici.⁶⁵ První díl je zaměřen na cestu po Brazílii a Argentině. V druhém a třetím díle Vyšata popisuje svou druhou cestu, při které se dostal také do Chile.⁶⁶ Důvodem, proč si vybral právě Chile jako pokračování své cesty po jihoamerickém kontinentě, byla touha spatřit zkázu po ničivém zemětřesení v severním Chile a záměr vydat se později do Bolívie a Peru. Nakonec však přehodnotil své plány a vydal se až na samotný jih Chile.

Vyšatův cestopis představoval Chile v různých rovinách a tím poskytoval obraz o podmínkách v zemi očima našince. Text byl však adresován široké veřejnosti, a proto neobsahoval žádné hlubší hospodářské či socioekonomické analýzy.

Co se týče popisu chilské společnosti, je k ní poměrně kritický a v čtenáři tedy vytváří již od počátku docela negativní obraz. První Chile, které spatřil, na něho udělalo dojem otrhaných zbídačelých individuí bez pořádných bot a bez většího zájmu o svou hygienu. Stejně tak podmínky ve městech hodnotí Vyšata kriticky – domy polorozpadlé a obecně málo dlážděných ulic. Dále píše, že „*čilský lid žije bezstarostně a jeho pravidlo – skutečně tradované – jest: Co se neudělá dnes, počká do zítra.*“ Prakticky každý den se konali různé veselice nebo tancovačky, kde se všichni velice rádi opíjeli – a to platilo jak pro muže, tak pro ženy. Po poznání hlavního města Santiaga píše o frivolnosti dané společnosti, kdy manželství není překážkou k navázání kontaktu s druhým pohlavím.

---

⁶⁴ BURIAN, Jan. *Chilský deník, aneb, Cautiverio*, citováno z J. L. Erben: Po stopách dobyvatelů, osvoboditelů a diktátorů, 1937, str. 336

⁶⁵ vydání 1927

⁶⁶ první díl popisuje cesty v letech 1910 – 1913, druhý díl v období 1924 - 1925

Po výčtu negativních vlastností a špatných mravů se vyjadřuje také k příčinám této situace. Uvádí, že životní potřeby, oblečení a obuv jsou až na malé výjimky dosti drahé oproti výši mezd. Nicméně bližší detaily neuvádí a v porovnání s kritickou pasáží je to opravdu drobná zmínka ospravedlňující dané poměry.

Na druhou stranu píše také o pozitivních vlastnostech Chilanů, jako například upřímnosti, povahové otevřenosti i dobrotě srdce Chilana, která dle Vyšaty předčí Argentince. Ačkoli jsou dle jeho názoru chilské ženy bez zábran, tak je popisuje jako opravdové krásky s výbušnou povahou. Na jiném místě se vyjadřuje opět k hlavnímu městu a popisuje ho jako vzorné čisté velkoměsto, které se podobá Vídni, jen je menší. Text tedy obsahuje určité kontrasty a je otázkou, jestli Vyšata občas trochu nepřehání ve svých barvitých popisech.

Pro dokreslení představy o podmínkách v zemi se zmiňuje Vyšata také o českých emigrantech a možnostech uplatnění se na pracovním trhu. Ve svém rukopisném díle uvádí, že „*nikde snad v celé oblasti republik jihoamerických není tak málo našich krajanů jako právě zde v Chile*“ a uvádí počet asi 10 Čechoslováků v letech 1923 – 1924. Je třeba k těmto údajům přistupovat kriticky, neboť uvádí jen některé české rodáky s bližšími informacemi a u jiných uvádí pouze jména.⁶⁷ Samotný stát Chile představuje, jako rozvíjející se zemi budující železnici a průmysl.⁶⁸ Pro nově příchozí z Československa spatřuje největší možnosti v pivovarnictví, kde většinou lze také snadno nalézt další české vystěhovalce a sehnat tak práci. A pokud se nenajde český rodák, tak se najde alespoň Němec či Jihoslovan, o kterých se Vyšata také velmi pozitivně vyjadřuje.

Chile bylo cestovateli zobrazováno zejména jako pozoruhodná země plná kontrastů, a to jak přírodních, tak i společenských. Přírodní bohatství kontrastuje ve vyprávění s úrovní společnosti, takže Chile nemohlo mít *image* země nabízející rozsáhlé možnosti obživy. Chile nebylo vykresleno jako nějaký ráj na zemi, kde se našinec snadno uchytí. Naopak je to země pro dobrodruhy, která je drsná, ale skrývá v sobě určité „El Dorado“, tedy šanci k zbohatnutí. Zvláště při uvědomění si nerostného bohatství, ze kterého Chile na přelomu století profitovalo, tak tento fakt mohl být motivem k vycestování do země. Na druhou stranu

---

⁶⁷ Podle informací z publikace autorů Jiřího Jiráňka a Iva Bartečka se však nezmiňuje o minimálně dalších šesti osobách, se kterými se mohl setkat, jelikož se pohybovali v místech, kam také on zavítal. Je také pozoruhodné, že ačkoli Vyšata během svého pobytu v Limache často dojížděl do Santiaga ke krajské komunitě, tak neuvádí žádná další jména českých emigrantů v té době v Santiagu působící. JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slovinci v Chile ve 20. století*, str. 27

⁶⁸ zmiňuje se o značném množství rudy v severním Chile, kde jsou velice aktivní Angličané, Němci a Francouzi

cestovatelé nemluvili zvláště hezky o úrovni místních obyvatel, takže vidina značně odlehlé země, kde je minimum krajanů, mohla potenciální emigranty odradit. Proto byly důležité také konkrétní informace o státní podpoře imigrace, na které se zaměřoval Československý ústav zahraniční.

5.2. Informace zprostředkované přes Československý ústav zahraniční (ČÚZ)

Československý ústav zahraniční (dále jen ČÚZ) byl založen za podpory T. G. Masaryka a J. Šrámka v roce 1928. Jeho cílem bylo udržovat styky s krajany v zahraničí, kteří aktivně podporovali vznik Československa. Přes tyto krajany měl ČÚZ získávat podporu u zahraničních vlád a napomáhat exportu českých produktů. Za první republiky měli krajané dobré jméno a působení v tomto ústavu byla značně prestižní záležitost. Členy byli například Tomáš Baťa, Alois Jirásek a v pozdějším čase Jan Masaryk nebo i Milada Horáková. ČÚZ působil pouze v letech 1928 – 39, neboť s příchodem německé okupace byla jeho činnost zakázána.⁶⁹ Po skončení druhé světové války byl ústav opět obnoven, navázal na staré kontakty a významně se podílel na reemigraci asi 220 000 krajanů do Československa. Následující půl století byl ČÚZ pod vlivem komunistické ideologie, která kontrolovala kontakty se zahraničím. Ústav se stal nezávislým občanským sdružením až po roce 1989.⁷⁰

ČÚZ navázal kontakty s krajany v Chile záhy po svém vzniku. Dokumenty, které se dochovaly v Národním archívu, můžeme rozdělit na zprávy od krajanů a na články ČÚZ týkající se obecných podmínek pro příchod do země nebo chilské imigrační politiky. Výstupy z článků od krajanů uvádíme především v kapitole věnované československé imigraci, která souvisí zejména s vlastními zkušenostmi daných emigrantů. Tyto informace však tvoří celkový obraz společně s oficiálními zprávami od ČÚZ, které rozebírají možnosti vystěhování do Chile.

---

⁶⁹ po atentátu na Reinharda Heydricha byl její první předseda Jan Auerhan v roce 1942 popraven

⁷⁰ *Československý ústav zahraniční: Historie* [online]. Praha, 2008 [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://www.csuz.cz/>

Nejstarší zpráva o situaci v Chile, která se dochovala v Národním archívu, je článek z roku 1929 o kolonizaci provincie Magallanes.⁷¹ Hovoří se zde o přípravách pro kolonizaci a podmínkách pro nové osadníky (více v kapitole Imigrační politika 1930 – 1939).

První oficiální zprávou pro československé vystěhovalce je ale zpráva od Ministerstva sociální péče z 2. září 1930. Již úvod zprávy říká, že v Chile je člověk vystaven nejrůznějšími překážkám. Ve stručnosti jsou představeny přírodní podmínky, které vcelku komplikují přístup do země a díky nimž se Chile „*právem nazývá posledním koutem světa.*“ Obecné údaje jsou dále prokládány informacemi o katastrofických zemětřeseních, celoročních deštích znemožňujícím jakékoli zemědělství a o velkém výskytu nemocí mezi obyvateli (tuberkulóza, neštovice, tyfus a pohlavní choroby). Chilané jsou charakterizováni jako svérázný národ, který „*je však ve svém kulturním vývoji pozadu za státy jihoamerického východu.*“⁷²

Hospodářství země označuje zpráva jako stále oslabené po světové krizi, která způsobila problém s odbytem surovin a produktů. Ačkoli se odbyt ledu a dalších surovin vrátil téměř do normálních hodnot, tak stále trvá problém s nezaměstnaností a nízkými mzdami. V zemědělství by byly příležitosti v jižních provinciích, kde je volná půda, ovšem problém je, že tuto půdu si může koupit pouze kolonista již usdlý v Chile (nikoli cizinec). V případě řemesel a dalších profesí je problém s nízkými platy, nutností znát jazyk a místní poměry. Naopak podnikatelé by zde mohli nalézt příležitosti, neboť obchod je čilý díky husté železniční síti, dobrým silnicím a dopravním prostředkům.

Samotné živobytí zde není levné – přistěhovalci je doporučováno, aby si vzal dostatek prádla a příkrývek, neboť šatstvo je v Chile drahé. Naopak potraviny jsou na většině míst levné a dostupné.

Celkově vyhlídky pro přistěhovalectví hodnotí jako velice špatné s ohledem na komplikovanou ekonomickou situaci a také velice slabou vládní podporu. Ta pramení z negativního přístupu rozhodující vrstvy společnosti k významnějšímu přistěhovalectví. Dokonce tu neexistují žádné organizace, které by imigrantům zpočátku pomáhali, takže každý je zde odkázán sám na sebe, čehož využívají také různí podvodníci.

Pokud bychom tuto zprávu měli srovnat s dalšími zdroji, tak tvrzení o levných a dostupných potravinách je v rozporu s údaji o ekonomické situaci dané doby. Zdá se, že autor vycházel z informací dřívějšího data než po roku 1929. Archivní složka ČÚZ

⁷¹ není uveden přesný zdroj, ale jedná se zřejmě o článek z Vystěhovaleckého zpravodaje MSP

⁷² Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, zpráva Ministerstva sociální práce z 2. 9. 1930

v Národním archívu totiž obsahuje také články z Vystěhovaleckého zpravodaje z roku 1930, které hovoří o rostoucí drahotě. Chile se po vypuknutí světové hospodářské krize dostalo do závažných problémů s inflací a prudkým nárůstem cen.⁷³ Článek uvádí, že s největšími problémy se potýkalo dělnictvo na severu země, které nebylo nedostatečně zásobováno, a odlehlost regionu ještě více zvyšovala ceny dovážených produktů. Další krizí nejvíce zasažená část obyvatel bylo úřednictvo v hlavním městě, jehož byl evidentní nadbytek. Růst střední třídy a rozvoj systému vzdělání vyprodukoval množství intelektuální pracovní síly, která však příchodem hospodářské krize ztratila pracovní pozice a bez znalosti řemesla nebyla schopna získat práci. Tito mladí intelektuálové společně s nespokojeným dělnictvem vytvořili podhoubí pro rozvoj levicových myšlenek.⁷⁴ Paradoxně se zde měli lépe řemeslníci a stavební dělníci, kterým se naopak zvýšily výplaty díky investicím do výstavby (především za vlády prezidenta Carlose Ibáñeze del Campo se stát značně zadlužil, aby mohl investovat do rozsáhlých veřejných staveb).⁷⁵

V roce 1933 vydává ČÚZ další oficiální zprávu o vyhlídkách pro vystěhovalectví do Chile, kde se opakují informace ze zprávy z roku 1930. Podle této zprávy se stále nezlepšila situace na pracovním trhu, a proto se ani nevydává vízum pro osoby s akademickým titulem a kancelářským silám. Obecně stále platí, že přistěhovalectví je spíše volné a chilská vláda velice málo podporuje přistěhovalce.⁷⁶

Československý ústav zahraniční se zabýval nejen vydáváním informací pro vystěhovalce, ale snažil se také získat již usazené krajanů jako důvěrníky pro bližší spolupráci. V Národním archívu lze nalézt dva dokumenty, které mapují tuto činnost. První list se seznamem krajanů vhodných pro tuto službu je z roku 1929. Zde vystupují jména krajanů jako například Ing. S. Šrámek (Santiago), M. B. Dvořák (úředník berní správy, naturalizován v Chile, Santiago), R. Mahler (hudebník, Valdivia), Ignacio Pospíšil (pracovník v Cervecerii Mitrović, Antofagasta) a Josef Forgač (řeholník, Magallanes).

Druhý dokument je zároveň poslední zprávou, která se dochovala z předválečného období (datována 3. března 1939). Jako potenciální důvěrníci pro Chile jsou zde uvedeni

---

⁷³ Vystěhovalecký zpravodaj hovoří o nárůstu cen potravin až o 20 % a naopak snížení cen prádla, a tím zcela oponuje zprávě od ČÚZ, *Ibidem*: č. j. V.Z. ½ 1930

⁷⁴ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruquaye, Chile*, s. 389

⁷⁵ zpráva Ministerstva sociální práce z 2.9. 1930, č. j. V.Z. ½ 1930

⁷⁶ *Národní archiv*, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, zpráva Dr. Grece, 29. dubna 1933, č. j. 2195/III/H/33

krajané Karel Veselý (nejstarší člen krajanské komunity), František Papež, Albert Pospíšil, Rudolf Hloušek, Vítězslav Kvapil, Adolf Šimek – Vojtík a Benedikt Kocián.⁷⁷

Obsah zpráv od ČÚZ odpovídá problémům dané doby, kdy se Chile zmítalo v hluboké hospodářské krizi. Příležitostí pro imigranty je zde velice málo, a proto ústav spíše navrhuje vystěhovalectví do této země. Stručnost seznamu potenciálních důvěrníků nám také vypovídá o tom, že krajanská komunita zde nebyla nijak organizovaná.

---

⁷⁷ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, č. j. 91/30

6. Situace v Chile na počátku 20. Století (do roku 1930)

Po pádu autoritativní vlády prezidenta Jose Manuela Balmacedy v roce 1891, se země dostala do občanské války, která stála velké množství životů a finančních prostředků státu. Po vítězství parlamentního vojska se moci chopili vítězní rebelové, kteří v zemi zavedli v podstatě parlamentní diktaturu. Exekutiva se dostala zcela pod vliv parlamentu a to zemi přineslo spíše politickou pasivitu než potřebnou reformu starých struktur. Sestavení a udržení vlády záviselo často na náladovém hlasování poslanců, takže situace dospěla do fáze, kdy průměrná doba úřadování ministra byla dva a tři měsíce. Dá se říci, že jakákoliv snaha exekutivy o vládnutí byla parlamentními šarvátkami zcela paralyzována.

S ohledem na finanční zisky proudící nadále z těžby ledku a mědi, si vládnoucí oligarchové nedělali větší starosti. Díky této pasivitě však země opomněla na investice a inovace, jejichž absenci Chile v dalších letech pocítilo při nástupu ekonomické krize. Dále bylo nerovnoměrné rozložení bohatství ve společnosti, kde byla velká propast mezi vládnoucí vrstvou a nižšími vrstvami. V centru pozornosti politiků stál konflikt mezi katolíky a liberály o postavení státu k církvi (jednalo se především o roli státu ve výchově a vzdělání), který byl však především nástrojem pro mocenské boje. Skutečné problémy tak zůstávali neřešené a to se podepsalo na vývoji v následujících letech.⁷⁸

Pokud bychom měli zhodnotit informace podané cestovatelem Vyšatou a československými krajany, tak lze konstatovat, že socioekonomická situace na počátku 20. století opravdu nebylo zrovna přínosná pro příchod nových osadníků. Většina zpráv z Chile informovala o velice nuzných poměrech, které čekají případné přistěhovalce. Tyto informace se zdají být pravdivými, neboť i v sekundární literatuře nalezneme potvrzení, že výše mezd byla žalostná v porovnání se životními náklady. Co se týče informací od Františka Vyšaty, tak musíme brát zřetel na to, že popisuje především nižší nebo střední vrstvu, se kterou se setkal během putování a v zaměstnání. „V roce 1900 kvalifikovaný městský dělník pobíral mzdu 3,8 pesos za 10, 5 hodinovou pracovní směnu. Přičemž pronájem jednopokojového bytu

---

⁷⁸ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruquaye, Chile*, s. 381

v Santiagu stál okolo 40 – 50 pesos měsíčně.⁷⁹ Dělník bez kvalifikace nebo žena pobírali samozřejmě ještě méně.

Jiná situace byla na venkově a v důlním průmyslu. U zemědělského dělníka těžko definujeme jeho výši mzdy, neboť samotná mzda byla směšnou sumou, ale k tomu dostával za práci také naturálie a měl právo na svůj dům, půdu a jídlo. Na druhou stranu v oblasti zemědělství přetrvávaly zastaralé struktury, a proto bylo postavení rolníků horší než na prosperujícím severu.

Tam byla sice těžká práce v průmyslu, ale díky ekonomickému rozvoji docházelo k technologické inovaci a také k lepší organizovanosti dělníků. Prostředí severu bylo mnohem více inovativní a progresivní než tradiční centrální Chile. Zde se zemědělství stále drželo starých postupů a společenské hierarchie. Rolníci byli plně odkázáni na vůli velkostatkářů a i ti, co si pronajímali půdu, se neměli o moc lépe než volní pracovníci, kteří se nechávali najímat jako peóni. Venkov byl sevřen bídou, nemocemi, alkoholismem a analfabetismem. Velkostatkář tak byl dominantní autoritou, kterou se málo kdo odvážil zpochybnit.⁸⁰

V důlním průmyslu byli zvláštním případem zejména horníci ledku, kteří pobírali vysoký plat – od 5 do 6 pesos na den v roce 1907. Nicméně těžko mohli ze svých mezd něco ušetřit, jelikož neměli jinou možnost než nakupovat předměty základní potřeby v předražených obchodech vlastněnými důlními společnostmi.

Co se týče mravů chilské společnosti, tak máme zprávy pouze z pera cestovatele Vyšaty. Krajané a jiní cestovatelé se bohužel více nerozepisovali o způsobech v chilské společnosti. S ohledem na společenské trendy, kterými Chilané v dané době žili, ale můžeme tvrdit, že Vyšatovy zkušenosti vycházejí z reálných skutečností. Na přelomu 19. a 20. století se v chilské společnosti etablovala nová oligarchie tvořená z obchodníků, důlních baronů a průmyslníků. Ti spolu s tradiční aristokracií tvořili elitu, která byla předmětem obdivu. Tato horní vrstva se vzhledla v kulturním vzoru Británie a především Francie. Tíhla k obdivování umění, intelektu, univerzitnímu vzdělání a také k nákladnému a rozhazovačnému způsobu

---

⁷⁹ AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX*. 3. Santiago de Chile: Planeta, 1990. ISBN 9562470571.

⁸⁰ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruquaye, Chile*, s. 382

života. Již doboví autoři upozorňují na úpadek mladé elity, která se stará více o skandály, intriky a vasedávání v kavárnách.⁸¹

Tento styl života byl vzorem pro střední třídu, která na něj reagovala podle svých možností. Zdá se, že chilská společnost opravdu byla lehkovážná, nemotivovaná do práce a promiskuitní, jak ji popisuje Vyšata. Zejména ve městech byla velká koncentrace osob žijících v nevyhovujících podmínkách. Masy lidí zde bydleli v polorozpadlých barácích a byla zde vysoká promiskuita a výskyt nemocí (cholera, neštovice, tyfus). Až 35 % narozených dětí v prvních dvou dekádách 20. století bylo nemanželských.⁸² Tyto informace korespondují s první oficiální zprávou od Ministerstva sociální péče, která hovoří o množství závažných chorob (viz kapitola Informace zprostředkované ČÚZ)

Na druhou stranu je pravdou, že některé informace od dobrodruha Vyšaty jsou v rozporu s jinými dobovými zprávami. Tudíž je třeba brát jeho výsledky pozorování s určitým nadhledem. Například Vyšata nejdříve kritizuje místní poměry v hlavním městě a o pár řádků dál popisuje Santiago jako vzorné čisté město, které se částečně podobá Vídni. Tento rozpor lze vysvětlit buď Vyšatovou snahou o zpestření vyprávění, ale také ho lze srozumět jako obraz polarizované společnosti, kde převládají velké rozdíly mezi vrstvami obyvatel. Této verzi by odpovídalo také tvrzení krajana Karla Veselého z roku 1908, kde uvádí, že Santiago na něj udělalo velký dojem, ale o místních se to tvrdit nedá.

Santiago na počátku století procházelo rychlými změnami, které v sobě skrývaly mnohé překážky. Armando de Ramón uvádí, že město nestačilo reagovat dostatečně rychle na rostoucí počet obyvatel a postrádalo například nemocniční kapacity.⁸³ Do roku 1905 chyběla také městská kanalizace, takže odpady se hromadily na břehu řeky Mapocho a znečišťovaly městské prostředí.⁸⁴ V roce 1910 shrnul deník El Mercurio de Santiago přetrvávající stav

---

⁸¹ Armando de Ramón zmiňuje dobová díla jako *Casa Grande* od Luise Orregy Lucy, 1908, a *Sinceridad. Chile intimo en 1910* od Alejandra Venegase; RAMÓN, Armando de. Breve historia de Chile: Desde la invasión incaica hasta nuestros días (1500-2000), str. 109-110

⁸² AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX*. 3. Santiago de Chile: Planeta, 1990. ISBN 9562470571.

⁸³ V roce 1900 vycházelo volné nemocniční lůžko na každých 143 obyvatel, zatímco o třicet let později se tento poměr změnil na jedno lůžko na každých 175

⁸⁴ Řeka Mapocho má podobu širokého kanálu, který se vodou zaplňuje po prudkých deštích. Rozhodně si nemůžeme představovat vodní tok s rychlým proudem, která plyne městem a odnáší sebou nečistoty

Santiago slovy „těžko věřit, že je na světě podobné město, které by žilo v horších podmínkách, než jaké jsou v současné době v hlavním městě Chile.“⁸⁵

Pasivita vládnoucí elity, absence sociálních reforem a nárůst dělnictva a střední vrstvy vytváří v Chile rostoucí nespokojenost a tlak na změnu. Především rozvíjející se organizace dělnického hnutí a střední třídy zapříčinila příchod nové politické elity, jejímž prvním představitelem byl Arturo Alessandri Palma (jeho úspěšná prezidentská kandidatura v roce 1920 ukončila parlamentární diktaturu).

6.1. Období 20. let

Rokem 1920 začíná desetiletí bouřlivých změn na politické scéně. 20. léta lze charakterizovat úpadkem oligarchie, nárůstem vlivu střední třídy a posílením role státu.⁸⁶

V kampani k prezidentským volbám proti sobě stály tradičně dvě strany, Aliance a Národní unie. Jejich programy nebyly obsahově až tak rozdílné, ale lišily se ve způsobu, jakým chtěli kandidáti provést nutné změny, a na jaké voličstvo cílili.⁸⁷ Alessandri je první, který se opírá ve své kampani o nižší a střední vrstvy a tím ukončuje období, kdy se politika vytvářela v aristokratických klubech. Jeho kampaň byla založena na optimismu, víře v možnou změnu, která vyřeší sociální konflikt ve společnosti a zabrání tím destruktivní revoluci. „Jeho revoluce“ spočívala ve změně ústavy, která pomocí silného státu omezí vládu dekadentní oligarchie. Tyto myšlenky samozřejmě vyvolávaly strach v řadách opoziční Národní unie, která se obávala ztráty své pozice. Po nerozhodném volebním výsledku je nakonec parlamentní volební komisí vybrán Alessandri jako vítězný kandidát. Vláda oligarchie však neměla v plánu opustit své dominantní postavení ve správě země bez boje.

Sláva vítězství Aliance záhy opadla, jakmile byl Alessandri konfrontován s problémy své vlády a hospodářskou situací země. Opozice ovládala většinu parlamentu a v podstatě Alessandrimu znemožnila průchod potřebných zákonů. Závažnost situace se ještě více prohloubila díky hospodářské krizi, která způsobila problémy s odbytem chilského ledku, a oslabil platební schopnost země.⁸⁸

---

⁸⁵ RAMÓN, Armando de. *Breve historia de Chile: Desde la invasión incaica hasta nuestros días (1500-2000)*, s. 109-110

⁸⁶ AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX*. 3. Santiago de Chile: Planeta, 1990. ISBN 9562470571, s. 121

⁸⁷ shodovaly se na potřebě stabilizovat měnu, rozvoji průmyslu a infrastruktuře i sociální legislativě

⁸⁸ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruquaye, Chile*, str. 385

V roce 1924 Alessandri vybojoval v parlamentních volbách většinu pro Alianci, nicméně ani v rukou Aliance nebyli poslanci schopni schválit nutné reformy (více se zabývali osobními spory mezi sebou, než samotnou vládou). Zoufalí opoziční politici Národní unie se po prohraných volbách obrátili na armádu – skupinu, která se neobvykle na Latinskou Ameriku zatím držela mimo politické dění. Ta si uvědomila svou politickou příležitost a vzala věc čistě do svých rukou. Od tohoto momentu se chilská armáda ujímá funkce garanta svobod a rozvoje země, který v krizových situacích vstupuje na politickou scénu. V budoucnosti se Chileané bohužel přesvědčí, že vojenská vláda však neznamená vždy stabilizaci země.

8. září 1924 vtrhli mladí důstojníci do parlamentu a poslanci pod jejich dozorem během jednoho dne schválili zákony, které již roky „ležely“ ve sněmovně. Vnitřní spory uvnitř vojenské junty však ještě tentýž rok ukončují její vládu a vrací se prezident Alessandri. V období tohoto zmatku prosadil novou ústavu, která přinesla několik zásadních změn (například posílení exekutivy, odluka stát od církve, zavedení Centrální banky, sociální legislativa) a definitivně ukončila parlamentární diktaturu.

Během vlády Alessandriho se objevuje postava Carlose Ibañeze del Campo, který si postupně vybudovává silnou pozici. Tento voják strategicky nekandidoval na prezidenta po ukončení Alessandriho vlády, ale nechal vyhrát Emilianu Figueroa Larraína (prezidentem 1925 – 1927), kterého poté z pozadí ovládal jako ministerský předseda. Po odstranění svých oponentů vypisuje Ibañez jako viceprezident nové volby, ve kterých díky oslabené politické scéně vyhrává.

Ke konci 20. let se tak politická situace nachází ve stavu zcela odlišném, než v jakém byla před 10 lety. Parlament a politická scéna je oslabena a k moci se tak dostává autoritářský Ibañez, který v zemi zavádí diktaturu. Zbylí oponenti jsou nuceni k exilu, jinak by je čekalo vězení, mučení či případně zavraždění. Občanské svobody se dostávají pod diktát autoritářského režimu.

Ibañez navazuje na novou ústavu a rozvíjí činnost státních složek. Vytváří novou odnož policie, Chilské karabiníky, kteří spadají přímo do prezidentské kompetence. Dále vytváří několik bankovních institucí k rozvoji průmyslu (Důlní úvěrovou banku, Úvěrový institut pro průmysl) a v roce 1928 přichází s ambiciózním plánem obnovy veřejného prostoru, který je financován pomocí půjček od amerických bank. Jednalo se o sumu 1 560 000 pesos, které se měly investovat v následujících 6 letech do několika sektorů, které byly

strategicky důležité pro další rozvoj. Zlepšení systému zavlažování mělo rozšířit plochu kultivované země o dalších 20 %. V návaznosti na rozvoj zemědělství se měla rozšířit také železniční a silniční síť k propojení hlavních středisek s místy produkující potraviny. Ibañez se hodlal zaměřit také na rozvoj vzdělání a zlepšení sanitárních podmínek v zemi, které výrazně ovlivňovali míru úmrtnosti. V její souvislosti se vyjádřil také k otázce imigrace: *"Je absurdní zamýšlet se nad plány pro imigraci za účelem zvýšení počtu obyvatel, jestliže stejného cíle dosáhneme snížením úmrtnosti současných obyvatel."*⁸⁹

Autoritářský režim prezidenta Ibañeze kladl důraz na způsobilost a efektivnost činnosti státu. Cílem bylo vyřešit problémy účinně a pragmaticky bez většího teoretizování. Za prezidenta Ibañeze došlo k vyvrcholení období modernizace, kdy se Chile otvíralo novým myšlenkám a výtvarným. Nešlo jen o modernizaci veřejného prostoru (stavby výškových budov, rozvoj urbanizace měst), ale i o změny v každodenním životě Chileanů - import zahraničních filmů a rozvoj městských kin, zavedení telefonních linek, leteckých spojů, rozvoj přímořských rekreačních letovisek, ale také příjem nových vzorců chování, které obyvatelstvo rychle přijalo za své. Konec 30. let byl v Chile plný nadšení z modernity a z perspektiv, které nové vymoženosti nabízejí. Článek v deníku *El Diario Ilustrado* ze srpna 1931, v době již hluboké krize, vystihuje dojem z konce 30. let: *„Všichni mluvili o hojnosti. Divadla a promenády byly plné lidí, ulice zahlcené automobily. A tanec milionů pesos pokračoval zábavou a večírkami za zvuků kastanět."*⁹⁰

Brzy se však dostavilo vystřízlivění z tohoto nadšení. Krach na newyorské burze v roce 1929 přinesl rozsáhlou finanční krizi, která zasáhla světové ekonomiky. Její efekt pocítilo Chile již ke konci roku 1930. Podle oficiální zprávy OSN (World Economic Survey, 1923 – 1933) byla ze světových ekonomik právě chilská krizí nejvíce zasažena.⁹¹ Inovace a modernizace konce 20. let byla totiž jen zdánlivý ekonomický rozvoj. Ve skutečnosti stát své aktivity financoval především z půjček poskytnuté severoamerickými finančními domy. Právě toto propojení se severoamerickou ekonomikou Chile značně zkomplikovalo situaci. Druhou velkou ránou byl propad světové poptávky po surovinách. Export ledu se snížil o 91 % mezi lety 1929 a 1932. Vývoz zemědělských produktů se oproti období 1927 – 1929 snížil o 86 %.⁹² K tomu došlo ke snížení čerpání zahraničních půjček, které společně s potřebou

---

⁸⁹ RAMÓN, Armando de. *Breve historia de Chile: Desde la invasión incaica hasta nuestros días (1500-2000)*, s. 128

⁹⁰ Tamtéž: str. 129

⁹¹ Tamtéž: str. 131

⁹² AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX*. 3. Santiago de Chile: Planeta, 1990. ISBN 9562470571.

dovážet potraviny a produkty denní spotřeby drasticky snížily platební schopnost země. Stát, aby byl schopen splácet své dluhy, byl nucen emitovat peníze a tím raketově rostla inflace. Především na severu země, kde krize ochromila těžbu surovin, se nezaměstnanost vymkla zcela kontrole a davy nezaměstnaných se stěhovaly především do hlavního města, které však nemělo vůbec kapacity pojmout takovouto migrační vlnu. Ulice se plnily demonstranty a protivládními hesly. Neschopnost prezidenta Ibañeze adekvátně reagovat na vzniklou situaci nakonec vyústila v jeho demisi 27. července 1931 a odchod ze země.

7. Imigrační politika 1900 - 1930

Ke konci 19. století došlo ke změnám v imigrační politice díky významu neorganizované imigraci nad imigrací kontrolovanou státem. Zkušenost s nepříliš úspěšnou restriktivní politikou přiměla chilský stát k rozšíření možností k přijetí evropských přistěhovalců. Hlavní úřad pro kolonizaci se staral především o imigraci zemědělskou a Společnost pro podporu průmyslu se zaměřovala na specializovanou pracovní sílu do průmyslu. Tato společnost začala spolupracovat také se soukromým sektorem a v letech 1896 – 1902 přivezli do země přes šest tisíc dělníků, kteří se usídlili zejména v Santiagu a ve Valparaísu.⁹³

S ohledem na zatížení státního rozpočtu, bylo upuštěno od přísné imigrační politiky a v roce 1905 vyšlo nařízení o volné imigraci, které povolovalo příchod všem cizincům z Evropy či ze Spojených států pod 50 let, kteří mohou pracovat jako zemědělci, horníci (či jsou fyzicky zdatní), obchodníci a průmyslníci. Pokud zájemce o vystěhování do Chile předložil potřebné dokumenty (certifikát o zdravotním stavu, o morální bezúhonnosti, dobrých mravů a doklad o pracovní profesi) a prošel zdravotní prohlídkou, dostal od kolonizačního agenta lístek na loď, povolení k naložení svého materiálu a průmyslových strojů, výživné a ubytování v státních penzionech na 8 dní.⁹⁴

Rok 1907 se stal mezníkem ve sčítání obyvatel, neboť celkový počet obyvatel přesáhl poprvé v historii 3 miliony (viz tabulka č. 2 - Rozložení přistěhovalců podle národnosti v roce 1907.). K tomu však byl zaznamenán také nejvyšší počet občanů narozených v zahraničí (132 312 osob).⁹⁵ Největší skupinu tvořili Peruánci, Bolivijci a dále evropští přistěhovalci jako Španělé, Italové, Němci, Angličané, Francouzi a Argentinci. Z tohoto rozložení můžeme vyrozumět, že velkou roli v přistěhovalectví do Chile hrálo rozšíření chilského teritoria a regionální migrace za prací. Nejpočetnější skupinou z řad Evropanů tvořili Španělé, kteří byli verbováni již od samého počátku vzniku Generálního agenta pro kolonizaci. Naopak

⁹³ 1556 dělníků bylo podporováno z financí firem, náklady zbylých 4789 osob platila státní pokladna; CHIARELLO, Leonir Mario. *Las políticas públicas sobre migraciones y la sociedad civil en América Latina: Los casos de Bolivia, Chile, Paraguay y Perú*, str. 173; taktéž MEZZANO, Silvia. *Políticas de inmigración chilena desde 1845 hasta 1992*, str. 4

⁹⁴ ZAVALA SAN MARTÍN, Ximena a Claudia ROJAS VENEGAS. *Globalización, procesos migratorios y estado en Chile*, str. 173

⁹⁵ CHIARELLO, Leonir Mario. *Las políticas públicas sobre migraciones y la sociedad civil en América Latina: Los casos de Bolivia, Chile, Paraguay y Perú*, str. 123 - 127

v případě Němců zde vidíme spíše neúspěch státní politiky, která se snažila přilákat německé kolonisty již od poloviny 19. století.

Tabulka č. 2: Rozložení přistěhovalců podle národnosti v roce 1907	
Národnost	Počet
Peruánci	27 140
Bolivijci	21 968
Španělé	18 755
Italové	13 023
Němci	10 724
Francouzi	9 800
Argentinci	6 956

Zdroj: ESCALONA, María Daniela Lara. *Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para un alectura (1824 - 2013)*, str. 71

V dalších letech příliv imigrantů ustává a již nikdy nenabývá tak vysoké hodnoty (viz tabulka č. 3 - Vývoj celkového počtu obyvatel 1. pol. 20. století). V porovnání s vývojem v jiných latinskoamerických zemích je to překvapivý výsledek, neboť v roce 1921 došlo k vyhlášení kvót pro přistěhovalce ve Spojených státech amerických a to přilákalo mnohem větší pozornost evropských emigrantů k Latinské Americe.⁹⁶ Výsledky sčítání obyvatel v dalších letech však potvrzují, že uzavření přístupu do USA nehrálo větší roli ve vývoji přistěhovalectví do Chile. Jak můžeme vidět v tabulce č. 3, počet cizinců vykazuje výrazný sestupný trend, jehož příčinou bylo mimo jiné také navrácení části území pod správu Peru v roce 1929 (jednalo se o provincii Tacna). Tento vývoj je důvodem proč, někteří autoři považují 30. léta jako konec jedné kapitoly přistěhovalectví do Chile.

---

⁹⁶ v roce 1921 byly vytvořeny početní limity pro přistěhovalce a později došlo k celkovému novelizování imigračního zákona. Tento tzv. Johnsonův zákon z roku 1924 umožňoval přijetí imigrantů v množství maximálně 2 % obyvatel daného státu v USA k roku 1890, což bylo pouhých několik tisíc imigrantů ročně

Tabulka č. 3: Vývoj celkového počtu obyvatel 1. pol. 20. století			
Rok	Počet obyvatel	Počet narozených v zahraničí	Procento na celk. počet obyvatel
1907	3 249 279	134 524	4,1
1920	3 753 799	115 763	3,1
1930	4 287 455	105 463	2,5
1940	5 023 539	107 273	2,1
1952	5 932 995	96 511	1,6

ESCALONA, María Daniela Lara. *Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para un alectura (1824 - 2013)*

Na rozdíl 80. a 90. let 19. století, kdy vznikaly nové státní úřady a imigrační instituce, tak počátek 20. století je naopak obdobím, kdy se imigrační legislativa ustálila. V období parlamentární diktatury vydala vláda prezidenta Juana Luise Sanfuentesa zákon zabráňující vstup do země kriminálním živlům a jiným nedůvěryhodným osobám (v roce 1918). Významnější úprava přišla až ke konci dvacátých let, kdy byl novelizován zákon o nabývání vlastnictví na jihu. Ke dni 28. prosince 1928 vstoupila v platnost úprava, která nově umožňovala kolonizovat chilský jih také cizincům, kteří nebyli naturalizováni jako chilští občané.⁹⁷

Chilská vláda tak opouští dlouholetou strategii, která měla přilákat chilské občany žijící v zahraničí (nejčastěji v Argentině) a rozšiřuje možnosti pro cizince.

⁹⁷ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, č. j. V.Z. 15/4 1929

8. Imigrace do roku 1930

8.1. Období 20. let

První český příchozí po Slovákovi Mateji Bencúrovi byl **Karel (Carlos) Veselý**, který do Chile přišel v roce 1908. Před odchodem do Ameriky žil ve Vídni, kde se jako mladý vyučil krejčím. Byla to právě tato profese, která ho přivedla k odchodu z Vídně, neboť získal pracovní kontrakt na otevření krejčovského závodu v Chile. 27. února 1908 vyplul z Janova a o necelý měsíc později už byl v Buenos Aires. Zde dlouho nesečkal a o dva dny později vyjíždí transandinskou úzkokolejkou do Chile. Prvních čtrnáct dní v Chile si Veselý vedl deník, který bohužel nebyl doposud publikován, ale velvyslanci Jiřímu Jiránkovi se podařilo získat alespoň španělský překlad, který vlastní rodina Veselého. Tento deník je cenným svědectvím o cestě emigranta do Chile. „*Konečně přeseďme z těchto vagónů na chilskou železnici. Nakonec po tak dlouhém utrpení se setkáváme s touto zemí, jež by pro nás měla být tak významná...Pokračujeme v cestě po chilském území. Tady to mají zařízeno takovým způsobem, že záměrně způsobují zpoždění vlaků. Hned za hranicí jsou hotýlky, kde jsou cestující nuceni se ubytovat a přespat přes noc. Ať chtějí, či nechtějí. Devět dolarů za jedno ubytování, s jídlem ať ho sní či nikoliv. Typické americké jednání.*“ Z dalšího vyprávění lze srozumět, že smíšené první dojmy přetrvávaly ve Veselém dále i po poznání hlavního města Santiaga. „*Dojem, který na mě toto město učinilo, byl takový, že bych si ho chtěl uchovat, ale to není důležité. Musím nakreslit věci takové, jaké jsou. Jeho poloha by nebyla špatná, ale přístupové cesty a stavby kolem nich jsou něco hrozného. A co teprve lidé! Chudí jsou skutečně chudí, jak fyzicky, tak duševně.*“ Je zajímavé, že obdobně popisuje Santiago a jeho obyvatele cestovatel František Vyšata (viz kapitola Obraz Chile).⁹⁸

V dalších letech přichází několik další osob, mezi něž patří Jan Hendrych se svou manželkou Viktorií, H. Fahrner a František Horák.

Jan Hendrych přišel do Santiaga v roce 1912 s pracovním kontraktem od společnosti Carrascal. Hendrych byl stojař, a proto mu byla nabídnuta práce v továrně na mýdla, která v dané době měla asi 200 zaměstnanců. Manželka **Viktorie Hendrychová**

---

⁹⁸ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*. 2. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3443-8, str. 20

s dvěma dětmi přišla až o osm měsíců později. Zmínky o Hendrychovi můžeme nalézt jak v cestopise Čecha-Vyšaty,⁹⁹ tak i ve zprávě československého konzulátu z 11.2 1930 (zde jej označují za jednoho z vedoucích krajanů působících v průmyslu).¹⁰⁰ Jeho syn Viktor se v Santiagu stal hasičem, ale umírá tragicky jako 28letý při nehodě, kdy se hasičské auto střetlo s tramvají při cestě k požáru kostela La Merced. Dodnes to připomíná pamětní deska na tomto kostelu. Jiný hasič československého původu, Dalibor Svoboda, nechal pojmenovat po Viktoru Hendrychovi 1. hasičský sbor v městečku Peñaflores (zde bylo sídlo Baťových závodů).¹⁰¹

Velice málo víme o krajanovi **H. Fahrnerovi**, který je zmiňován ve zprávě československého konzulátu v Chile jako osoba vhodná k získání informací o možnostech vystěhovalectví (zpráva z 11. 2. 1930). Jiránek uvádí, že Fahrner mohl patřit k některé skupině německých přistěhovalců. Bohužel však není možné určit, kdy přesně do Chile přišel, neboť první zpráva, kterou máme, je až z roku 1917, kdy se mu narodila ve Valdivii dcera Eduvigis Ana Fahrner Vereseck.¹⁰²

Zato o krajanu Františku Horákovi a Karlovi Lyseckému máme již více informací díky Františku Čechu-Vyšatovi, který oba dva zmiňuje ve svém cestopise. **Františka Horáka** potkal až na samém jihu Chile v Punta Arenas, kde Horák působil asi od roku 1916. Nejdříve se zde živil při těžbě ropy, kde přišel o tři prsty pravé ruky, a později se z něho stal úředník. Čech-Vyšata ho zde potkává v roce 1924 a uvádí, že Horák téměř „plakal radostí“, při setkání s krajanem. Podle Vyšaty „už částečně zapomínal česky“ a cítil velký stesk po blízkosti krajanů a „po slunci.“ Setkání s Čechem-Vyšatou ho definitivně upevňuje v rozhodnutí o odchodu z chilské Patagonie a společně s cestovatelem se vydává do Buenos Aires.

Dalšího krajana **J. Lyseckého** potkává Čech-Vyšata na opačném konci země, v severochilské Antofagastě. Jiránek ve své publikaci chybně zaměňuje jeho jméno za Karla (Carlose) Lyseckého, již zmíněného krejčího přicházejícího v roce 1918. Tato chyba nám poté zpochybňuje další informace o této postavě, které Jiránek uvádí. Pokud bychom mu však věřili, že se jedná jen o chybu ve jméně, tak J. Lysecký byl pravděpodobně inženýr,

---

⁹⁹ ČECH-VYŠATA, František. *Patnáct let v Jižní Americe: V žáru pamp.* Praha: Kvasnička a Hampl, 1924, 216, I. díl
ČECH-VYŠATA, František. *Patnáct let v Jižní Americe: Divokým rájem.* V Praze: Kvasnička a Hampl, 1927, 222

S., II. díl

¹⁰⁰ *Národní archiv*, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile

¹⁰¹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 22

¹⁰² Tamtéž: str.23

který přišel již před rokem 1918 a uplatnil se jako strojní inženýr nejdříve v dolech, a později na stavbách železnic.

Je k podivu, že se Čech-Vyšata nezmínil podrobněji o krajanovi **Benediktu Kociánovi** (uvádí ho pouze na seznamu krajanů, které osobně potkal). Kocián přišel do Chile v roce 1919 kvůli pozici technického vedoucího v YMCA ve Valparaísu a záhy se stal veřejně známou osobností. Není tedy jasné, proč se o něm Čech - Vyšata více nerozepisuje a je to velká škoda, neboť již ve 20. letech měl Kocián za sebou pozoruhodný život. Díky jeho dceři Anně Kocián, která sepsala knihu o jeho životě, našťastí máme podrobné informace o jeho aktivitách v Chile. S ohledem na význam jeho života a práce v Chile věnujeme osobě Benedikta Kociána celou jednu kapitolu (viz níže podkapitola Benedikt Kocián).

V cestopise Čecha-Vyšaty se dále dočítáme, že „*nikde snad v celé oblasti republik jihoamerických není tak mílo našich krajanů jako právě zde v Chile.*“¹⁰³ Kromě Jana Hendrycha, Františka Horáka, Karla Lýseckého, Benedikta Kociána a Karla Veselého potkal Čech-Vyšata dále Čebelu v Santiagu a Fučíka v Taltal (region Antofagasta), o kterých však nevíme více informací. Dále uvádí Ondřeje (Ignacio) Pospíšila a Slávu Šrámka.

Ondřej (Ignacio) Pospíšil je zajímavá osoba, neboť patří ke krajanům, kteří v zahraničí navázali na českou tradici vaření piva. Pospíšil byl sládkem v severochilské Antofagastě v pivovaru Mitrovic.¹⁰⁴ Dle Čecha-Vyšaty to byl výtečný mok vařený podle staročeské tradice. Další zmínku o Pospíšilovi nalézáme až ve zprávě Československého konzulátu v roce 1930.¹⁰⁵ V kapitole o imigrační politice citujeme z článku pro časopis Hospodář jiného **Pospíšila, Alberta**, který popisuje situaci po roce 1928 (viz kapitola Imigrační politika 1930 – 1939). Bohužel více o jeho životě není známo více, než že působil v městě Linares v regionu Maule.

Poslední krajan, kterého Čech-Vyšata uvádí, je Ing. **Sláva Šrámek**. Bohužel ani o tomto krajanovi nevíme mnoho informací. Zpráva konzulátu z roku 1930 označuje jako důležitého krajana pro vývoz československého zboží, ale ve fondu ČÚZ neexistuje žádná další korespondence, která by podávala bližší informace o jeho spolupráci s konzulátem.

Jiří Jiránek hodnotí informace od Čecha-Vyšaty o českých krajanech v Chile jako neúplné, neboť nezmiňuje krajany jako Karla Viléma Havlíčka, Hüttnera, Mateje

¹⁰³ ČECH-VYŠATA, František. *Patnáct let v Jižní Americe: V žáru pamp.* Praha: Kvasnička a Hampl, 1924, 216, I. díl

¹⁰⁴ Antofagasta byla tak jako Punta Arenas, kde vařil pivo Josef Fischer, městem s dominancí chorvatských přistěhovalců, JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 28

¹⁰⁵ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile

Bencúra, H. Fahrnera a Emila Litványiho. Jiránek to vysvětluje tím, že některé nezaregistroval kvůli jejich odlehle poloze (například Havlíček byl na venkovském statku mimo hlavní město), krátkodobému pobytu (Bencúr odjel dva roky před příchodem Vyšaty) a také kvůli cizímu příjmení, které mohlo Vyšatu zmást (Litványi byl Slovák s maďarským příjmením, o kterém víme pouze to, že byl sklářem v Santiagu).¹⁰⁶

8.1.1. Benedikt Kocián

8.1.1.1. Odchod z Rakouska - Uherska

Benedikt Kocián se narodil 28. dubna 1891 v Tišnově rodině Benedikta a Anně Kociánových. Kromě dvou starších bratrů měl Benedikt ještě o tři roky mladší sestru, se kterou si byl po celý život velice blízký. Jelikož se jeden starší bratr rozhodl pro kariéru advokáta a druhý pro hudebníka, připadl na malého Benedikta úkol následovat otce a posléze se ujmout jeho továrny na provazy. Nicméně podle slov Anny Kocián, Benedikt sám cítil, že svůj život chce věnovat jinému oboru než vedení továrny. Již ve svých 13 letech začíná chodit do místního Sokola a obdivuje zde starší žáky cvičící na gymnastickém náradí.

Jeho dospívání však přerušuje rok 1908, kdy jej jako sedmnáctiletého povolávají k vojenské službě. S ohledem na situaci v Evropě se Kociánovi obávali, že jejich nejmladší syn bude účasten konfliktu, se kterým jejich rodina neměla nic společného. Jeho bratr Ladislav, hudebník v rakouskouherském vojsku, tušil již po rakouské anexi Bosny a Hercegoviny, že je válka na spadnutí. V březnu roku 1912 Srbsko a Bulharsko vytváří alianci proti Rakousku – Uhersku a vyhlásují válku. Záhy dochází k mobilizaci mladých vojáků sloužících v té době v Budapešti a povolání do války proti Srbsku. Jeho bratr Ladislav se snaží využít své kontakty ve vojsku a zabránit povolání Benedikta do boje. Snaha Ladislava se bohužel neseťká s úspěchem a Benedikt dostává rozkaz k mobilizaci.

Pro Kociánovi rodiče bylo nepředstavitelné, že by vyslali svého nejmladšího syna bojovat za Impérium, pro které nesdíleli nadšení. A proto se rozhodují vyslat Benedikta do Ameriky, aby tam přečkal období války. Místo Srbska ho tak počátkem roku 1912 vysílají do německých Brém, odkud společně s dalšími uprchlíky utíká před evropskou válkou

---

¹⁰⁶ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 29

do Argentiny. Zhoršením situace v Evropě, Kocián ztrácí veškerý kontakt se svou rodinou a zůstává odkázán sám na sebe.¹⁰⁷

8.1.1.2. Buenos Aires

Do Buenos Aires přijíždí ve svých sedmnácti let bez jakékoliv znalosti španělského jazyka. Skrze Raimunda Michana, přítele rodičů, nachází první práci jako natěrač. Nicméně brzy ji opouští a získává práci prodavače v obchodě s textiliemi. Mezitím hledá místo, které by mu nabídlo sportovní a společenské vyžití jako Sokol v jeho rodném Tišnově. Přichází proto do sídla sokolské organizace v Buenos Aires (*Unio Gimnástica Sokol de Argentina*), která organizuje cvičení velice podobná těm, které Kocián zná ze svého domova. Nejdříve začíná působit jako instruktor tělovýchovy a později postupuje na pozici technického ředitele tělovýchovného svazu Sokol v Argentině. Dále také navštěvuje mládežnickou organizaci YMCA. Takto přechází období první světové války a v roce 1918 po vyhlášení Československa navazuje spojení s rodinou. Ta si přeje, aby se vrátil, ale Kocián získává pracovní nabídku od YMCA a vydává se opačným směrem, než je Československo.

8.1.1.3. Začátky v Chile

V roce 1919 Benedikt Kocián přichází do Chile s pracovním kontraktem od YMCA na technického ředitele jejich pobočky ve Valparaísu. Svůj první dojem z Chile uvedl v jednom rozhovoru takto: „*Bylo to jednu dubnovou noc v roce 1919, kdy mě vlak přivezl do této slibné nové země. Miliony drobných světél vyvěraly z kopců Valparaísa, zatímco osvětlené rybářské bárky se zrcadlily na hladině moře. Bylo to nádherné a symbolické představení, ze kterého jsem nabyl dojmu, že skrze toto místo a osvětlenou vodní hladinu, se mě snaží dát, pro mě zcela neznámá země, co nejlepšího přivítání. Později při poznání jejího lidu, jsem se do této země ještě více zamiloval.*“¹⁰⁸

Ve Valparaísu v sídle YMCA organizuje kurzy cvičení a programy, které se zaměřovaly na rozšíření v zemi zatím neznámých sportů. Takto Kocián do Chile přináší hry jako volejbal a basketbal. Společně s dalšími vedoucími členy YMCA uskutečnil na různých místech Valparaísa (Puerto, Plaza Victoria, Elipse de Playa Ancha, Poblacion Zorrilla, Cancha de Carabienros, Carro Barón a další) veřejné utkání. Jak hra, tak i Kocián pro svou

---

¹⁰⁷ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*. 1. vydání. Santiago de Chile: Ana María Koci-an, 2013. ISBN 978-956-353-454-2.

¹⁰⁸ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*. 1. vydání. Santiago de Chile: Ana María Koci-an, 2013. ISBN 978-956-353-454-2.

výšku a vypracované tělo vzbudil značné pozdvižení. Není se čemu divit, neboť veřejné cvičení v bílých vyžehlených kalhotách uprostřed přístavu, kde chodí špinaví rybáři, námořníci a lidé různého ražení, to by i v současné době upoutalo velkou pozornost. Ve 20. letech 20. století to byla naprostá senzace. Síla jeho osobnosti a upřímná radost z hry si velice snadno získala příznivce mezi mladými.

Stává se profesorem tělovýchovy na řadě základních škol a také členem obecních komisí zaměřených na sport (člen sportovní komise pro Valparaíso, ředitel olympiády valparaiských škol), ale například také členem Ligy proti alkoholismu. Skrze tyto funkce se snaží usměrnit výchovu mládeže a přináší řadu nápadů, jak přiblíží sport mládeži. Do aktivit YMCA začleňuje také stanování v Národním parku Ocoa, kde pořádá sportovní utkání, poznávání přírody a večerní setkávání u táboráku.

V roce 1923 reprezentuje Valparaíso na Světovém festivalu dětí (Congreso Mundial del Niño), která se koná v Poerschacht am Weltrese v Rakousku. V Evropě je 9 měsíců, především v Rakousku a Německu. Při příležitosti navštěvuje také po 12 letech svou rodinu v Tišnově. Ačkoli ho přemlouvají k návratu do vlasti, tak se vrací do Chile, kde chce pokračovat v práci. Před odjezdem však ještě pořádá několik přednášek o Chile a o moderní tělovýchově.¹⁰⁹ Své tělovýchovné aktivity po návratu rozšiřuje i na další oblasti společnosti – za pomoci plukovníka Alfreda Portalese přináší svůj cvičební program pro armádu a s patronátem ředitele valparaiské věznice Humberta Moliny Lucy předcvičuje zadarmo pro odsouzence. Z Benedikta Kociána se stává veřejně známá osobnost a již po šesti letech v zemi získává od chilské vlády Čestný řád Bernarda O'Higginse za vyznamenání třetího stupně (a rok nato také druhého stupně, 1926).

V roce 1925 ho však pracovní povinnosti přivádí zpět do Argentiny. V Buenos Aires pod patronátem YMCA organizuje cvičení pro chlapce z chudinské čtvrti San Telmo, kteří neměli finanční prostředky na členství v organizaci. Dále se také účastní sokolských konferencí v různých místech Argentiny. Při jedné z nich potkává v městě Rosario Marii Kudrna Pour, dceru českého inženýra José Kurdny a svou budoucí manželku. V roce 1930 se s Marií žení a na krátko se usazují v Buenos Aires. Ovšem v ten samý rok YMCA urgentně potřebuje Technického ředitele pro svou pobočku v chilském městě Concepción.

---

¹⁰⁹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 24

Po zkušenosti s úspěšným vedením pobočky ve Valparaísu, vysílá YMCA Benedikta zpět do Chile.¹¹⁰

8.1.1.4. Opět přes Andy k Pacifiku

Ačkoli Kociánovi původně zamýšleli usadit se v Concepcionu, tak to nakonec byla jen přechodná zastávka. Rok po přestěhování přichází na svět dcera María, jediné dítě Benedikta Kociána. V tomto roce (1931) ale panovala velká zima a nepřestávající déšť, takže se Kociánova žena rozhoduje k návratu do domu svých rodičů v Rosariu, kde panuje mnohem příjemnější klima. Benedikt tu zůstává další 2 roky, během nichž propaguje nové sporty jako volejbal a basketbal. V březnu 1933 uspořádává Pohár Benedikta Kociána v basketbalu, kterého se účastní 16 týmu, a několik měsíců poté konečně získává pozici Technického ředitele pobočky YMCA v Santiagu.

V tomto období se radikalizuje situace mezi socialisty a nacisty, v jejímž důsledku se organizuje nacionalistická Republikánská milice, která má zabránit převratu. V květu 1933 milice za podpory prezidenta Artura Alessandriho uspořádává defilé, kterého se účastní 50 tisíc mužů. V reakci na to se vytváří opoziční Socialistická milice. Generální velitel Republikánské milice jmenuje Benedikta Kociána jako Zástupce plukovníka milice a vedoucího tělovýchovy ve škole kadetů (Escuela de Cadetes Caupolicán). Rozjitřené vášně se nakonec uklidňují a republikánská milice je rozpuštěna v roce 1936.¹¹¹

Je velká škoda, že nemáme podrobnější informace ohledně Kociánova politického myšlení a spojitosti s politickou reprezentací země. Nicméně díky jeho tělovýchovnému působení a katolické víře měl pravděpodobně blízký vztah k armádě a jejím představitelům. Na druhou stranu projevoval velké sociální citění, jak je vidět z jeho cvičebních programů ve vězení a v chudinských čtvrtích, které organizoval zcela bezzištně. Bylo pro něj důležité, aby cvičení a tedy možnost rozvoje osobnosti byla přístupná všem bez ohledu na sociální či politické postavení. Jeho tělovýchovné aktivity sdružovali osoby různé národnosti a ideologie. (*POD ČÁRU: Ana Kocián uvádí příklad spolupracovníků Angličana Johnnyho Evanse a Němce Conrada Saura. Ačkoli byli v Chile přátelé, tak proti sobě bojovali v II. světové válce. Ani jeden válku nepřežil.*)¹¹²

---

¹¹⁰ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*. 1. vydání. Santiago de Chile: Ana María Kocián, 2013. ISBN 978-956-353-454-2.

¹¹¹ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 41

¹¹² KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 59

Ana Kocián ve své knize popisuje jednu scénu, která nám ukazuje Kociánův postoj k nacismu, jehož projevy se objevily také v Chile. Omylem místo na dětskou pohádku vzal Kocián svou pětiletou dcerku do kina La Comedia, které bohužel ale dávalo filmy s nacistickou propagandou. V moment, kdy si uvědomil, rozhořčeně opustil sál.

Okupace Československa nacistickým Německem v roce 1938 byla pro československou komunitu v Chile zdrcující zpráva. Jakmile se o tom dozvěděli, v rychlosti vyklidili z československé ambasády důležité dokumenty a cenné věci. Tento rychlý úklid stihli těsně před příchodem Němců, kteří následně spálili zbylé důležité dokumenty, zabrali cennosti a vyhodili všechny pracovníky.¹¹³ Během války neměl nikdo z československých krajanů informace o své rodině v Evropě. Jediná útěcha pro ně byla krajská komunita, jejíž členové se často scházeli, poslouchali hudbu Smetany, Dvořáka, Kubelíka a také československé populární písně.

V roce 1942 přicházejí smutné zprávy z Československa, kde k 10. červnu dochází k vyhlazení obce Lidice. K uctění památky obětí se pojmenovává po Lidicích promenáda v parku v pobřežním letovisku Viña del Mar, při jejímž slavnostním aktu vystoupila Marie Kocián Pour s emotivním projevem. O dva roky později, 1944, se křtí po Lidicích také pasáž v samém centru Santiaga (v ulici San Antonio, nedaleko Plaza de Armas).¹¹⁴

8.1.1.5.   *Institut Vida sana*

V roce 1934 zakládá Kocián institut *Vida Sana*, obdobu Sokola, jehož jméno však už používali přistěhovalci z Chorvatska. Institut *Vida sana* (Zdravý život) měl propagovat nejen tělovýchovu, ale působit také na poli kulturním, společenském a v neposlední řadě vychovávat k morálním hodnotám.

„To, čím jsem se zabýval mezi lety 1919 - 1925 a i v dalších letech, se dá porovnat do operace zvláštního a troufalého komanda, utvořeného z hrstky smělých partyzánů, proti nekonečné lenivosti a netečnosti. Tato skupina měla za úkol získat chilské děti pro krásné sporty jako je basketbal a volejbal, které mají rozsáhlý vliv na formování fyzické, morální a etické síly mládeže.“¹¹⁵

---

¹¹³ manželka Benedikta Kociána pracovala jako úřednice na ambasádě

¹¹⁴ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 49

¹¹⁵ úryvek z Kociánova článku v deníku El Mercurio, převzato z KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 83

Začátky institutu byli skromné, neboť nebylo lehké nalézt učitele tělovýchovy, nicméně Kocián měl dobré pomocníky (například Fernando Altamirano Zaldívar – Tajemník senátu, Luis Pezoa Guzmán – tiskový mluvčí skautů v Chile, Jorge Niño Zepeda – architekt, Humberto Molina Luco – advokát a jiné).¹¹⁶ Jako první v Santiagu organizuje *Vida sana* cvičení také pro ženy a děti. Ženskými instruktorkami se staly Lotte Deimel (pocházela z Československa), Ana María Lenard z německé školy a pro děti slečna Ottawa.¹¹⁷ Cvičení pro muže vedl sám Kocián se svými společníky.

Popularita cvičení v Kociánově institutu slibně rostla a po určité době po otevření začíná Kocián uvádět cvičební program také v rádiu, během něhož pouštěl hudbu, a pozvaní hosté komentovali cviky, které posluchači prováděli u sebe doma. V současné době to zní asi trochu komicky, ale tento program fungoval celých 12 let (od pondělí do středy, vždy 8 – 8:30 ráno). V dané době to bylo něco zcela nového a hlavně dostupného i pro širokou veřejnost (ne každý mohl platit členské příspěvky a navštěvovat Sokol či YMCA). Dále obliba cvičení vycházela také z trendu doby, kdy chilská společnost přijímala pozitivně nové vzorce chování a reagovala na modernizaci země. Kocián byl tak příkladem schopného a výkonného člověka.

Dále také organizoval letní dětské tábory a pobyty pro rodiny v rekreačním středisku v Quinteru. Původní místo v Národním parku Ocoa opustil a postupně vybudoval prostorné letní středisko na novém místě. Ke konci 30. let došlo k rozvoji přímořských letovisek a růstu poptávky po přímořské rekreaci. V tuto dobu již měl Kocián kapacity a také popularitu, která lákala lidi k sportu a letním aktivitám.

I přes dobré kontakty Kociána a jeho společníků se však institut ocitá v roce 1937 ve velkých problémech, které způsobila především ztráta technického zázemí. Institut původně sídlil ve skromných podmínkách v budově Portal Fernandez Concha (v podstatě na její střeše), které však škodila hromadná cvičení a pro její technický stav byl ukončen nájem institutu. *Vida sana* se tak ze dne na den ocitla bez jakéhokoliv zázemí. Během následujících dvou let se institut potýkal s velkými finančními problémy, které Kocián musel řešit zadlužením organizace. Ale ani on, ani jeho společníci neztrácejí nadšení pro věc a přes problémy pořádali lekce cvičení na nejruznějších veřejných místech (Universita Católica, Instituto Nacional, Stade Frances).

---

¹¹⁶ První roky existence institut probíhali cvičení na střeše budovy v ulici Portal Fernandez Concha č. 960

¹¹⁷ Ana Kocián ji uvádí pouze jako slečnu Ottawu s poznámkou, že byla v Chile teprve krátce.

„Můžeš mít skvělé nápady a velkou dávku vůle, ale jestli ti chybí nadšení, veškerá tvá aktivita ztrácí onen lesk vítězství.“¹¹⁸

Až v roce 1939 získává novou adresu sídla, které nabízí adekvátní prostory (tělocvična pro basketbal, volejbal a také místo pro gymnastiku a box). V červnu téhož roku se *Vida sana* mění v Národní neziskovou organizaci *Vida sana*. Touto změnou se společníci stávají také vlastníky a společnost nabývá důkladnější struktury vedoucích pozic. Benedikt Kocián po změně získává pozici doživotního viceprezidenta a technického ředitele s předem odsouhlaseným měsíčním příjmem. Ve funkci ředitele institutu se v dalších letech vystřídal množství významných chilských osobností, jako například Fernando Altamiro (tajemník senátu), Jose Ramón Gutiérrez Allende (bývalý ministr zahraničních věcí a obchodu ve vládě Artura Alessandriho), Carlos Rubio (poslanec), Arturo Prado Orozco (uznávaný pilot společnosti LAN).¹¹⁹

V dalších letech se Kocián účastní konferencí zaměřených na tělovýchovu, kde představuje svou práci v Chile. V roce 1942 je jmenován ředitelem Asociace volejbalu v Chile, která se později mění ve Federaci volejbalu v Chile. Pokračuje ve funkci ředitele, organizuje národní i mezinárodní turnaje a reprezentuje Chile na světových sportovních konferencích.

8.1.1.6. Konec 2. světové války

Po ukončení války Kocián opět navazuje kontakty se svou rodinou na v Československu. Radost z opětovného míru je bohužel brzy vystřídána zklamáním z poválečného vývoje. Kociánova rodina začíná mít problémy s komunistickým režimem. Ten jeho sestře Amálii vyvlastňuje obchod s textiliemi a provazy, který vedla v centru Tišnova. Jako náhrada je jí nabídnuta pozice zaměstnankyně v jejím bývalém obchodě, což Amálie odmítá. Kociánův synovec Jendíček jako profesor filozofie na brněnské univerzitě je nucen pracovat jako mechanik v továrně na traktory.¹²⁰

Také samotný Kocián naráží v Santiagu na komunistický režim. Vzniká zde Mezislovanský výbor (Comité Inter - eslavo), který zve Kociána do svého středu. Zpočátku měl tento výbor mít charakter kulturní instituce, ale záhy organizuje také politické aktivity,

---

¹¹⁸ citát Benedikta Kociána, převzato z KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 123

¹¹⁹ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 57

¹²⁰ Ana Kocian neuvádí přesnější jméno univerzity, ale pravděpodobně se jedná o nynější Masarykovu univerzitu

které se neslučují s názory Kociána, a proto tento výbor opouští. V dopise chilskému Ministerstvu vnitra se distancuje od tohoto výboru.¹²¹

8.1.1.7. Závěr života

V závěru života cestoval po konferencích a sportovních událostech. V roce 1955 se tak dostal také na Spartakiádu do Prahy jako oficiálně pozvaný host. Při této příležitosti navštívil Německo, Rakousko, Švýcarsko a také Švédsko, kde představil svou práci a instruktážní videa o cvičení. Do Prahy přijíždí na Spartakiádu také v roce 1960 a naposled 1965. Při poslední návštěvě je nadšeně přivítán na strahovském stadionu, gratuluje Věře Čáslavské a předává ji jako dar náhrdelník z Velikonočního ostrova.

V následující dny se u něj objevuje silná bolest na hrudi, a proto je hospitalizován v nemocnici. I přes odbornou péči však dostává silný infarkt, na který 27. července 1965 umírá. Československý stát zařídil důstojný pohřeb, kterého se účastnili členové Sokola, vedoucí Spartakiády, přátelé a novináři. Jeho rodina se s ním rozloučila až při oficiálním pohřbu v Santiagu, kam byly dopraveny jeho ostatky z pražského krematoria.

8.1.2. Zprávy Františka Papeže

Někdy v průběhu 20. let přišel do Chile jako odborník na tisk bankovek a cenin také **František Papež**. Podle Jiráňka pobýval Papež nejdříve v Talce (hlavní město regionu Maule), kde byl zaměstnán v sirkárně (Companía Chilena de Fósforos), a později přesídlil do Valparaísa za práci ve státní tiskárně cenin (Casa de Moneda). Datace a umístění uvedené v korespondenci s ČÚZ z počátku 30. let ale hovoří o přesném opaku (první dopis psán ve Valparaísu a až pozdější zprávy z Talcy), takže se tu asi jedná o chybu v Jiráňkově publikaci.

František Papež ve svém dopise z roku 1932 píše, že je zde velice málo Čechoslováků a těch, co mají českou řeč jako mateřštinu, by se dalo spočítat na prstech.¹²² Krajany, které zná, potkává pouze při nedělních výletech do okolí Valparaísa. Jsou to vdova Anna

---

¹²¹ KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*, str. 85

¹²² *Národní archiv*, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, dopis F. Papeže z Valparaísa datovaný 31. 10. 1932

Hoclová,¹²³ Jaroslav Brejcha (viz níže), Vojta Perenyi (úředník slovenského původu pracující pro společnosti Exprinter v Santiagu)¹²⁴ a pak dále několik českých Němců.

Ačkoli nezná žádné československé podniky v okolí, tak zde nachází množství československých produktů (například tkaniny, plechové zboží, porcelán, sklo) a v tom vidí příležitost pro československý export. Naopak situaci pro přistěhovalectví hodnotí jako velice nepříznivou kvůli hospodářské krizi (nejen málo pracovních nabídek, ale i nízké mzdy a slabá domácí měna). Zato rolníci s kapitálem by se dobře uplatnili, neboť *„zdejší rolník je velmi líný. Zde ve střední Chile dalo by se sklízeti dvakrát do roka mnoha hospodářských plodin. Také tyto plodiny jsou dobře na odbyt i zpeněžitelné. Také nový prezident chilské republiky má vypracovaný program pro využití statisíce hektarů ladem ležící půdy.“*¹²⁵

V roce 1934 byl nějaký čas bez zaměstnání, a proto zkusil v okolí Valparaísa rýžovat zlato. Potkal zde několik krajanů a českých Němců (3 Češi, 2 Slováci, 12 českých Němců), ovšem pro fyzickou náročnost toho brzy nechal. Je možné, že právě zde potkal krajana Josefa Webera, jehož článek v časopise Krajan Papež tvrdě kritizuje ve svém dopise z roku 1936. Dle jeho názoru Weber využil krajanskou podporu pro své cestování a při prvních potížích shazoval vinu na Československou republiku. Papež nabádá československé úřady, aby *„byli opatrní ve vydávání pasu zkrachovalým studentům bez znalosti řádného zaměstnání.“* Fond ČÚZ obsahuje také článek a krátkou korespondenci mezi ústavem a Josefem Weberem. V daném článku nazvaném *Z říše supů a kondorů do zeleného pekla* popisuje své zkušenosti s dobýváním síry v Chile a hledáním zlata v Peru.

*„Po čtyřech letech pochůzek z místa na místo v Jižní Americe, rozhodl jsem se státi se kovkopem. První zkouška, kterou jsem učinil, byla práce v sírnatých báních v Chile, na straně sopky Tacura 5 000 m vysoké“*¹²⁶ *Šel jsem s nadšením poznati práci a oblast. Byl jsem zaměstnán jako pomocník lučebníka, s dobrým platem, ale nemohl jsem zůstat dlouho, protože moje tělesná soustava nevydržela výšku. Onecmoněl jsem na nemoc zvanou soroče čili záduchu.“*¹²⁷ *Jen domorodci (Indiáni) z vysočiny Andské, kmene Aimará z Bolívie, jsou schopní vydržeti podnebí. Divil jsem se těm ubožákům, jak chodilis obnaženýma nohama po sněhu, spokojeni se skrovnou stravou, sestávající z něco mála černého chleba a listů*

¹²³ manželé Hoclovi zmiňuje také JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 50

¹²⁴ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 63

¹²⁵ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, dopis F. Papeže z Valparaísa datovaný 31. 10.

1932

¹²⁶ správný název je Tacora, sopka na pomezí Chile a Peru

¹²⁷ správně soroche – puna, horská nemoc

*kokových. Po krátkém čase jsem musel báň na dobývání síry opustit. Sestoupil jsem z výšin do přístavu Arica a odtud jsem se pustil do hledání práce do Peru. (...) Navštívil jsem krajana v Pucará a svěřil jsem tyto řádky k odeslání. Odcházím do Chile, abych ochutnal radost života...*¹²⁸

Bohužel fond nenabízí více informací, takže nelze říct, jak se mu vedlo v Chile a kde přesně se potkal s Papežem. Jiránek jeho jméno uvádí pouze okrajově, takže lze předpokládat, že se nejednalo o žádného trvale žijícího krajana v Chile.

V roce 1936 Papež pracuje v Talce jako faktor litografií pro místní sirkárnu a v korespondenci vyjadřuje spokojenost ze změny. Ačkoli je město Talca průmyslové město s množstvím přistěhovalců, tak zde nemá jediného krajana. Proto občas navštěvuje krajany v Santiagu, aby si popovídal česky. Velice rád poslouchá vysílání pražského Radiožurnálu pro Jižní Ameriku, ale stěžuje si, že se vysílá vždy na jiné vlně a že se hraje nekvalitní hudba. *„Prosím doporučte těm pánům, ať nevysílají ty moderní tance to je opravdová ubohost pražské stanice, doporučuji národní písně a tanec a ty krásné pochody sokolské, selské a dělnických tělocvičných jednot a vojenských pluků.“*¹²⁹

V Talce potkal sbor donských kozáků *Platoff*, kteří znali Prahu a na slušné úrovni také český jazyk. Pozval tedy sbor k sobě domů, kde je pohostil českými knedlíky a vepřovým se zelím. *„...co scházelo, byl Prazdroj, „kardinál“ neb černé flekovské, ale chilské vínečko je výborné. Hrál se na piano a zpívaly české, moravské, slovácké, srbské a ruské písně do časných hodin ranních. Je to poprvé za mého 11-ti letého pobytu v Americe, že jsem se cítil jako doma v Čechách, jako při černém u fleku, škoda že ty krásné chvílky trvaly jen tři večery.“*¹³⁰

Ačkoli nebyl nijak zvlášť aktivní v krajanských spolcích, tak ale udržoval kontakty s krajany. Nebyly to jen společné nedělní výlety a návštěvy krajanů v Santiagu. V posledním dopise s ČÚZ píše, že 26. a 27. října 1937 ho navštívil Václav Šenk a společně s malým předstihem oslavili výročí vzniku Československa.

Toto je zajímavá poznámka, neboť jméno **Václava Šenka** se nikde jinde nevyskytuje. Jiránek v seznamu krajanů s příjmením začínající na Š uvádí pouze jediného Václava, a to Václava Švece (viz níže). V dopisu je však zřetelně napsané příjmení Šenk. Je možné,

¹²⁸ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, dokument č. j. 397

¹²⁹ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile, dopis F. Papeže z Talcy datovaný 1. 8. 1936

¹³⁰ Tamtéž: dopis z Talcy 1. 8. 1936

že je to krajan, který jen krátce pobyl v Chile a tím unikl registraci ČÚZ a povědomí dalších krajanů. Na druhou stranu se Papež mohl prostě splést a jméno zkomolit. Bohužel z dostupných materiálů nelze vyvodit jednoznačné vysvětlení.

8.2.Konec 20. let

Koncem 20. let přichází světová hospodářská krize, která podněcuje obavy z rostoucí evropské imigrace, a ty vedou k restriktivní imigrační politice. Z této skupiny bohužel nemáme mnoho osobních svědectví o začátcích československých přistěhovalců v Chile. Je to velká škoda, neboť někteří z těchto imigrantů byli velice zajímavé osobnosti. Jediné přímé svědectví je proto dopis od krajana **Miloše B. Dvořáka**, který byl napsán v roce 1930 Československému ústavu zahraničnímu. Dvořák přišel do Chile ještě před vypuknutím hospodářské krize v roce 1926. Nejdříve zde pracoval jako zeměměřič a později jako úředník berní správy na Ministerstvu financí.¹³¹ V roce 1932 však umírá na nádor na mozku a Československo tak ztrácí schopného krajana, který měl v úmyslu spolupracovat s ČÚZ a podporovat přistěhovalce do Chile. Vzhledem k tomu, že jeho manželka Escobar byla z významné chilské rodiny,¹³² Československo přišlo o důležitý kontakt i ve smyslu československo-chilských vztahů.

Ve svém dopise ČÚZ uvádí příklad nové vlny německé imigrace, na kterém demonstruje snahu chilské vlády o zaopatření imigrantů v Chile. „...zasílám to, abyste viděli, že zde v Chile jsou vystěhovalci vítáni.(...) Vláda před časem koupila velký pozemek blíže Santiaga, rozparcelovala jej a vystavěla obytný stavení a nařídila svým konzulům v Německu, aby v spolupráci s německými v Chile našli schopné zemědělce na osídlení.(...) Každá parcela má 20 ha, dům, kolny, ovocné stromy a mnoho jiných výhod.“¹³³ Podle Dvořáka přijelo už 58 nových německých přistěhovalců a v budoucnosti má dorazit dalších asi 600. Tyto kolonie se nacházejí v zalidněných okresech s dobrou infrastrukturou, neboť vláda chce, aby se imigranti integrovali mezi místní a naučili je něčemu novému. Dvořák nabádá, aby ČÚZ kontaktoval chilského konzula v Praze a dojednal „zásilku“ také československých imigrantů. Sám se nabízí, že se postará o nutné záležitosti v Chile.¹³⁴

Možnost pro československé příchozí vidí buď ve státních koloniích, anebo také na jihu, kde jsou pozemky velice levné. Je však třeba brát v potaz, že je zde náročná práce

¹³¹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 32

¹³² Dvořákova manželka byla teta Ricarda Lagose Escobara, který byl chilským prezidentem v letech 2000 – 2006

¹³³ stát tyto domy s pozemkem prodával za 77 000 chilských pesos, z nichž bylo nutné uhradit 10 % před odjezdem a zbytek během 33 let při 6 % úroku a 1 % záloze, Zdroj: Jiránek, str. 33

¹³⁴ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, č.j. 1245, 1930

díky přírodním podmínkám, a proto Dvořák doporučuje pro oblast Patagonie zejména chov dobytka. „*O maso je strašná nouze v Chile, pro nechápavost (chilského, pozn. autora) zemědělce, který se raději věnuje pěstování vína. Chile závisí na dovozu ze sousední Argentiny, ale v den, kdy tato najde výhodnější trh na svůj dobytek, Chile zůstane bez masa.*“ Co se týče nákladů na cestu z Evropy do Chile, tak je dle Dvořáka vhodná doba, neboť Pokladna zemědělské kolonie vymohla slevu jízdného o polovinu. Cesta z Hamburka do Valparaísa tak stála v dané době asi 1600 Kč. Možnosti jsou tu dále také pro tesaře, zedníky a jiné řemeslníky, ovšem v zápětí Dvořák přiznává, že jazyk by mohl být trochu překážkou k získání práce. „*Ale i to se překlene. Já když jsem sem před 4 roky přijel, neznal jsem ani 20 slov. Přes to za 3 měsíce na to byl jsem státním zaměstnancem pod penzí,*“ uzavírá Dvořák optimisticky otázku znalosti místního jazyka.¹³⁵ Je to právě tento optimismus, kterým se Dvořákův dopis výrazně odlišuje od zbytku dokumentů a zpráv nacházející se v Národním archívu. Po celou dobu první fáze činnosti ČÚZ (1928 – 1939) se zprávy vyjadřují spíše negativně o možnostech pro československého vystěhovalce. Tento rozpor lze však vysvětlit také dobou, ve které Dvořák svůj dopis napsal. Bylo to těsně před propuknutím světové hospodářské krize, kdy vláda opravdu zmírnila pravidla pro přistěhovalce (viz úprava ústavy z roku 1928, kapitola Imigrační politika 1900 – 1930). Vláda si v těchto letech výrazně půjčovala od zahraničních bankovních institucí a investovala do veřejných staveb, takže práce pro řemeslníky zde opravdu byla.¹³⁶ Další příčinou jeho optimismu je možná také nálada doby, kterou jsme již popsali v kapitole o socioekonomické situaci. V jeho slovech můžeme číst onen optimismus a radost z rozvoje, které v Chile panovalo před rokem 1929.

Dvořák dále uvádí, že v Chile nachází množství československých výrobků, které jsou však dováženy přes Německo a Francii. Domnívá se, že československému exportu do Chile by pomohla lepší propagace. Ta však vyžaduje dle jeho názoru větší personální kapacitu československého konzulátu, který na všechno v současném počtu zaměstnanců nestačí.

„*Čechů je nás zde málo a málo se scházíme; přesto se to sem pomalu trousí. Minulý rok přijelo asi 8 – časem se pokusím o nějaký ten čs. spolek zde v skautingu,*“ uzavírá Dvořák svůj dopis.¹³⁷

Ve stejném roce, kdy Dvořák píše dopis ČÚZ, se do Chile dostává zajímavá osobnost, JUDr. **Václav Vondrák** se svou ukrajinskou manželkou Sofií Jesčenko Chimkovičovou

¹³⁵ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, č.j. 1245, 1930, dopis miloše Dvořáka

¹³⁶ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, V.Z. ½ 1930, rozvoj potvrzuje také CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruquaye, Chile*, str. 389

¹³⁷ Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, č.j. 1245, 1930, dopis miloše Dvořáka

(narozením pocházel z ukrajinské Volyně). Vondrák byl význačnou osobou protirakouského odboje na Ukrajině a v Rusku. Dále předsedal Svazu českých spolků na Rusi a jednal i s Josefem Dürichem a M. R. Štefánikem o zodpovědnosti Masarykovy ČNR k záležitostem Čechů v Rusku. Po německé okupaci Kyjeva ho Němci zatkli a zbytek války strávil ve vězení. V roce 1916 se po revoluci vrací do ČSR, ale nenachází zde podporu od politické reprezentace (byl odpůrcem Masaryka) a ve 20. letech nadobro odchází z ČSR. V Chile žil od 30. let až do své smrti v roce 1962. Jelikož neměl žádné potomky, tak nevíme ani bližší detaily o jeho životě v Chile.

8.3. Příchozí z Argentiny a méně známí krajané

Někteří krajané v Chile nejdříve zkusili své štěstí v jiné latinskoamerické zemi (často v Argentině), do které bylo snazší připlout z evropských přístavů, a až později se dostali do Chile. V těchto případech většinou neznáme přesné datace jejich příchodu a často čerpáme zejména ze vzpomínek žijících rodinných příslušníků nebo krajanů, kteří znali jména a obecné informace o jejich životě. Jedním z nich byl **Ferdinand Košler**, který podle vzpomínek poúnorového emigranta Roberta Mergla, přišel do Chile někdy po I. světové válce s českou manželkou. Jelikož toto jméno nezmiňuje Čech-Vyšata a ani pozdější materiály československého konzulátu, tak musel Košler přijít později či z jiného latinskoamerického státu. (*Jiránek, str. 29*) Mezi léty 1928 – 1929 přišli z Argentiny do Chile manželé **Rudolf a Františka Hlouškovi**. Oba dva byli z Valašského Meziříčí, ale na cestu do Latinské Ameriky se vydal každý sám. V Buenos Aires se opět setkávají a posléze uzavírají manželství. Nakonec se usadili ve Valdivii, kde Hloušek vlastnil koželužnu. Obdobný příběh mají také manželé Růžkovi. **Raimond Růžek** sen. odešel ze své rodné Strážnice kolem roku 1930 do Rosaria v Argentině. Záhy se za ním vydává **Anna Tománková**, kterou pojímá Růžek v Argentině za svou manželku. Kolem roku 1935 se poté přestěhovávají do Chile a zde zakládají továrnu na kovový smaltový kuchyňský nábytek, petrolejové sporáky a kamna.

V dalších letech přicházejí do Chile osoby, o kterých bohužel nemáme mnoho informací. Jedná se o **Juraje (Jorge) Chovana** (do severochilského města Arica připlouvá 27. června 1927), který se zde uchytil jako obchodník. Záhy po něm připlouvá jeho starší bratr **Jan Chovan sen.**, kterého za tři roky následuje také jeho žena **Anna** s malým synkem **Janem Chovanem juniorem**.

V roce 1928 přijíždí **Jaroslav Brejcha sen.**, který pracoval nejdříve v Atofagastě a později ve Valparaísu. V době druhé světové války pak působil jako vrátný v hotelu Bernardo O'Higgins ve Viña del Mar. Brejcha je jedním z krajanů, se kterými se stýkal František Papež v čase, kdy pracoval ve Valparaísu.

Někdy mezi roky 1929 a 1930 se v Chile objevuje **Václav Švec**, který zde získal zaměstnání technika u petrolejářské firmy. Bohužel o jeho životě není více známo než, že působil ve městě Coquimbo a později se přestěhoval s rodinou do Santiagu, kde v roce 1960 umírá.

V neposlední řadě v Chile působili také kněz P. **Josef Forgač** (v Punta Arenas), hudebník **R. Mahler** (ve Valdivii) a syn známého českého chirurga **Harry Maydl** (ve Valparaísu). O těchto dvou krajanech víme pouze díky zprávě z 11. února 1930, kterou zaslal československý konzulát v Santiagu na ústředí. Tato zpráva uvádí seznam jmen krajanů, kteří mohou být dobrými kontakty pro československý export (krajané působící v obchodu či v průmyslu apod.).

8.4.Krajané - šlechtici

Dále v regionu Aysén působil krajan-šlechtic **Albig Kolowrat Krakovský – Liebsstein**, který ke konci 30. let prováděl v jižní Chile explorační a měřičské práce při stavbě cest na území určeném ke kolonizaci. Další Čech šlechtického původu v Chile byl **Václav Špaček von Stazburg**, který přichází v roce 1929. Původně měl mladý dědic hradu Kokořín (Stazburg) povoleno cestovat pouze 6 měsíců, ale v Chile se zamiloval do Chilanky Maríi Valdes, oženil se a již tu zůstal. Nejdříve pracoval jako technik v pivovaru v Puerto Montt a posléze jako poradce při výrobě piva i jinde. Po válce chtěl navštívit své rodiče, ale při čekání na loď ve Valparaísu ho nešťastně srazilo a usmrtilo auto.¹³⁸

---

¹³⁸ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 38, převzato časopisu *Československé emigrace*, 1928

8.5. Zakladatelé krajanské komunity

K příchodům z roku 1929 patří také Adolf Šimek Vojík a Ladislav Gratz. Ačkoli se každý věnoval jinému oboru, tak je spojuje úspěch, kterého dosáhli ve svých profesích. Oba dva se také zasadili o vznik prvního krajanského spolku v roce 1940.

Adolf Šimek Vojík měl pohnuté dětství, neboť ve svých čtyřech letech osiřel. Vychoval ho tedy jeho dědeček Jan Vojík, který byl hostinským a hudebníkem v Protivíně. Po dědečkovi získal nejen druhé příjmení, ale i hudební talent a později studuje hru na violoncello v Praze, ve Vídni a také v Bratislavě. Již ve svých 26-ti letech získává nabídku na funkci profesora v litevské Klapedě (v roce 1929). Avšak místo Litvy volí Chile, kde je k 1. srpnu 1929 jmenován profesorem hry na violoncello na chilské Národní hudební konzervatoři. V Chile propagoval hudbu Smetany, Dvořáka, Suka a koncertoval ve Švýcarsku, Švédsku a také v USA. Návrat do rodné vlasti se mu však podařil až v roce 1938 (po smrti dědečka). Zde se oženil, ale po odtržení Sudet se opět vydává zpět do Chile a pokračuje ve své hudební a pedagogické činnosti. V roce 1940 stává členem akčního výboru Československého pomocného výboru a v letech 1943 – 1944 zastupuje funkci místopředsedy v přejmenovaném Československém národním sdružení v Chile. Československo navštívil naposled v roce 1957, a krátce po návratu do Chile spáchal sebevraždu.¹³⁹

Přední osobností českého krajanského života byl Ing. **Ladislav Gratz Nesrsta**. Gratz byl vzděláním chemik a výborný fotograf, který již v roce 1922 odešel z Československa do Nizozemí. Později pracoval v Basileji a v Ženevě jako chemik závodů na anilinové barvy. V roce 1927 získává funkci technického ředitele Société Anonyme des Tanneries de Creissels v Millau ve Francii a v roce 1929 ho tato francouzská společnost posílá do Chile. Zde setrval osm let na funkci technického ředitele santiagské filiálky.¹⁴⁰ Zároveň měl ale také na starosti odnož společnosti v Ekvádoru (od roku 1931 zastával také tam funkci technického ředitele). V Ekvádoru pracoval pět let také jako honorární konzul ČSR a dva roky jako předseda mezinárodního klubu Rotary.¹⁴¹ V Ekvádoru došlo k tragické autonehodě, při které Gratz

¹³⁹ F.C. Štěrba označuje Šimka – Vojíka jako registrovaného člena komunistické strany již v době před emigrací. Sebevraždu tak vysvětluje jako neunesení tíhy poslání, které na něho bylo vloženo při návštěvě Československa. Tím asi myslí stranický úkol. Nicméně Jiránek toto tvrzení neguje informacemi od současných krajanů, kteří Šimka – Vojíka znali, a shodují se, že si vzal život kvůli jedné operní umělkyni. Z: JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 37

¹⁴⁰ československý konzulát v Santiagu ho ve své zprávě z 1. 2. 1930 jmenuje mezi krajany ve vedoucích funkcích v průmyslu

¹⁴¹ zde se setkal s generálem Vladimírem Klecandou, který působil v sousední Kolumbii jako vojenský poradce, Z: JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 40, převzato z: V. Klecanda, 1935: *Synové dobyvatelů. Dojmy z Kolumbie – Sfinx Bohumil Janda, Praha*

zabil jednoho člověka a ocitl se nakrátko ve vězení. Poté se v roce 1939 vrací do Chile, aby zastával funkci technického ředitele ve dvou koželužnách.

S ohledem na vývoj v rodném Československu se ujímá iniciativy, zakládá první krajanský spolek a stává se duševním vůdcem podpory Československa v Chile za II. světové války. Rokem 1939 tak vzniká *Komité československých žen* a v roce 1940 *Československý pomocný výbor*. S koncem války odchází z funkce předsedy výboru a omezuje své aktivity ve veřejném životě (ve vedení ho vystřídal více prokomunistický Dr. Gejza Mencer). Krajanská komunita se koncem války změnila – s příchodem válečné emigrace z Československa se logicky rozrostla, ale také se názorově rozrůžnila a po válce se stala mnohem méně organizovanou. V této době se Gratz přiklání spíše k židovské frakci. Jiřímu Jiránkovi se podařilo vypátrat poslední stopu po Ladislavu Gratzovi, která uvádí, že v roce 1968 spoluorganizoval českou mši v santiagské katedrále. Bohužel tímto končí stopa po Gratzovi (zemřel v Santiago de Chile, datum není známo).¹⁴² Je trochu zvláštní, že nemáme více zmínek o takto výrazné osobě. Podle Jiránka neměla Gratzova anglická manželka Čechy zrovna v oblibě a zde možná tkví příčina, proč se Gratz později stáhl z veřejného života spojeného s československou komunitou.

---

¹⁴² JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 40

9. Československo – chilské diplomatické vztahy v 1. polovině 20. století

9.1. Navazování obchodních a diplomatických kontaktů s Latinskou Amerikou

Po osamostatnění řešilo Československo otázku, jak naložit se svým exportním potenciálem a uchytit se na nových trzích. Ačkoli mělo Československo velký podíl na průmyslové výrobě Rakouska – Uherska, situace po osamostatnění nebyla nijak lehká. Nové státní celky zavedly celní opatření k ochraně vnitřního trhu a Československo tak muselo hledat nové trhy. Na světovém trhu však vládla silná konkurence a proto musela československá výroba zaměřit se více na kvalitu, inovaci a také na snížení výrobních nákladů.

Obchodní politiku meziválečného období lze rozdělit na tři fáze. První fáze, období mezi roky 1918 a 1922, je charakteristická dominantní rolí státu. Československo se drželo protekcionistické politiky, která zavedla celní ochranu domácí výroby. Na jednu stranu to ochránilo domácí produkci, na druhou stranu to však zbrzdilo strukturální změny a modernizaci průmyslu.¹⁴³ Export a import byl upraven dohodami, které měly kompenzační a kontingentační charakter. Vývoz a dovoz musel být v rovnováze a také bylo pevně stanovené maximální množství zboží.

Období mezi roky 1923 a 1929 považujeme za druhou fázi obchodní politiky Československa. Po období deflační krize zahraničního obchodu přichází pozitivní obrat podmíněný ekonomickou konsolidací a počínající prosperitou. Československo se zaměřuje nejen na evropské obchodní kontakty, ale také na zámořské. Rozvoj kontaktů zapříčinil uvolnění celních bariér a příchod liberalizace zahraničního obchodu. Obchod se zvýšil především s USA, Kanadou, Argentinou, Brazílií, Egyptem, Tureckem a Španělskem.

Třetí fáze je ovlivněna velkou hospodářskou krizí koncem 20. let. Československá obchodní politika se navrátila opět k protekcionismu domácího trhu, neboť krize velmi vyostřila konkurenční boj. Díky němu se pozornost zaměřila také na pronikání na další trhy, což bylo spojené s rozšiřováním konzulátů, velvyslanectví, exportních oddělení obchodních

---

¹⁴³ ZOUREK, Michal. *Chile a československo - chilské vztahy v letech 1920-1938*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Vladimír Nálevka, str. 41, převzato z: E. Kubů: *Zahraniční obchod*, 1. Pátek (ed.): *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti, Československa mezi světovými válkami*, s. 205

komor či vývozní sekce Ústředního svazu československých průmyslníků. Dále vznikly nové státní instituce jako například Ústav pro podporu zahraničního obchodu a Exportní ústav československý.¹⁴⁴

Vstup na latinskoamerický trh byl komplikován několika skutečnostmi. K navázání obchodních vztahů chyběly obchodní kontakty z předešlých let.

První komplikace byly nerozvinuté obchodní kontakty s latinskoamerickými státy z předválečného období. Československé výrobky se sice za oceán sice vyvážely, ale obchod se prováděl přes prostředníky. Nerozvinuté přímé kontakty byly zapříčiněny také tím, že rakousko – uherské ekonomice dominovalo především zemědělství, a proto se monarchie nedokázala nikdy zcela přizpůsobit požadavkům latinskoamerických států. Spolupráce tedy více či méně stagnovala a válka poté ukončila i tyto skromné styky. Československo tak nemělo zavedené obchodní vztahy, na které by navázalo a navíc ani dostatek zkušených lidí, kteří by vytvořili nové kontakty.¹⁴⁵

Navíc se stále obchodovalo přes prostředníky jako za monarchie, kdy byly československé produkty vyváženy do Latinské Ameriky přes velká přístavní centra (Hamburg a Brémy) a vnitrozemská střediska (Víděň a Paříž). Československý přímý vývoz byl tak jen zlomkem celkového československého exportu. Tyto staré struktury kritizoval československý diplomat Vlastimil Kybal, který ve 20. letech zastával funkci vyslance v Brazílii, Argentině a později také v Mexiku.¹⁴⁶

Další komplikace byl vliv Spojených států v Latinské Americe, který počátkem 20. století rostl. Latinskoamerické státy se snažily odpoutat od „staré“ Evropy, což USA samozřejmě podporovaly a snažily se svázat Latinskou Ameriku ekonomicky i duchovně se Severní Amerikou. Šlo zejména o sladění legislativ jednotlivých zemí, usnadnění vstupu na finanční trhy a získání úvěrů.

---

¹⁴⁴ Tamtéž: str. 42

¹⁴⁵ Kvůli absenci lidí s alespoň elementárními zkušenostmi se zahraniční službou bylo využito na přelomu let 1918/1919 také úředníků, kteří přešli do rodící se československé diplomacie z rakousko - uherské konzulární služby. V kruzích spjatých s odbojem a také mezi krajany však vůči nim panovala pochopitelná nedůvěra. DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012, str.27

¹⁴⁶ ZOUREK, Michal. *Chile a československo-chilské vztahy v letech 1920-1938*, str. 45, Z: V. Kybal: *O možnostech československého vývozu do Jižní Ameriky*, in: Lidové noviny, 17. II. 1927

Diplomatické vztahy byly nejdříve navázány s Brazílií, jakožto první latinskoamerickou zemí, která uznala vznik nového československého státu (18. prosince 1918). Prvním vyslancem v Rio de Janiero se stal v roce 1920 Jan Havlasa - Klecanda a po dlouhou dobu to bylo jediné vyslanectví v této oblasti.¹⁴⁷

V československém exportu do Latinské Ameriky byla ve 20. letech na prvním místě Argentina, kde byl vybudován čs. konzulát v roce 1920. Těsně za ní stála Brazílie a dále mělo zcela mimořádné postavení Chile, s nímž mělo Československo s jako jediným jihoamerickým státem tradičně vysoce pasivní bilanci. Chile bylo jedním z největších exportérů ledu a mědi. Díky dohodě o bezcelním vývozu 7 000 tun chilského ledu z roku 1933 bylo Československo velmi důležitým obchodním partnerem Chile.¹⁴⁸

Československý export následovaly také diplomatické vztahy. V roce 1924 se Ústředny obchodních a živnostenských komor v Praze zasadily, aby se jednalo o zřízení druhého velvyslanectví v Jižní Americe, ale nakonec z tohoto setkání nevzešla žádná konkrétní aktivita. Efektivní snaha o rozšíření československého zastoupení v Latinské Americe přichází až v roce 1927 s osobou Dr. Vlastimila Kybala, který od roku 1925 působil jako velvyslanec v Rio de Janieru. Kybal se zasadil o pochopení významu latinskoamerického trhu pro Československo a o uvědomění si potřeby zastupitelských úřadů, které usnadní hospodářskou spolupráci mezi Československem a Latinskou Amerikou. V roce 1927 byl na velvyslanectví přeměněn generální konzulát v Mexiku a od roku 1928 se začalo jednat o Argentině, Chile a Venezuele.¹⁴⁹

Československý konzulát v argentinském Buenos Aires, který fungoval již od roku 1920, byl povýšen na vyslanectví v roce 1929. Přetvoření chilského konzulátu, vytvořeného roku 1925, na vyslanectví se však stalo až v roce 1931. Ačkoli se poměrně dobře rozvíjely obchodní vztahy s jihoamerickým kontinentem, tak nedošlo ani v následující dekádě k posílení zdejší sítě zastupitelských úřadů.¹⁵⁰

9.2. Počátek československo – chilských diplomatických vztahů

Prvním krokem k navázání diplomatického vztahu mezi Československem a Chile bylo zřízení konzulárních úřadů. Iniciativa vzešla zpočátku z chilské strany, když udělením *exequatur* 29. října 1921 zahájil činnost chilský konzulární úřad v Praze (konzulem byl

¹⁴⁷ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012, str. 45

¹⁴⁸ ZOUREK, Michal. *Chile a československo-chilské vztahy v letech 1920-1938*, str. 46

¹⁴⁹ ZOUREK, Michal. *Chile a československo-chilské vztahy v letech 1920-1938*, str. 28

¹⁵⁰ DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012, str. 45

jmenován Ambrosio Carvall). Československý konzulát v Santiagu vznikl až 24. října 1924.¹⁵¹

Přes chilský konzulát v Praze požádalo Chile dne 14. července 1924 o udělení *agrément* pro svého vyslance ve Vídni. To bylo Československem potvrzeno ke dni 19. července 1924, nicméně kvůli chilským vnitropolitickým sporům nikdy nedošlo k nastoupení vyslance do úřadu. První řádně pověřený vyslanec Chile v ČSR byl až César Ceón, který nastoupil ke dni 20. srpna 1925. Chile mělo své diplomatické zastoupení v Praze až do německé okupace Československa (viz tabulka č. 4).¹⁵²

Tabulka č. 4 – Diplomatictí zástupci Chile v Československu v letech 1924 až 1937		
Den nástupu do úřadu	Jméno	Funkce
29. 10. 1921	Ambrosio Carvall	Konzul
20. 8. 1925	César León	vyslanec Chile v ČSR
16. 8. 1927	Arturo Cabrera - Grez	<i>chargé d'affaires</i>
19. 4. 1934	Martín Figueroa Anguita	vyslanec
10. 5. 1935	Martín Figueroa Anguita	vyslanec
27. 8. 1937	Gonzalo Montt	až do přerušení diplomatických styků po obsazení Československa Němcem

9.3.Československé vyslanectví v Chile

Vládním ustanovením byl založen 24. srpna 1924 československý konzulát v Santiagu. Svoji činnost zahájil k 3. říjnu 1925, kdy do úřadu nastoupil první československý konzul Otakar Suchan. Úřad byl povýšen na vyslanectví o 4 roky později, v roce 1929, ovšem a k 10. listopadu 1931 nastoupil do funkce vyslance Jiljí Pořízek. Prvním zplnomocněným vyslancem se stal však až v roce 1938 Vladimír Smetana (nastoupil do úřadu 23. června

¹⁵¹ ZOUREK, Michal. *Checoslovaquia y el cono sur 1945-1989: relaciones políticas, económicas y culturales durante la Guerra Fría*. 1a ed. Praga: Karolinum, 2014, 338 s., [20] s. obr. příl. Ibero-Americana Pragensia. ISBN 978-80-246-2730-4, str. 140

¹⁵² JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 30 - 31

1938).¹⁵³ Jeho působení netrvalo dlouho, neboť Chile ukončuje diplomatické styky k 15. březnu 1939 po německé okupaci Československa.¹⁵⁴

Dne 17. března 1939 byla v Londýně Dr. Lobkowiczem předána nota chilskému vyslanci, která informovala chilskou vládu o vzniku exilové vlády v Londýně a pověření diplomatického zástupce pro Chile. Tím se stal 17. dubna 1940 Dr. František Kadeřábek, který měl působit v úřadu v Argentině. Chile ovšem do konce roku 1942 udržovalo diplomatické styky se zeměmi Osy, a proto nerespektovalo československou exilovou vládu. Až po ukončení diplomatických vztahů se zeměmi Osy, došlo k oficiálnímu obnovení československo – chilských diplomatických styků (31. března 1943). Novým *chargé d'affaires* u československé vlády v Londýně se stal Antonio Subercaseaux. V Chile stále ještě působil Vladimír Smetana a druhým diplomatem vyslanectví byl předválečný emigrant Arnošt Korálek.

Záhy byl jmenován Janem Masarykem, ministrem zahraničí exilové vlády, novým vyslancem v Chile Jan Klecanda – Havlasa, který do země přijel 24. srpna 1943, a pověřovací listiny předal ke dni 2. září 1943.¹⁵⁵ Při jeho příjezdu ho vítal Vladimír Smetana, zástupce chilského ministra zahraničních věcí, představitelé krajanské komunity v Santiagu a v Peňaflor a také vyslanec Polska. Klecanda – Havlasa úzce spolupracoval s komunitou krajanů ze Santiagu a také z Peňafloru. Společně organizovali různé kulturní setkání a sbírky na pomoc okupovanému Československu. Do roku 1944 pracoval na vyslanectví jako konzul a zástupce vyslance také emigrant Emil Kantor.

Vyslanec Klecanda – Havlasa zastával úřad až do 21. října 1947, kdy Chile ukončilo diplomatické vztahy z důvodu příklonu Československa ke komunismu.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Vladimír Smetana předtím v letech 1922 – 1927 vedl jako první československý zástupce generální konzulát v Mexiku, Z: DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*, II. díl., str. 219 Vyd. 1. Praha: Academia, 2013

¹⁵⁴ ZOUREK, Michal. *Checoslovaquia y el cono sur 1945-1989: relaciones políticas, económicas y culturales durante la Guerra Fría*. 1a ed. Praga: Karolinum, 2014, 338 s., [20] s. obr. příl. Ibero-Americana Pragensia. ISBN 978-80-246-2730-4, str. 140

¹⁵⁵ Jan Klecanda – Havlasa působil jako vyslanec od roku 1920 jako vůbec první čs. diplomatický zástupce v Jižní Americe na brazilském vyslanectví. Po neshodách s podřízenými v roce 1924 odešel a následně zůstal jistou dobu v Americe. Po okupaci čs. území se zapojil do odboje vedeného E. Benešem. Před příchodem do Chile, působil v USA. Z: DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa*, II. díl., str. 80, Vyd. 1. Praha: Academia, 2013

¹⁵⁶ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 110 - 111

10. Situace v letech 1930 - 1941

Politická reprezentace se na počátku 30. let dostala do stavu absolutní anarchie a chaosu. „Rok 1932 byl jedním z nejvzrušenějších a současně nejzmatenějších roků celé chilské historie: Charakterizovaly ho čtyři kasárenské vzpoury a sedm v krátkém sledu po sobě jdoucích vlád, na jejichž čele se vystřídalo hned několik generálů,“ takto ho popisuje Jiří Chalupa.¹⁵⁷ V říjnu 1932 byly vyhlášeny prezidentské volby, ve kterých zvítězil Arturo Alessandri Palma. Ten si byl vědom komplikovanosti situace - země měla velký veřejný dluh a obrovskou nezaměstnanost.¹⁵⁸ Po období anarchie nebyla armáda ve stavu, ve kterém by byla loajální vůči prezidentovi, a proto Alessandri vytváří republikánskou milici, která měla zamezit převratu. Ačkoli se to nelíbilo levici, tak milice splnila svou funkci a v roce 1937 byla rozpuštěna. Díky ní se stabilizovala situace a zabránilo se převratu, ať už ze strany armády či levice. V tomto sboru působil také Čechoslovák Benedikt Kocián jako Zástupce plukovníka milice (viz kapitola Imigrace 1930 - 1939).

Ačkoli byl Alessandri ve svém druhém volebním období více na straně konzervativní pravice, tak si uvědomoval, že drastické šetření by zemi ještě více oslabilo. Rozhodl se proto k vyvážené a prorůstové politice, která sice zvýšila daně, ale udržela například výši platů státních zaměstnanců. Řešení krize svěřil do rukou Gustava Rosse, ministra financí, jehož obnova chilské ekonomiky spočívala v třech hlavních krocích - úprava vztahu státu vůči soukromým firmám v těžbě nerostných surovin (vytvořením nové kooperace *COVENSA, Corporación de Ventas de Salitre y Yodo de Chile*, stát předal odpovědnost za prodej uskladněných surovin na soukromé firmy, které tak získaly prostředky ke koupi nové techniky a tím zvýšily svou konkurenceschopnost), nacionalizace Chilské energetické společnosti (*Compañía chilena de electricidad* byla odkoupena od americké společnosti *South American Power Co.*) a obnovení splácení zahraničního dluhu, které zemi pomohlo získat lepší prestiž v zahraničí (již v roce 1935).

Dále byla posílena role státu jako hybné síly k obnově ekonomiky, což odpovídalo autoritářského režimu, který měl zajistit návrat k růstu. Nebylo to však myšleno jako dlouhodobá strategie. Teprve po odchodu Alessandriho a nástupem levicově orientovaných vlád se silná role státu stává součástí dlouhodobé státní politiky.

---

¹⁵⁷ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile.*, str. 391

¹⁵⁸ 160 000 nezaměstnaných, Z: CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile.*, str. 392

V průběhu 30. let se na politickém poli objevují nové politické strany, které přinesli evropští imigranti. Jedná se o vznik Socialistické strany (1933), fašistického Národně-socialistického hnutí a Národní falangu, která zastávala politiku sociálně křesťanského zaměření. Po vyzvání komunistické internacionály k sjednocení všech antifašistických sil, se v Chile v roce 1937 vytváří Lidová fronta (*Frente Popular*), která sdružuje radikály, socialisty, komunisty, demokraty a členy odborové centrály Konfederace chilských pracujících (CTCH). Toto uskupení vyhrává se svým kandidátem, Aguirrem Cerdou, prezidentské volby na konci roku 1938. Příchodem Pedra Aguirreho do prezidentského paláce začalo období 14 let, během něhož dominovala Radikální strana a ve kterém došlo k politické stabilizaci země.

Nový prezident se hned v počátku své vlády musel vyrovnat s následky ničivého zemětřesení, ke kterému došlo 24. ledna 1939. Tato tragédie poničila bohatý zemědělský kraj mezi Talcou a Bío-bío, a tím ohrozila zemědělskou produkci státu. Aguirre si uvědomoval že, vzhledem k rostoucímu počtu obyvatel je nutné podpořit zemědělskou a průmyslovou produkci země. Proto bylo vytvořeno *Sdružení na podporu výroby (Corporación de Fomento de Producción, CORFO)*, které mělo pomoci s plánem k modernizaci zemědělské výroby a také s elektrifikací a industrializací země. Tento ambiciózní podnik ale narazil na byrokracii a korupci v úřednickém aparátu.

S rozvojem průmyslové produkce země souvisela také vládní podpora vzdělání, která se zaměřovala především na oblast technického vzdělání, neboť v Chile byl nedostatek techniků a inženýrů. Součástí plánu byla ale také výstavba stovek základních škol a podpora vědeckobadatelského programu na *Universidad de Chile*.

V roce 1941 se uskutečnily parlamentní volby, v nichž získali většinu radikálové. Po letech dominance pravicových stran, tak získává v parlamentě většinu levice. Ovšem vnitřní spory a nestabilita *Lidové fronty* zapříčinila její brzký rozpad (oficiálně zanikla 16. února 1941). I přes tyto problémy se prezidentovi Aguirremu podařilo dosáhnout úspěchu v sociální politice, když vyjednal s producenty omezení růstu cen a zároveň větší podíl na firemních ziscích pro zaměstnance (bylo to krátkodobé řešení problému rostoucí inflace). Dále bylo ze státní sociální podpory vybudováno na 5000 „sociálních bytů“ a také přiděleno více než 4000 nových pozemků na jihu země v rámci pokračující kolonizace Patagonie.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Tamtéž: str. 393

Prezident Pedro Aguirre neuskutečnil více ze svých plánů, neboť v roce 1941 po těžké nemoci umírá.

11. Imigrační politika 1930 - 1939

S ohledem na politický vývoj v zemi, dělíme vývoj imigrační politiky na období před rokem 1930 a po roce 1930. Politický chaos v 30. letech a příchod hospodářské krize dal vzniknout politické reprezentaci, která se vydala novým směrem v řadě vládních strategií. Nová vlna evropské emigrace, kterou vyvolala druhá světová válka, byla příčinou také obratu v imigrační politice.

V článku pro časopis *Hospodář z americké Omahy* popisuje krajan A. Pospíšil změny v imigrační politice po roce 1928. Po první světové válce se v zemi objevily snahy o pozemkovou reformu a v roce 1928 byla zřízena Pokladna pro zemědělskou kolonizaci, za účelem organizace a posílení zemědělské produkce země. Bylo schváleno, že v případě absence volné půdy, může Pokladna požádat prezidenta o vyvlastnění předem vyznačené půdy. Samotná instituce neměla získávat finanční prostředky z prodeje, a proto prodávala půdu za režijní cenu. Vnitřní prostředky pokladny byly určeny za prvé ke koupi a rozměření půdy, dále pro poskytnutí půjček jednotlivým osadníkům (na koupi náradí, strojů, osiva apod.) a družstvům osadníků za účelem průmyslového zpracování plodin a v poslední řadě prostředky sloužily také zřizování vlastních továren a zařízení na zpracování plodin.

Pokladna dále organizovala tři typy kolonií:

- a) kolonie určené k rozvoji zemědělské výroby (např. kolonie Peñaflores)
- b) kolonie, o kterou požádala menší skupina osadníků a které bylo možné přidělit půdu vyvlastněním části pozemku velkostatkáře
- c) přípravné kolonie, které sloužili k zaškolení dělníků pro kolonie typu A nebo B¹⁶⁰

V materiálech Československého ústavu zahraničního lze dále vyčíst, že pozemek bylo možné koupit ve veřejných dražbách. Zde se prodávaly pozemky v různém rozsahu, který stanovoval dobu pronájmu. Pokud se kupní cena v průběhu doby pronájmu nesplatila, tak hrozilo zabavení celého pozemku. Co se týče podmínek, které musel daný uchazeč splnit, aby měl právo získat půdu, tak bylo třeba mít alespoň 21 let a být ženatý nebo ovdovělý s dětmi a příslušníky chilskými. Cizinci museli být již 1 rok naturalizováni v Chile, nebo jinak

---

¹⁶⁰ *Národní archiv*, Fond ČÚZ, Karton 37 - složka V – Chile, Pramen dokumentu: *Omažský hospodář* z 5. ledna 1935, roč XLV. - Číslo 1., Článek A. Pospíšila "Z republiky chilské"

prokázat, že bydlí v zemi alespoň 10 let. Pokud nesplnili tuto podmínku, tak jim nevznikalo právo na přidělení pozemku.¹⁶¹

Pospíšil ve svém článku uvádí, že Pokladna si kladla za cíl rozmnožit obyvatelstvo země a proto se zajímala, jak o domácí tak i zahraniční osadníky, nicméně stále za předpokladu selektivní imigrační politiky. *"Domácím jsou vyhrazeny jediné přípravné kolonie. Do nich nemůže být přijat ani cizinec 10 let v zemi usdlý. Pokladna bude usilovat o rozmnožení obyvatelstva vybraným zemědělským přistěhovalectvím."* Podle Pospíšila však vláda nedosáhla kýženého cíle a její politika přinesla spíše více škody. *"Stát odevzdával jednotlivcům fiskální půdu se závazkem, že tito ji osdlí. Bylo to pouhé "l'occupation légale", nikoliv však zalidnění neb osídlení."*¹⁶² Dále tvrdí, že skoro 90 % pozemků vlastnili velkostatkáři (od 300 ha výše), a proto byla hustota osídlení 5 obyvatel na 1 km². Základní problém byl, že imigranti si spíše vybírali lépe placenou práci v průmyslu, a proto se plán o zalidnění neobydlených územích zemědělskou imigrací neuskutečnil. Tento výsledek byl stvrzen nástupem hospodářské krize koncem 20. let, kdy byla těžba ochromena, a ukázalo se, že země nedisponuje dostatečnou zemědělskou produkcí. Chile tak bylo nuceno dovážet základní potraviny.

Další komplikace byla, že činnost Pokladny utrpěla hospodářskou krizí, kdy byl její rozpočet výrazně snížen. Rozpočtová náročnost kolonizace pod státním dohledem nakonec přiměla vládu k ústupkům od své dlouhodobé strategie. Ke dni 28. prosince 1928 byl tak zákon o nabývání vlastnictví na jihu novelizován a jeho nejdůležitější změna se týkala právě požadavku na naturalizování cizinců k získání pozemku. Nová úprava zákona poskytovala výhody k získání půdy na chilském jihu také pro cizince starší 21 let. *„Změna ta jest patrným důkazem, že vláda už neočekává, že by mohla kolonisovati fiskální pozemky na jihu jenom Indiány a repatriovanými příslušníky chilskými, jak se původně zamýšlelo. V důvodové zprávě k návrhu na novelizaci citovaného zákona se zdůrazňuje, že vláda jest nyní pevně rozhodnuta podporovati a chrániti usazování cizozemských kolonistů v zemi."*¹⁶³

Propad chilské ekonomiky díky světové hospodářské krizi byl tak hluboký, že se komplikovaná situace v zemi začala projevovat také v celkové náladě vůči imigrantům. Velká nezaměstnanost a nespokojenost chilských občanů podporovala názory, které hlásali omezení imigrace alespoň na přechodnou dobu, než se ekonomická situace opět uklidní. Panovala

¹⁶¹ Národní archiv, Fond ČÚZ, Karton 37 - složka V – Chile, V.Z. 15/4 29

¹⁶² Tamtéž: V.Z. 15/4 29

¹⁶³ Tamtéž: V.Z. 15/4 29

především obava, že imigrace zhorší už i tak velice obtížnou situaci chilského dělníka.¹⁶⁴ Ve 40. letech 20. století se tak státní imigrační politika vydává opačným směrem, než jaký byl do této doby tradiční – proimigrační opatření byly vyměněny za přísnou vízovou politiku.

Na antiimigrační náladu navázal ve svém druhém prezidentském období Arturo Alessandri.¹⁶⁵ Jak již bylo v předchozích kapitolách uvedeno, Chile se tradičně stavělo pozitivně k přistěhovalectví, ačkoli se přiklánělo k výběrové imigraci. Nástupem prezidenta Alessandriho tato politika končí a vláda schvaluje opatření, která mají omezit příliv emigrantů do Chile. Už ke konci roku 1931 byla vydána Vyhláška o pasových dokladech, která povolovala vstup do země pouze s platným pasem, který byl vydán konzulem. V případě, že dle názoru konzula osoba není adaptabilní k chilské legislativě a zvykům, vydání pasu se předávalo vyšším instancím k prozkoumání.

Konzulové Ministerstva zahraničních věcí dále obdrželi v roce 1932 tajný oběžník s instrukcemi, aby dbali mnohem větší přísnosti při udělování víz. O rok později vydání dekretu N° 4072 zakazuje udělení víz osobám, které nedisponují určitým nadáním či dovednostmi, znalostí řemesla a ani prostředky, které by jim umožnily život v Chile bez využití sociálního systému.¹⁶⁶ O dva roky později, roku 1935, vydává vláda jiný zákon omezující práci i zahraničních dělníků; obdobný zákon měla v této době pouze Guatemala.¹⁶⁷

V roce 1933 se dostává k moci Adolf Hitler a Chile ještě tentýž rok zavádí restriktce snižující počet židovských imigrantů. Byly zavedeny kvóty, které povolovali vstup pouze 50 židovským rodinám za rok. Je nutné zde zdůraznit, že nic podobného nebylo aplikováno v případě jiných imigrantů.¹⁶⁸ Na tuto protižidovskou politiku zareagovala v roce 1934 španělská vláda žádostí, která Chile vytýká jejich postoj a žádá o každoroční přijmutí 2000 uprchlíků z řad německých Židů. Ministr zahraničních věcí tuto žádost však odmítl s ohledem na tíživou hospodářskou situaci Chile. Obdobně vysvětlil před chilskými poslanci také nařčení z vydání příkazu zabraňujícímu vstup osob s izraelským původem. Dle jeho vysvětlení, se jednalo jen o ochranu chilské ekonomiky, která potřebovala více zemědělců a průmyslníků, než drobných podnikatelů a obchodníků (podle ministra zahraničních věcí

¹⁶⁴ BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *Obstáculos jurídicos y consulares a la inmigración judía durante el gobierno de Arturo Alessandri*. převzato z : Nes-El, *Estudios sobre el judaísmo latinoamericano* (2. edición, Buenos Aires - Jerusalem, Ediciones Ultra, 1987), p. 112.

¹⁶⁵ prezidentem byl v letech 1920 – 1924 a později 1932 – 1938

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 528

¹⁶⁷ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 45

¹⁶⁸ BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *Obstáculos jurídicos y consulares a la inmigración judía durante el gobierno de Arturo Alessandri*, str. 543

Miguela Cruchaga je většina drobného podnikání v rukou cizinců a těchto osob je již nadbytek v zemi). Proto bylo zavedeno „síta“ pro imigranty, aby do země mohli vejít pouze osoby státu přínosné. Nejde tedy o původ, ale schopnost adaptovat se na pracovním trhu země, které brání evropským Židům ke vstupu do země.

Přístup k židovské imigraci v části chilské společnosti vyjádřil senátor Maximiano Errázuriz ve svém projevu v senátu:

„Nevím, jestli by bylo vhodné v současné době otevřít tak široce dveře zahraniční imigraci, ať už se jedná o jakoukoli třídu, neboť budou konkurencí pro chilské dělníky a obchodníky.(...) Bohužel Židé nejsou zemědělci; jsou to především obchodníci, takže bez pochyby přinesou větší konkurenci a stanou se zprostředkovateli, kterých již teď je hojnost.“¹⁶⁹

Ačkoli se vedla diskuze o pomoci uprchlíkům, Chileané měli dobré informace o událostech v Německu a perzekuci místních obyvatel, tak v určitých sektorech chilské společnosti přetrvával silný antisemitismus. Maximiano Errázuriz se svém projevu později přitvrzuje a říká, že Židé jsou ti, kteří vždy vytvářejí problémy. Představuje je jako minoritu, která je schopna se uchytit na důležitých funkcích, vyšachovat konkurenty a tím zcela kontrolovat finanční toky.

Rok 1937 dochází ke změně ministra zahraničních věcí a také k úpravě platných imigračních procesů. Nový ministr zahraničních věcí v Alessandriho vládě, José Ramón Gutiérrez Alliende, přichází se sérií ještě více restriktivních opatření, než které zavedl jeho předchůdce. Na jednu stranu šlo o podporu umožnění příchodu výrobcům a na druhou zabránění vstupu do země elementu, který není prospěšný zemi – sem patřili například obchodníci, ale také i doktoři, právníci. Oběžník číslo III uvádí detaily nevyhovujících národností:

„Výhradně Ministerstvu náleží právo ke schválení pasů jednotlivcům s následující národností: Rusové, Estonci, Litevci, Lotyšši, Poláci, Rumuni, Bulhaři, Albánci, Řekové, Turci, Sírani, Palestinci a Libanonci. Stejně tak zůstává pod výsadním právem udělení pasů také jednotlivcům z jiné rasy.“¹⁷⁰

---

¹⁶⁹ Tamtéž: str. 531, citace z: *Sesiones del Senado*, ordinario de 12 de julio de 1938, I, pp. 875 ss

¹⁷⁰ Tamtéž: str. 534

Následující oběžník číslo IV definuje přístup k osobám s původem izraelským. Tyto osoby musí žádat o udělení pasu pouze u konzulů v Hamburku, Paříži a Ženevě. Pokud u některých německých emigrantů není zcela jasný původ, daní emigranti musí žádat o udělení certifikátu původu, s tím že se přednostně vyřizují požadavky osob, které prokazatelně nemají žádné izraelské předky. V podstatě tak měli Židé speciální status, který je diskriminoval v udělení víz.

Chile nezmírnilo svou antisemitskou politiku ani po konferenci v Evián, kterou svolal v roce 1938 prezident USA Franklin Delano Roosevelt k vyřešení otázky uprchlíků z Německem obsazených zemí.

Ačkoli byli státní představitelé striktní v pravidlech k imigraci, tak ale hlavní slovo měli samotní konzulové, kteří působili v Evropě.¹⁷¹ Tito však ne vždy zcela dobře aplikovali zákonné podmínky, takže z korespondence mezi vedením Konzulárních úřadů a samotnými konzuly lze vyčíst nepochopení oběžníku a neuposlechnutí nařízení. V instrukcích k Oběžníku č. IV se uvádí, že někteří konzulové neporozuměli samotné podstatě vyhlášky o udělení pasů a tím došlo k chybám při udělení víz. Osoby, které nebyly v dobré fyzické kondici, nesplňovaly morální ani rasové požadavky dostávaly povolení ke vstupu do země pomocí například návštěvnického víza, víza s účelem obchodní cesty či na základě pracovní smlouvy apod. V případě, že konzulové nekonzultovali udělení víza či vyjádřili nesouhlas se státní politikou, tak byli tvrdě pokáráni ředitelem Errázurizem, který jim obratem vysvětlil jejich povinnosti.¹⁷²

Korespondence mezi vedením Konzulárních úřadů a jednotlivých konzulů odkrývá skrytý antisemitismus uvnitř chilské společnosti. Brahm Garcia a Montes Arraztoa na základě analýzy dopisů tvrdí, že antisemitismus byl tradičně zakořeněn v určitých vrstvách společnosti a nástupem nacismu v Německu dostal příležitost k většímu projevu.¹⁷³ V oficiální korespondenci se objevují termíny jako izraeliti a árijci k rozlišení, kdo získá a kdo nezíská vízum, což je terminologie převzatá od německých národních socialistů. Dalším příkladem velice tvrdé rétoriky vůči Židům je dopis z počátku roku 1938 od ženevského

---

¹⁷¹ především ředitel Konzulárních úřadů Carlos Errázuriz Ovalle zastával striktní antiimigrační politiku, na kterou si dokonce stěžoval i velvyslanec Velké Británie, Augustín Edwards, ministři zahraničí. Podle něj měl Errázuriz velmi úzký pohled na věc. Tamtéž: str. 536

¹⁷² například Artemio Zaňartu, chilský konzul v Berlíně, oponoval Errázurizovi slovy, že „je absurdní zamítat žádosti Židů o vízum, pokud se jedná o užitečné a početné lidi.“ Tamtéž: str. 537

¹⁷³ oponuje tak například Joaquín Fernando, který tvrdí ve své knize *Mundo y fin de mundo. Chile en la política mundial 1900 - 2004*, že se jednalo o novou ideologii, která dříve v Chile neměla příznivce, Tamtéž: str. 539 - 544

konzula Jorgeho Barrigy Errázurize řediteli Konuzulátních úřadů Carlosi Errázurizovi. Jelikož se jednalo o blízké přátele, tak je dopis napsán značně neformálním stylem:

„Není horší pohromy než Židů! Jsou exkrementem lidstva! Jsou podobní k barbarům a kanibalům. Jakmile tato epidemie pronikne do nějaké země, je to jako révokaz pro vinnou révu. (...) Je to katastrofa pro domácí obyvatele! Nákaza všechno zničí. Zanikne láska k vlasti, národní důstojnost, úcta k minulosti a lidská odvaha. (...) Od té doby, co je Hitler vyhnal z Německa, země dýchá; stejně tak se daří Rakousku a Maďarsku.“¹⁷⁴

Ani v Československu neměli Židé zastání na chilské ambasádě, jak lze pochopit z dopisu konzula v Československu, Gonzala Montta Rivase, adresovanému Ministerstvu zahraničních věcí (14. října 1937):

„Skoro všichni z honorárních konzulů této země patří k židovské komunitě; tyto funkce dávají příležitost k mnoha obchodům a také ilegálním obchodům, které využívají s charakteristickým způsobem synů Izraele. V poslední době obchod se zbraněmi ještě více potvrdil, že jsou to především židovští konzulové, kteří se účastní těchto aktivit. Nemyslím si, že potřebujete další podrobnosti, vzhledem k tomu, že dobře znáte způsoby této rasy.“¹⁷⁵

O necelý rok později, v době kdy bylo Československo již jako Protektorát Čechy a Moravy pod správou Německa, Gonzalo Montt píše: *„Situace tisíců Židů zde žijících se stává neudržitelnou: vyhánějí je ze všech míst a bezpochyby přijmou podobná opatření jako Německu, aby s nimi skončili.“* Není těžké pochopit, co myslel svými posledními slovy, nicméně pro potvrzení konzulových antisemitských názorů, uvádíme citaci z dopisu v roce 1938, kde varuje vládu před hrozbou československých imigrantů s tranzitními vízy do Bolívie:

„Jdou do Bolívie, neboť jiné státy je nepřijímají. Jsou to osoby krajně nebezpečné pro naši zemi, které se snaží uchytit v Chile před odchodem do Bolívie, anebo se odtamtud vrací, jakmile si uvědomí, že u nás mají lepší vyhlídky. Jedná se především o židovské obchodníky, kteří nikterak nepodporují rozvoj národů, uvnitř kterých žijí, a kteří nemají žádnou vlast kromě peněz. Jsou nositeli komunismu a dalších ideologií, které kážou, ale sami

---

¹⁷⁴ Tamtéž: str. 538, dopis z 3. února 1938, AMRE, vol. 1708 A

¹⁷⁵ Tamtéž: str. 540, dopis z 14. října 1937, AMRE, vol. 3118

*nepraktikují. (...) Je tedy nezbytné, aby naše úřady v Arice a Antofagastě patřičně kontrolovali průchod těchto lidí a zabraňovali v jejich usazení se v Chile.*¹⁷⁶

S ohledem na tyto tvrdá slova, která pocházela od představitelů státních úřadů, je třeba zmínit ale také debatu uvnitř chilské společnosti, ke které došlo v roce 1938. Jednalo se o dopis od chilského konzula Alfréda Vila adresovanému jistému Ivel P., jemuž konzul vysvětluje požadavky k udělení víza do Chile. Tento dopis byl nejdříve zveřejněn v Paříži a později jeho znění opublikovali také hlavní chilské deníky. Největší pozdvižení způsobila tato konzulova poznámka o možnostech získání víza: „*musím dodat, že jestli jste Žid, tak to bude zbytečné úsilí.*“¹⁷⁷ Ministr zahraničních věcí musel později veřejnosti vysvětlit státní imigrační politiku, která byla aplikována na židovské přistěhovalce. Jeho vysvětlení se skládalo z tradičních odůvodnění jako ekonomické zájmy státu, aplikování standardní imigrační politiky a překroucení významu textu novináři.

Část veřejnosti na tyto slova reagovala negativně, neboť považovala imigraci do Latinské Ameriky jako důležitý element liberální politiky a také jako součást latinskoamerické společnosti, která byla vytvořena imigrací. Jeden z hlavních chilských deníků v reakci na ministrova slova napsal:

*„Toto je třeba ujasnit. Nemůžeme akceptovat ani náznak podezření, že do naší konzulární činnosti vklouznul nějaký absurdní postup či doktrína zcela oponující základnímu zájmu všech latinskoamerických zemí, které jsou zeměmi imigračními, a liberální tradici, která byla inspirací zákonům a postupům této (chilské) Republiky.“*¹⁷⁸

Je tedy logické, že ačkoli se vláda Artura Alessandriho snažila zabránit příchodu židovské imigrace do země, tak stále byly osoby, které tuto politiku zavrhovaly. Proto byli v Paříži, Hamburgu a Ženevě ustaveni konzulové výrazně protižidovští a loajální k oficiální politice. Ale například konzulové v Budapešti a ve Vídni protestovali proti výsadnímu právu o udělování víza pouze v těchto třech úřadech.

Vládu Alessandriho ve 30. letech je třeba chápat v kontextu mezinárodní situace, kdy byla tendence uzavírat hranice před vlnou imigrantů proudící z Evropy. Ekonomická situace se po krizi pomalu zlepšovala, ale co se týče Chile, tak na počátku 30. let zde bylo

---

¹⁷⁶ Tamtéž: str. 540

¹⁷⁷ Tamtéž: str. 539

¹⁷⁸ Tamtéž: str. 539, z deníku El Mercurio 5. srpna 1938, článek *Política racial en Chile?*

evidovaných až 160 000 nezaměstnaných a proto lze chápat obavu z přílivu osob bez zajištění.

Další vliv na Alessandriho politiku byl úzký vztah s pravicí. Ačkoli byl podporován ve volební kampani levicí a stranou radikálů, tak po nástupu do úřadu se opíral především o podporu pravicových stran (liberálové, konzervativci, demokraté a část radikálů) a ty měly blíže k antiimigrační politice.

V rozporu s dobovými dokumenty z Konzulárního úřadu, je tvrzení Jiřího Jiráňka, že Chile patřilo mezi latinskoamerické země s největším počtem židovské imigrace (za Argentinou a Brazílií). Dále uvádí, že roky 1934 až 1938 patřily k období extrémního nárůstu židovské emigrace. Příliv Židů měla regulovat dohoda uzavřená mezi chilským státem a Výborem pro ochranu židovských imigrantů. Odsouhlasené kvóty však byly vysoce překračovány. Na druhou stranu se imigrační úředníci vymlouvali při zamítání víz na tuto dohodu se slovy, že lidé mají žádat o vízum přes tento výbor a nikoli přes Ministerstvo zahraničních správ.

S ohledem na Jiráňkovo tvrzení lze striktní politiku konzulárních úřadů vysvětlit jako paniku, která byla způsobena vlnou imigrantů utíkající před blížící se válkou. V březnu 1939 nařizuje chilská vláda vyhostit ze země všechny, kteří tu pobývali jen s turistickým vízem. O měsíc později vydává prohlášení o úplném zastavení židovského přistěhovalectví. I tak se do země ještě dostává téměř 500 židovských uprchlíků z parníku *Angus*. Nicméně začátkem roku 1940 je zamítnut vstup do země sedmatřiceti východoevropským Židům, kteří připluli na parníku z Japonska.¹⁷⁹

---

¹⁷⁹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 62

12. Imigrace 1930 - 1939

V tomto desetiletí se definuje nová imigrační politika, která negativně ovlivňuje počet příchozích z Evropy. Ustává neorganizovaná imigrace a československá komunita se v těchto letech rozrůstá především o skupinu tzv. Baťovců, tedy zakladatelů první továrny Tomáše Bati v Chile. Restriktivní politika tak evidentně přinesla své ovoce a zabránila vstupu jedinců bez perspektivního způsobu obživy.

Kromě Baťovců se v tomto období dostávají do Chile také manželé Pohorečtí, Jan Strahovský a Josef Kvapil. Tito krajané přišli až po roce 1935, tedy v období, kdy byla ekonomika již v lepším stavu a země se vzpamatovala z krize.

Teodosio Pohorecký a jeho **manželka Hildegarda** jsou případem krajanů, kteří do Chile přišli po určitém čase stráveném v jiné latinskoamerické zemi (v tomto případě Paraguay a Argentina). Sám Teodosio Pohorecký byl Ukrajincem, který do ČSR emigroval v roce 1922. Původně studoval práva na Ukrajině, ale v Praze nakonec dokončil studium chemie na ČVUT. Hildegarda byla Češkou a pracovala jako účetní. V roce 1932 se berou a ještě též rok odjíždějí do Paraguaye, kde Pohorecký dostal pracovní kontrakt od cementárny v Itapucumí. V roce 1935 přes Argentinu přicházejí do Chile, kde se Pohorecký uchytil v cementářském průmyslu a později i v zemědělství (zabýval se hnojivy a později také solnými ložisky v solných jezerech severního Chile, o kterých napsal studii).

V druhé polovině 30. let (mezi léty 1935 až 1938) přichází syn významného pražského továrníka v textilním průmyslu, **Jan (Juan) Strahovský**, který zde v roce 1945 zakládá realitní kancelář Subercaseaux – Strahovsky Ltda., Propiedades. V průběhu války se účastnil také krajanského života jako člen akčního výboru a zapisovatel ČSNCH.¹⁸⁰ V roce 1951 umírá na rakovinu a zanechává zde manželku Inés Villagrán s pěti dětmi.¹⁸¹

Nejvýraznější osobností imigrace 30. let byl **Josef (Gejza, José) Kvapil**. Byl to nadaný student, který se naučil dobře latinu, němčinu i francouzštinu. Osm let studoval učitelství na univerzitě v belgické Lovani a poté na kněze na pařížské Université de Lille. Nicméně těsně před vysvěcením utekl a podle otcových rad se vydal do Ameriky. Původně chtěl jet do Argentiny, ale nakonec se nechal pracovní nabídkou zlákat pro Chile. V roce 1938

---

¹⁸⁰ v letech 1943 - 1944

¹⁸¹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 44 - 45

tak přichází do města Talca, kde se po zvládnutí španělského jazyka stal profesorem matematiky, fyziky a francouzštiny na gymnáziu bratrů maristů Liceo Blanco Encalada. Po roce 1942, kdy došlo k mohutnému zemětřesení, odešel do poničeného města Chillán, kde pomáhal jezuitům znovu vybudovat gymnázium Colegio Seminario San Ignacio. Zde se nakonec usadil, oženil a po zbytek života vyučoval matematiku, fyziku a francouzštinu. Z některých žáků, kteří prošli tímto gymnáziem, se stali později významné osobnosti politického a hospodářského života v Chile.¹⁸²

V dopise z roku 1934 pro ČÚZ nacházíme komentář krajana **Františka Dočolomanského** o pracovních příležitostech na chilském jihu. Dočolomanský byl Slovák a buď přímo kněz, anebo laik s velmi blízkým vztahem k církvi, neboť po svém pobytu v Puerto Natales působil v Santiagu v Teologickém institutu. O jeho životě nejsou známy žádné další skutečnosti. Ve svém dopise stručně uvádí, že na chilském jihu je možné nalézt práci pouze dočasnou a to například při konání zabíjačky či stříhání ovcí. Pro československého vystěhovalce nenachází nic dobrého v nehostinné chilské Patagonii.¹⁸³

12.1. Baťovci v Peñafloř

Nejvýraznější československou aktivitou ke konci 30. let je založení Baťovy továrny v městečku Peñafloř. Dá se říci, že rozhodnutí o vyslání zakladatelské výpravy padlo na poslední chvíli, neboť skupina pionýrů vyplouvá směr Chile přesně v den vstupu německých vojsk do Československa (14. března 1939). Není však známo, jestli to byla pouze náhoda nebo promyšlený tah J. A. Bati. Tato skupina byla tvořena 13 osobami, které již 23. března zakládají v Chile továrnu a akciovou společnost na výrobu obuvi. Jako lokalitu pro továrnu si vybrali městečko Peñafloř, které leží pouze 36 km od hlavního města Santiaga (údajně jim zdejší krajina a říčka protékající městem připomínala Zlín a jeho okolí). Nejdříve tu vybudovali budovu továrny, domky pro dělníky a poté uvedli továrnu do provozu (29. srpna 1939). V roce 1962 postavil Baťa druhou továrnu v nedalekém městě Melipilla.

Podle vzpomínek místní knihovnice, byli místní nadšeni z Baťovy továrny, neboť jim dala lepší způsob obživy, než jaké nabízelo místní zemědělství. Továrna také přilákala

---

¹⁸² Claudio Huepe Garcia, pozdější ministr – generální sekretář vládního úřadu Lagosovy vlády v letech 2000 – 2001 a také velvyslanec Chile ve Venezuele v letech 2006 – 2007; Carlos Abel Jarpa Wevar, předseda zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Národního kongresu po r. 2001; nebo Mario Artaza Rouxel, velvyslanec a vrchní politický ředitel chilského Ministerstva zahraničí; Tamtéž: str. 46 - 47

¹⁸³ *Národní archiv*, fond ČÚZ, karton č. 37, složka V – Chile, č. 3031/34 ze dne 15. srpna 1934

do městečka bankovní instituce, obchody a pořádala nejrůznější kulturní a sportovní události (založení hokejového, fotbalového a basketbalového týmu, pořádání slavnostních průvodů s alegorickými vozy při oslavě založení městečka či například také taneční večery s živou hudbou). Baťa dále založil Střední průmyslovou školu (Colegio Industrial), která měla vyučit mladé k práci v obuvnictví. V období největší konjunktury pracovalo v továrně na 3 600 dělníků a kromě těchto pracovala řada dalších ještě také doma. Samozřejmě, že situace nebyla vždy tak ideální a tak například v roce 1945 došlo k velké stávce zaměstnanců, která trvala celých 75 dní.¹⁸⁴

K vedení továrny patřil **Antonín Lisowicz** (administrativní ředitel továrny v letech 1939 – 1982) a **Jaromír Přidal** (výrobní ředitel). Jejich spolupracovníky byli dále **Jan (Juan) Baroš**, **Václav Kučera** a **Josef (José) Opustil** s manželkou **Julií** a synem **Květoslavem**, kteří se v Chile nakonec natrvalo usadili.

Další členové zakladatelské výpravy v Chile pobýli jen krátce. **Václav Filip** odešel v roce 1943 do Anglie bojovat jako dobrovolník v pozemním vojsku. Po skončení války se vrací do Chile, kde nějaký čas působí jako ředitel Baťova závodu, ale později odchází k Baťovi do Mexika, kde se již natrvalo usadil.

Do Anglie odešli taktéž **Blahoslav Pazdírek**, **Bohumil Holeš**, **Jaroslav Landsfeld** a **Jan (Juan) Zíka**. Pazdírek v Anglii pro nemoc pracoval ve štábu a po ukončení války se vrátil do Československa. Zde měl manželku, ale jejich svazek nevydržel dlouholetou odluku a žena se s ním nakonec rozvedla. Poté se vrací do Chile, kde se podruhé oženil a pracoval opět pro Baťu. Pazdírek se účastnil budování obou továren a také 135 prodejen po celé zemi. Pro Baťu pracoval dále také v Peru a v Bolívii. V roce 2000 byl Blahoslav Pazdírek vyznamenán stříbrnou medailí Ministerstva zahraničních věcí ČR a odznakem Letec ČR, který mu předal generál Ladislav Klíma, vrchní velitel letectva Armády ČR.

Jan (Juan) Zíka byl sice při odvodech označen jako „neschopný služby,“ ale později i on odchází 12. srpna 1943 jako letec – dobrovolník bojovat do Anglie. Po válce se do Chile vrátil a otevřel si vlastní prodejnu obuvi. Stejně jako Pazdírek převzal 30. března v roce 2000 stříbrnou medailí Ministerstva zahraničních věcí ČR a odznakem Letec ČR od generála Ladislava Klímy (9 měsíců poté umírá).

---

¹⁸⁴ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 53 - 55

Jaroslav Landsfeld pracoval pro Baťu již v Argentině, a proto přichází do Chile později než první skupina. I on během války patřil k dobrovolníkům, kteří odešli do Anglie bojovat jako letci. Kvůli válce se nepodařilo vycestovat jeho ženě a dceři, takže se s nimi setkal až po skončení války, kdy už za ním mohli přijet. Jaroslav Landsfeld umírá 5. února roku 2000 a 30. března získává *in memoriam* stříbrnou medailí Ministerstva zahraničních věcí ČR a odznak Letec ČR od generála Ladislava Klímy.

Bohumil Holeš byl také letcem – dobrovolníkem, ale na rozdíl od ostatních Baťovců se po válce vrátil do Československa, kde se oženil a dožil.

Dalibor Svoboda působil kromě Baťovy továrny také v dobrovolném hasičském sboru města Peňaflor, který 30. 7. 1942 založil a pojmenoval po Víctorovi Hendrychovi Husakovi (hasiči českého původu, který zahynul při hašení požáru v Santiagu, viz kapitola Imigrace do roku 1930). Svoboda byl členem místního klubu Rotary a po jeho smrti byla po něm pojmenována jedna ulice v Peňafloru a dobrovolný hasičský sbor.

Nejmladšími členy výpravy byl **Oldřich Sháněl** a **František (Francisco) Šopík** (oba dva ročník 1939). Sháněl se v Chile usadil a později založil svůj vlastní podnik na výrobu pryžových těsnění a pístů. Jeho manželka Teresa Soto Ruiz – Tagle, se kterou měl pět potomků, byla příbuzná s matkou pozdějšího prezidenta republiky Eduarda Freie Ruiz – Tagleho (v prezidentském úřadu v letech 1994 – 2000).

František (Francisco) Šopík vycestoval do Chile se svou manželkou Annou a ještě maličkým synem Zbyňkem. Rodina se v Chile rozrostla později ještě o druhého syna Jiřího a usadila se natrvalo v Chile. Manželé Šopíkovi stále udržovali kontakty se svou vlastí a jejich děti působili v *Chilsko - českém kroužku* a *Chilsko – české obchodní komoře*.

Baťovi zaměstnanci vybudovali v Peňafloru továrnu, které nejen pomohla rozvoji města, ale v dalších letech se stává i útočištěm pro emigranty z Československa. Po nástupu komunistů v Československu sem přichází a usazuje se mladší generace Baťovců. V roce 1948 vede závod poslední československý ředitel **Jan (Juan) Krippela**, který stejnou funkci zastával dříve také v Baťově závodu v peruánské Limě.¹⁸⁵

---

¹⁸⁵ Tamtéž: str. 61

V městečku Peñaflores se díky Baťovým zaměstnancům vytvořilo druhé centrum československé komunity, které fungovalo paralelně s aktivitami komunity v Santiagu. Během II. světové války zde působila samostatná pobočka ČNSCH s názvem *Masaryk*. Delegace krajanů z Peñafloresu přivítala 24. 8. 1943 ve Valparaísu československého válečného vyslance Jana Klecandu – Havlasu a v ten samý rok společně oslavili výročí vzniku Československa. Baťův závod dále organizoval také slavnostní večery v Santiagu a Peñafloresu, což udržovalo kontakt mezi těmito krajanskými komunitami.

Dodnes se místní potomci československých imigrantů zapojují do činnosti *Chilsko – českého kroužku* (například syn Jana Krippela, dřívější ředitel Baťova závodu, Adan Krippel Prostečka). Od roku 2003 je zde pod patronátem *Chilsko – českého kroužku* základní škola, která nese jméno Škola České Republiky.

13. Situace v letech 1942 – 1950

Novým prezidentem se počátkem roku 1942 stal Juan Antonio Ríos Morales, který se opíral nejen o podporu Radikální strany, socialistů, komunistů, ale nově také o křesťansko – demokratickou falangu.¹⁸⁶ Toto druhé období vlády radikálů bylo poznamenáno rostoucí závislostí na Spojených státech a vnitřními stranickými spory (a to jak na levici, tak i pravici).

Chile si do roku 1942 stále udržovalo neutrální postavení k zemím Osy. Chilská ekonomika se však stala natolik závislá na Spojených státech, že neutralita během II. světové války se stala politicky neúnosnou. Ačkoli prezident Ríos spíše sympatizoval se zeměmi Osy, nátlak Spojených států ho donutil v roce 1942 přerušit diplomatické vztahy s Německem, Itálií a Japonskem.

Váhavost ve vztahu k zemím Osy, silné propojení chilské ekonomiky s americkou a rostoucí vliv finančních skupin ve vládě byly hlavní body kritiky, která vycházela od některých členů socialistické strany. Mezi hlavní odpůrce patřil Raul Ampuero a Salvador Allende, kteří požadovali návrat k tradiční socialistické doktríně. Neshody uvnitř Socialistické strany nakonec zapříčinily rozpad strany na jednotlivé frakce. Úpadek socialistů zapříčinil dále posílení komunistů, kteří v parlamentních volbách roku 1945 získali 10,2 %, kdežto socialisté pouze 7,2 %. Vůbec poprvé komunisté ve volbách dominovali nad socialisty.¹⁸⁷

Rostoucí inflace ukončila zvyšování platů, o které se zasadil prezident Aguirre. Došlo totiž až do takového stavu, že v některých továrnách dělnické mzdy převyšovaly mzdy vysokých státních úředníků. I přes státní zásahy do ekonomiky inflace nadále rostla. Výkyvy v mezinárodním obchodě způsobené II. světovou válkou, emise nových peněz, politika zvyšování mezd, nárůst byrokracie a tlak odborů – tyto všechny skutečnosti bránily státu snížit inflaci. V tabulce č. 5 lze vidět, že životní náklady v letech 1940–1943 stále rostly a snížení se dosáhlo až v roce 1945.

---

¹⁸⁶ Falanga zpočátku spolupracovala se stranou konzervativců, ale později se od nich odloučila. Klíčový bod jejich podpory levicové vlády, byl vztah státu a církve, která upozorňovala na nutnost řešení sociálních problémů

¹⁸⁷ AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX.*, str. 153 - 154

Tabulka č. 5 - Vývoj životních nákladů 1940 - 1950	
Rok	Životní náklady (%)
1940	12,6
1941	15,2
1942	25,6
1943	29,4
1944	11,8
1945	8,8
1946	15,9
1947	33,5
1948	18
1949	18,9
1950	15,2

Zdroj: AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX.*, str. 176 – citované z Anibal Pinto: *Chile, un caso de desarrollo frustrado*. Editorial Universitaria, S.A. 1962; Banco Central, Memoria 1955

Prezident Ríos navázal na plán modernizace průmyslu a zemědělství svého předchůdce a založil několik státních společností, které měly posílit ekonomiku. Vláda si plně uvědomovala, že pro hospodářský rozvoj je nutné mít energetické zdroje. Proto byla založena Národní energetická společnost (*Empresa Nacional Electricidad S.A.*, ENDESA), a později také Národní ropná společnost (*Empresa Nacional de Petróleo*, ENAP). ENDESA v zemi následujícím desetiletí vybudovala několik hydroelektráren a rozšířila síť elektrického vedení. ENAP začalo s těžbou ropy v Magallanově úžině, která zemi v letech 1942 až 1953 přinesla nemalý zisk.

V roce 1946 prezident Juan Antonio Ríos umírá a je vystřídán Gabrielem Gonzálezem Videlou, jedním z lídrů levicového křídla Radikální strany. Nová vláda byla tvořena koalici komunistů, radikálů a liberálů a navazuje na hospodářskou politiku předchozích prezidentů. Vůbec poprvé získali komunisté ministerské funkce, ovšem jejich vláda nakonec netrvala dlouho. V kontextu Studené války však nebylo možné, aby komunistická strana spoluvládla v zemi, která byla výrazně napojená na Spojené státy (USA byly mimo jiné největším zahraničním investorem v Chile). Armando de Ramón charakterizuje Gonzalezovu vládu úzkou spoluprací se Spojenými státy a bojem proti Komunistické straně Chile. Komunisté byli nakonec v roce 1948 vytlačeni z vlády, což ale způsobilo velké protesty odborů

a demonstrace. Situace se vyhrotila natolik, že vláda zakročila vojensky proti demonstrantům a byl vyhlášen tzv. „zákon trvalé obrany demokracie,“ který postavil komunistickou stranu mimo zákon. Tento zákon měl chránit demokracii před všemi „nestátotvornými“ politickými skupinami, ale byl použit zejména k perzekuci komunistů a levicových aktivistů, kteří byli posíláni do koncentračních táborů (nejproslulejší se stal Pisagua, kde působil budoucí diktátor Augusto Pinochet). Vládní akce však vyvolala razantní odezvu levice a způsobila také rozkol ve vládní koalici. Prezident Gabriel Gonzalez Vidal tak nakonec podal v roce 1950 demisi.¹⁸⁸

Chaosem a nekonzistentností své politiky se politici zdiskreditovali v očích společnosti. Veřejnost ztratila důvěru v tradiční politické strany a na politické scéně se tak objevil nový fenomén tzv. nezávislých kandidátů. Ve volbách roku 1952 se do prezidentského křesla navrácí Carlos Ibañez del Campo.

40. léta jsou charakteristická bojem s inflací, silnou rolí státu v ekonomice a konsolidací střední třídy, která začala kontrolovat státní aparát. Politickými představiteli střední třídy se stali především socialisté a radikálové, ale nemalý vliv získala také Komunistická strana. Během 40. let vyvrcholily změny uvnitř společnosti, které zemi nasměrovaly k novým společenským vzorcům - místo Francie začala společnost vzhlížet k Spojeným státům a zahraniční vliv se projevil rozvojem kultury, sportu i módy. Dále došlo k velkému posunu a rozvoji v oblasti literatury a poezie (Gabriela Mistral získala v roce 1945 Nobelovu cenu za literaturu a Pablo Neruda napsal svá nejúspěšnější díla).

Změny se dotkly ale nejen střední třídy. Chudší dělnická třída se začala lépe organizovat, získala přístup ke vzdělání a zejména dělníkům v průmyslu, stavebnictví a státních službách se zvýšila životní úroveň. Plán alfabetizace venkova za vlády Gabriela Gonzaleze Videly umožnil také venkovskému obyvatelstvu rozvoj a větší zapojení do občanského života.¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ RAMÓN, Armando de. *Breve historia de Chile: Desde la invasión incaica hasta nuestros días (1500-2000)*, str.

151

¹⁸⁹ AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX.*, str. 179 - 182

14. Imigrační politika 1939 – 1950

Do roku 1938 žila světová a evropská veřejnost stále v naději, že nacistická ideologie neohrozí demokracii v Evropě. O naivitě společnosti svět přesvědčil rok 1938, kdy nacistický režim ukázal svou pravou tvář. V březnu roku 1938 došlo k okupaci Rakouska a koncem roku, 9. listopadu 1938, se odehrála v německé říši tzv. Křišťálová noc. Během této noci byl proveden protižidovský pogrom, při němž zemřely desítky osob, a další desetitisíce byly odvedeny do koncentračních táborů. V březnu 1939 překročilo německé vojsko také československou hranici a byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Tyto události daly impuls k vlně evropské emigrace, na kterou západní svět zareagoval vyhlášením imigračních kvót a v některých případech až uzavřením hranic pro židovské imigranty. V této situaci dokonce i země natolik odlehlá od vnějšího světa jako je Chile, se stala cílem vlny imigrantů z Evropy.

Do konce roku 1938 trvalo druhé prezidentské období Artura Alessandriho, ve kterém stále platila přísná pravidla vůči židovské imigraci. Tato vláda zavedla kvóty, které oficiálně povolovaly ročně vstoupit do země pouze 50 židovským rodinám. Koncem roku však končí prezidentské období Artura Alessandriho a vlády se ujímá nový prezident Pedro Aguirre Cerda, který je zástupcem Lidové fronty. Tato vláda se vydala zcela opačným směrem ve své politice než Alessandriho vláda. Restriktivní politika byla nahrazena politikou otevřených dveří.¹⁹⁰

S ohledem na antisemitismus konzulátního úřadu a paniku vyvolanou válečnou emigrací, je logické, že změna vládní politiky nemohla nastat bez problémů (v roce 1939 došlo ještě k zákazu vstupu do země židovským imigrantům). Nicméně počátkem roku 1940 Aguirrova vláda ohlašuje začátek nové politiky, který má zemi připravit na vlnu uprchlíků před druhou světovou válkou. Ministr zahraničních věcí, Abraham Ortega, prohlásil, že „*vláda Lidové fronty chce, aby Chile bylo zemí, která nabízí azyl perzekuovaným lidem, a aby restriktivní politika byla nahrazena solidaritou k lidem, kteří prošli velkým neštěstím.*“¹⁹¹ V podobném duchu mluvil také prezident Aguirre ve své Prezidentské zprávě

---

¹⁹⁰ BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *El Frente Popular y la inmigración judía a Chile: De la apertura al cierre total.*, str. 910, převzato z: Nes-el, Moshé (1987): *Estudios sobre el judaísmo latinoamericano* (Buenos Aires-Jerusalem, Ediciones Ultra, 2. edice). str. 114

¹⁹¹ Tamtéž: str. 910, převzato z deníku *El Imparcial*, 28. května 1940

z 21. května 1940, kde upozorňoval na humanitární situaci, která si žádá větší flexibilitu v imigrační politice. Uvolnění pravidel pro evropské uprchlíky bylo zapříčiněno také porážkou levice ve španělské občanské válce a nastolení ve Španělsku fašistické diktatury generála Francisca Franca.¹⁹² Ke konci 30. let byla imigrace tvořena zejména španělskými občany.¹⁹³

Aguirre však záhy narazil na první překážky, které stály proti jeho vstřícné imigrační politice. První problém byl, že nedošlo k obměně úředníků konzulátní úřadů (ředitel Konzulátních úřadů byl stále Carlos Errázuriz Ovalle). Errázuriz například 26. dubna 1939 napsal konzulovi zastupující Chile v Praze, že „*úřad si nepřeje příchod izraelitů, ať už sebebohatších, a vy jim přitom neustále povolujete vstup s jakýmkoliv odůvodněním.*“¹⁹⁴ Uvolnění imigračních pravidel se setkala také s kritikou konzulů, jejichž názory na židovskou populaci jsme představili v předcházející kapitole o imigrační politice. Například konzul v Berlíně, Artemio Zañartu, byl nakonec přeložen do Antverp, neboť při každé příležitosti v korespondenci protestoval proti židovské imigraci. „*V důsledku nového obsazení konzulárního úřadu v Berlíně, každý měsíc více než 300 Židů toho nejhoršího druhu odjíždí do Chile bez jediného centu*“ okomentoval své odvolání Zañartu.¹⁹⁵

Dále proti politice „otevřených dveří“ stála také část tisku, která šířila poplašné zprávy. Některé deníky otiskovaly články o příchodu tisíců Židů a změnu vládní politiky vysvětlovaly jako propojení mafie s ministerskými úředníky. Tento tlak měl také vliv na nové úředníky dosazené Lidovou frontou, kteří měli pochybnosti o správnosti vládní politiky (například chilský konzul v USA se vyjádřil, že příchod židovské imigrace má evidentní negativní vliv na pracovní trh v Chile).

Sílicí tlak ze strany tisku a opozice donutil vládu ke krátkodobému uzavření hranic ke konci roku 1939. Přesto nějaký čas po vyhlášení byl umožněn vstup židovským utečencům, kteří připluli do Chile. Ovšem počátkem roku 1940 již došlo k odmítnutí vpuštění pasažérů parníku, který přivezl uprchlíky. Od tohoto momentu se udělují Židům víza pouze

---

¹⁹² BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *El Frente Popular y la inmigración judía a Chile: De la apertura al cierre total.*, str. 910, převzato z: Nes-el, Moshé (2009): *Estudios sobre el judaísmo chileno* (Tel Aviv, Ediciones Revista de Oriente y Occidente), str. 60

¹⁹³ ESCALONA, María Daniela Lara. *Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para una lectura (1824 - 2013)*, str. 73, převzato z: CAROLINA STEFONI, *Inmigración Peruana en Chile: Una oportunidad a la integración*, Santiago, Ed. Universitaria, 2003, str. 49

¹⁹⁴ BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *El Frente Popular y la inmigración judía a Chile: De la apertura al cierre total.*, str. 911, převzato z: z *Archív Ministerstva zahraničních věcí* (AMRE), vol 1711 A, spis 26. 4. 1939

¹⁹⁵ Tamtéž: str. 911, převzato z: *Archív Ministerstva zahraničních věcí*, AMRE, vol. 1711 B, spis 2. 5. 1939

pro přechod do Bolívie.¹⁹⁶ Tato fakta se shodují s tvrzením Jiřího Jiráňka, podle kterého rok 1941 vykazoval nulovou židovskou imigraci, zato však pokračovaly problémy s absorbováním přistěhovalecké vlny z předchozích let.¹⁹⁷

Vláda sice mluvila o politice „otevřených dveří,“ ale realita byla značně komplikovanější – imigrace byla na jednu stranu nekontrolovaná, ale na druhou stranu stále částečně selektivní. Snahu k určité selekci přistěhovalců můžeme najít ve slovech některých vládních úředníků. V roce 1941 se náměstek ministra zahraničních věcí, Marcelo Ruiz, nechal slyšet, že zcela výjimečně by bylo možné oprostít španělské emigranty od zákazu vydávání víz, neboť splňují požadavky na serióznost a schopnost přizpůsobení se práci v zemědělství, řemeslných závodech a v průmyslu.¹⁹⁸

Přes veškeré překážky, které stály v cestě příchodu židovských uprchlíků, Brahm a Montes odhadují, že do země za vlády Pedra Aguirreho přišlo okolo 12 000 židovských imigrantů. Konkrétně v letech 1940 až 1941 přišlo okolo 1600 židovských imigrantů, kteří se měli usadit na jihu země. Tato podmínka však nebyla imigranty vždy dodržena.

Komplikovanost situace a porušování pravidel na obou stranách přimělo prezidenta Aguirreho k vytvoření vyšetřovací komise (kontrola výsledků imigrační politiky probíhala od prosince 1939 do února 1940). Komise konstatovala, že nástupem vlády Lidové fronty se „imigrace zvýšila a stala se zcela neorganizovanou a nekontrolovanou.“ Státní administrativa se nacházela v chaosu a zmatku. Podle názoru komise státní orgány nevytvořily právní rámec, který by připravil stát na příchod evropských imigrantů. Tato situace kromě chaosu vytvořila také příležitost pro podvodné obchody, které byly v rukách obchodníků, kteří využívali neštěstí druhých.¹⁹⁹

Vláda Lidové fronty se pokusila připravit zemi na očekávanou vlnu přistěhovalců z Evropy, avšak neměla dostatečnou politickou podporu a ani organizační schopnosti, aby zemi nasměrovala k nové politice. Prezident Aguirre se mýlil nejen ve své politice, ale také ve svých odhadech o vývoji imigrace. Sice došlo k určitému nárůstu imigrace, nicméně nedošlo k větším potížím, neboť celkový počet příchozích nebyl až tak vysoký.

---

¹⁹⁶ Tamtéž: str. 915, převzato z: *Archív Ministerstva zahraničních věcí*, AMRE, vol. 1711 B, dopis do Ženevy z 14. 12. 1939

¹⁹⁷ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 62

¹⁹⁸ BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *El Frente Popular y la inmigración judía a Chile: De la apertura al cierre total.*, str. 915, z *Archív Ministerstva zahraničních věcí*, AMRE, vol. 1882 A, dopis konzulovi v Glasgow z 8.3. 1941

¹⁹⁹ Tamtéž: str. 912 - 916, citace z článku *El Diario Ilustrado* z 22. 1. 1940

Ba naopak imigrace se v letech 1941 až 1945 postupně snižovala, jak můžeme vidět v Tabulce č. 7.

Tabulka č. 7 - Počet imigrantů 1941 - 1945	
Rok	Počet imigrantů
1941	1 535
1942	1 548
1943	917
1944	912
1945	1 200

Zdroj: MEZZANO, Silvia, 1995, *Políticas de inmigración chilena desde 1845 hasta 1992*, In: *Revista Diplomacia*, 68, Academia Diplomática de Chile, Santiago de Chile, str. 8, údaje převzaty z: *Memorias de Ministerio de RR.EE de Chile*, 1940 – 41 (str. 401) – 42 (str. 284) - 1945

Po náhlém úmrtí Pedra Aguirreho v roce 1942 se stal prezidentem Juan Antonio Rios Morales. Nová vláda ustanovila v květnu 1945 Koordináční imigrační komisi, která měla navrhnout další směřování státní politiky. Ministerstvo zahraničních věcí zdůraznilo několik aspektů, které by měla komise zohlednit při vzniku nové strategie:

- a) problém demografického deficitu země
- b) skutečnost, že společnost latinskoamerických zemí s vyšším ekonomickým rozvojem je tvořena značnou měrou přistěhovalců s evropským původem
- c) naléhavost vytvoření efektivní imigrační politiky k vypořádání se s migrační vlnou způsobenou II. světovou válkou
- d) při vytvoření nové strategie je nutné zachovat rasový soulad mezi imigranty a chilskou společností
- e) imigranti by měli pocházet z klimaticky podobných oblastí
- f) schopnost včlenění evropských pracovníků do chilského průmyslu a zemědělství²⁰⁰

---

²⁰⁰ ZAVALA SAN MARTÍN, Ximena a Claudia ROJAS VENEGAS. *Globalización, procesos migratorios y estado en Chile*, str. 174

Počátkem roku 1946 Konzulátní úřad novelizuje imigrační zákon, aby usnadnil příchod osobám s technickými zkušenostmi a schopnostmi. Pro usnadnění jejich příchodu se ruší podmínka vkladu finančního obnosu, sloužící jako garance finanční situace daného přistěhovalce. Skončilo tak období nekontrolované imigrace a stát se opět vrací ke kontrolované selektivní imigrační politice.

Dále došlo ke spolupráci s Mezinárodní organizací pro migraci (OIM poskytovala finanční prostředky pro transport imigrantů do Valparaísa), při níž do Chile přišlo v únoru roku 1947 na dva tisíce rakouských imigrantů. Jednalo se o rodiny, jejichž členové byli kvalifikováni pro práci v průmyslu a zemědělství. Stát záměrně vybral rodiny, aby zajistil stabilitu a definitivní usazení se.

15. Imigrace mezi lety 1939 – 1950

Ačkoli Chile v roce 1939 zakázalo vstup židovským imigrantům, tak po celé válečné období dochází k příchodu dalších imigrantů. Mnozí z nich během války pobývali v jiné latinskoamerické zemi, nebo například bojovali ve Velké Británii a přicházejí krátce po konci války. Dále přicházejí také zbylí členové rodin, jejichž příbuzní emigrovali ještě před válkou a čekali, až situace v Evropě dovolí emigrovat také jejich blízkým. Mezitím se tito „pomnichovští“ imigranti v Chile zorientovali a našli stabilní zaměstnání.²⁰¹ Někteří z nich dokonce dosáhli významného postavení v chemickém, textilním, stavebním a jiném průmyslu jako majitelé, společníci, ředitelé. Další českoslovenští imigranti působili ve školství nebo jako lékaři ve státních službách.

Vzhledem ke skutečnosti, že Němci po obsazení Československa ukončili činnost Československého ústavu zahraničního, nemáme mnoho zdrojů, které by popisovaly život imigrantů v dané době. Informace můžeme čerpat především z publikace Jiráňka a z rozhovorů s imigranty, které byly pořízeny později. Proto zde zmíníme pouze některé imigranty, o jejichž životě je známo více skutečností, a zbylou většinu jmen uvádíme pouze v příloze č. 1.

Vilém (Guillermo) a Kateřina (Catalina) Pollakovi

Jeden z nejúspěšnějších československých emigrantů v Chile byl **Vilém (Guillermo) Pollak**, který společně s manželkou **Kateřinou** odešel z Československa v roce 1938. V Chile se usadili v městečku Pucón, v oblasti Araukánie, kde postupně vybudovali velice úspěšný hotel Atumalal (v jazyce Mapuche to znamená Sluneční dvůr). Jeho hosty byli například anglický královský pár Alžběta II. s princem Filipem, belgický král Balduina, řada chilských prezidentů, amerických senátorů a herců. V roce 1996 navštívil Pollaka cestovatel a muzikant Jan Burian a z této návštěvy vzešel rozhovor vydaný v Burianově cestopisu *Chilský deník*. Zde Pollak s humorem a nadhledem popisuje své začátky v Chile.

Zhoršující se situace v Československu roku 1938 přesvědčila Viléma a Kateřinu k odchodu ze země. Vilém se zkontaktoval se svou sestřenicí žijící v Paraguayi a ta mu

---

²⁰¹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 63, převzato z ročenky časopisu Tábor, Anuario del Periodico Tábor, Buenos Aires, 1944

zapomoci svého manžela sehnala práci pro Československý exportní ústav. Před odchodem se rychle vzali a v červenci 1938 emigrovali do Paraguaye. Později se podařilo emigrovat i rodičům Kateřiny, nikoli však Vilémovým rodičům, kteří zemřeli v Osvětimi.

Své dojmy z Paraguaye shrnul Vilém Pollak takto: „*Paraguayci jsou moc milí lidé, rádi pomáhají, ale mají jednu vadu – jsou přesvědčeni, že Paraguay je ráj světa. Pro nás to byl horkej kámen na hlavě. Vedro, člověk se pořád potí, největší kopec má dvě stě metrů a jsou tam komáři a pavouci a hadi.*“ Nakonec zde zůstali jenom rok, neboť záhy německé vojsko obsadilo Československo a protektorátní vláda ukončila činnost exportního ústavu. Pollakovi proto odcházejí do Buenos Aires, kde se však nenabízela žádná práce pro ně. Proto se rozhodli pro Chile, které nabízelo vízum i pracovní možnosti. Pollaka do Chile táhla dále také vášeň pro hory.

„*No, co vám mám říct – když jsem tím úzkokolejným vláčkem projel tunelem z Mendoza do Santiaga tři tisíce metrů vysoko, byl tam sníh! Já přijel z Paraguaye a najednou jsem uviděl praporečky na slalom! O to jde! Tak mě přijali v Chile!*“

Vilém převzal v městečku Pucón bankrotující hotel včetně dluhů bývalého majitele a začal ho opravovat. Slovo hotel je trochu přehnané, neboť jak sám uvádí „*byla to spíš dřevěná bouda s tak tenkými stěnami, že tam existovalo harmonické akustické soužití hostů.*“ (Burian: str. 161) Později získal také licenci k provozování horské chaty na svahu sopky Villaricy. V létě tak Pollakovi provozovali hotel v Pucónu a v zimě se starali o lyžařský klub na Villarice. Nicméně v roce 1948 byla tato chata smetena v důsledku erupce sopky a pár let na to došlo k dalšímu neštěstí, když vyhořel Pollakův hotel. Pollakovi tak zůstali zcela bez prostředků. Jelikož nedostali od banky půjčku k vybudování nového hotelu, postavili si alespoň malou kavárnu na břehu jezera, kde Kateřina se svou matkou prodávaly kávu a cukrovinky upečené podle českých receptů. Vilém mezitím zajišťoval se svým motorovým člunem dopravu přes jezero Villarica.²⁰²

Nicméně nezhodil svůj plán k vybudování nového hotelu a při návštěvě prezidenta Gabriela Gonzáleze Videla městečka Pucón ho přesvědčil, aby mu pomohl dosáhnout půjčky. „*A když jsme se později sprátelili, tak mi tu návštěvu připomínal a říkal: ‘Já si pamatuju, jak ses přede mne postavil a odpověděl jsi na mou otázku, odkud pocházíš: Excellence, já vám to nemám za zlý, ale vy jste podepsal můj dekret, kde je napsáno, že jsem Chilan vám k službám. Ty jsi za mnou přišel a řek jsi mi, abych ti půjčil peníze, že tím vlastně pomůžes ty*

---

²⁰² BURIAN, Jan. *Chilský deník, aneb, Cautiverio*, str. 159 - 161

mně!’ A tak jsem dostal půjčku tři miliony pesos za fantastických podmínek na osm let, a to mi vynahradilo celej vyhořelej hotel a zároveň to bylo uznání, že dělám věc, která se musí podporovat. Videla byl pro mě zázračnej prezident.“

Tím, že Pollak půjčené peníze úspěšně investoval, neměl později problém se domluvit na financování dalšího rozvoje hotelu. *„Pak jsem se dozvěděl, že jsem byl první Chilan, kterej dostal takovou půjčku, ale nekoupil si ani nový auto, ani nejel do Paříže na špacír.“* Krok po kroku tak zvelebil svůj hotel a pozemek na břehu jezera Villaricy. Podle Jiráňka je v současné době tento hotel označován za jeden z nejlepších rustikálních hotelů Jižní Ameriky.

„Celý tajemství mého úspěchu je v tom, že když bylo nutný zabrat, tak jsme zabrali. Já si vždycky vzpomínám na to, jak si moje švagrová, která sem ve dvaceti přišla z Prahy, kde studovala filozofii, oblíkla gumový boty a šla uklízet prasečí chlív. Já jsem zase byl deset let jediným taxikářem v Pucónu. Měl jsem fordku, takovej stejn s dřevěnou korbou, a telefon, a když někdo zavolal, že někam potřebuje jet, tak se jelo.“²⁰³

Z Pollakova vyprávění o zemětřesení z roku 1960 můžeme vyčíst, jak se vyrovnal s místními častými zemětřeseními. Přes nadhled s jakým vypráví svoji zkušenost lze vidět, že se dobře „aklimatizoval“ a tak jak je v Chile zvykem, dělá žerty i z takto vážných situací. (POD ČÁRU: Jednalo se o doposud nejsilnější zemětřesení na světě, které kdy bylo změřeno) *„My jsme tu měli taky jednu naši soukromou vlnku asi deset metrů vysokou. Jenom Kačena a já. Byly to totiž dvě zemětřesení za sebou. Nejdřív, když jsme byli ještě nahoře, se to hodně třásl. Vyběhli jsme z baráku, ten zněl jak zvon, jak se v něm prohýbalo železo (...) Půda pod náma praskala a otevírala se, tak jsme se rozhodli běžet až úplně na kraj jezera na pláž, abysme byli trošku dál od svahu, a tam jsme si museli kleknout. Klečeli jsme a opírali se o ruce a dávali pozor, abychom stačili uskočit, kdyby na nás letělo něco většího. A najednou vidím – to jsme byli přímo na kraji u břehu – že, tam kde má bejt voda, není nic. Zvednul jsem se, abych se podíval na jezero, ale tam se udělala tak velká vlna, že nebylo vidět obzor na druhý straně. Tak jsem řek: ‘To je tsunami, rychle na horu!’ A zase jsme v tom největším zemětřesení utíkali, seč jsme mohli, po pěšině nahoru a za náma už se blížila ta vlna. Na mě to sice trochu šplejchlo, ale už mě to nestrhlo zpátky.“²⁰⁴*

---

²⁰³ Tamtéž: str. 164 - 165

²⁰⁴ Tamtéž: str. 167

V roce 1958 se Pollakovi rozhodli investovat do zemědělského hospodářství a koupili farmu s pozemky. Po úspěšném vedení hotelu, se jim dobře vedlo také v zemědělství. Denně na farmě vyprodukovali 2900 litrů mléka, z toho 2500 litrů prodávali mlékárnám.

V současné době je Pucón známým a vyhledávaným letoviskem. 5. prosince roku 2000 se v hotelu Antumalal konalo setkání krajanské komunity za přítomnosti místopředsedy vlády a ministra zahraničních věcí ČR Jana Kavana.

František (Francisco) Otto

František Otta pocházel z Plzně, kde se od mládí věnoval malířství. Jako talentovaný malíř žil již od svých jednadvaceti let v zahraničí. V Madridě, Londýně a Paříži prošel jako student malby ateliéry mnoha slavných malířů a grafiků. Do Plzně se vrátil přesně v den vpádu německých vojsk. Krátce na to došlo k zatknutí jeho třech přátel gestapem, o kterých později více již neslyšel. Tato zkušenost ho utvrdila v rozhodnutí emigrovat.

Přes Velkou Británii a Brazílii se dostává v roce 1940 do Chile. Své dojmy z hlavního města tehdy a v současné době srovnává v rozhovoru s Janem Burianem: *„Proti dnešku to byla vesnice. Když ještě neexistovaly autobusy a trolejbusy, byly tu tramvaje a ty měly dva vozy. Ten první vůz byl jako všude na světě, ale druhý byl otevřený, věšák nebo jak se tomu říká. Cesta stála deset centavos a průvodčí vždycky zatáhl za provázek a zacinkal, ale někdy také nezacinkal a strčil si peníze do vlastní kapsy. Jezdit v druhém voze bylo velmi malebné, bylo krásně a v Santiagu ještě nebyl smog.“*²⁰⁵

Již následující rok uspořádává svou první samostatnou výstavu v této zemi, za kterou následovala výstava v Buenos Aires a poté mnoho dalších. V roce 1947 jsou jeho díla vystavena také v Československu, avšak jako práce reprezentující Chile na výstavě reklamního plakátu. O tři roky později je Františkovi Ottovi uděleno chilské občanství.

Záběr jeho činnosti od roku 1962 je velice pestrý. Nejen že se věnoval vysokoškolské pedagogické činnosti, ale během těchto let vydal řadu učebnic, stal se také předsedou Chilské asociace malířů a sochařů a byl členem v mnoha dalších kulturních institucích vztahujících se k umění. Od svých sedmasedmdesáti let vedl pravidelnou rubriku v rozhlasovém vysílání Radio USACH (1985 – 1990). Během svého života uspořádal 40 samostatných výstav a zúčastnil se přibližně 400 výstav kolektivních. Za své celoživotní dílo mu byla udělena cena

---

²⁰⁵ Tamtéž: str. 112

Masarykovy umělecké akademie a in memoriam cena *Gratias Agit* od Ministerstva zahraničních věcí ČR.²⁰⁶

Hanuš Jiří Stein

Rodina Steinů je jedna z významných československých rodin, které emigrovaly začátkem války. **František a Ella Steinovi** spolu se svými dvěma syny utekli do Velké Británie týden po obsazení Československa německým vojskem. Zde pobýli 8 měsíců, než získali chilské vízum, a začátkem roku 1940 připlouvají do Chile (shodou okolností stejnou lodí jako malíř František Otta). V Chile František navazuje na rodinnou tradici výroby pánských košil a zakládá podnik *Camisas Club*.

Starší ze synů, **Hanuš Jiří Stein**, si již od mládí přál studovat zpěv a stát se tenorem (strýc z matčiny strany vynikajícím tenorem). V Chile proto vystudoval operní zpěv na *Universidad de Chile* a později také na *Národní konzervatoři*. Po studiu cestoval a koncertoval v Chile a také v jiných latinskoamerických zemích. Svůj život zasvětil hudbě a podpoře levicového hnutí (jeho politická preference byla jednou z výjimek v československé imigraci v Chile). Byl členem *Levicového sionistického mládežnického spolku*, později vstoupil do Komunistické strany Chile a dokonce zorganizoval stávkou pracovníků továrny svého otce. V letech 1966 až 1968 získal stipendium do ČSR a ke studiu na pražské konzervatoři. Jeho manželka Choli se zde naučila česky a pracovala v zahraničním vysílání Československého rozhlasu. V srpnu 1968 jsou svědky obsazení země vojskem varšavské smlouvy a společně s dalšími čtyřiceti Chilany v Praze poslali protestní dopis na ÚV KSČ jako projev nesouhlasu. Poté se vrátili do Chile, ale Pinochetův převrat je v roce 1973 nutí opět k odchodu. Tři dny po puči jim vysoký policejní důstojník a milovník operní hudby umožnil utéct do Argentiny. Nakonec strávili 7 let v exilu ve východním Berlíně, kde Stein učil jako profesor na Vyšší hudební akademii Hanse Eislera. V roce 1980 se vrátili do Chile, ale vystoupili z „zkostrnatělé a stalinistické“ Komunistické strany Chile (podle vlastních slov). Po svém návratu byl Hanuš Stein velký propagátor české hudby a vytvořil tradici konání koncertů k českým státním svátkům. Ve své kariéře pokračoval jako sólista Chilské národní opery a později jako profesor na Katedře umění *Universidad de Chile*.

---

²⁰⁶ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 80 - 90

Rudolf (Rodolfo) Řípa

Rudolf Řípa byl dalším z velice úspěšných československých imigrantů na akademické půdě. V Československu vystudoval fyziku, fyzikální a organickou chemii a získal doktorát na *Univerzitě Karlově*. Posléze se věnoval výzkumu v potravinářském průmyslu v Československu, ale také ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství USA (*Department of Agriculture*). V roce 1938 mu byla nabídnuta funkce ve vedení Katedry potravinářské technologie na *Vysokém učení technickém* v Brně, ale to již byl rozhodnut emigrovat do Chile. V červnu 1939 vyplul společně s dalšími československými emigranty z přístavu La Rochelle a po měsíční plavbě se ocitá v přístavu Valparaíso.

Vzhledem k jeho vzdělání si velice rychle našel práci – nejdříve jako chemik ve společnosti Llay – Llay, později jako technický vedoucí ve Farmoquímica S.A. a od roku 1942 byl již profesorem Fakulty chemie *Technické univerzity Abel Federico Santa María* ve Valparaísu. Za svůj výzkum získal několik chilských i mezinárodních patentů a dosáhl také nejvyššího univerzitního titulu Zasloužilý profesor (*profesor Benemérito*).²⁰⁷

Vilém Schiller

V roce 1939 přišli do Chile **Vilém Schiller s manželkou Annou**. Vilém Schiller pocházel z pražské německy mluvící židovské rodiny, která vlastnila v ulici Na Příkopě *Modní dům Schiller*. Jako mladý byl jeden z mála Čechů, kteří reprezentovali Rakousko – Uhersko na olympijských hrách v roce 1912 ve Stockholmu. Za I. světové války byl Vilém legionářem a dostal se až na Sibiř a později Kamčatku. Po svém návratu spravoval rodinný obchodní dům a přátelil se například s Janem Masarykem.

Odchod manželů Schillerů z Československa byl velice rychlý a mohl by být námětem pro román. V druhé polovině 30. let si Schiller všiml, že někteří ze zaměstnanců jeho obchodního domu nosí v klopě sirku, jako vyjádření podpory NSDAP. Na protest proti tomu založil nadaci na podporu osob pronásledovaných v Německu. Jednoho dne se s ním sešel jakýsi Walter Hilbrecht, který po něm požadoval ochranu. Schillerovi řekl, že je přesvědčený sociální demokrat, ale v Německu spolupracoval s Göringem a Eichmannem, se kterými se dostal do konfliktu, a proto se obává o svůj život. Schiller mu jako nacistovi nemohl podat

---

²⁰⁷ Tamtéž: str. 96

pomocnou ruku přes svoji nadaci, ale poskytl mu finanční obnos ze svých osobních peněz. Hilbrecht ho na oplátku v roce 1938 varoval, že se blíží okupace ČSR a že je jeho jméno evidováno v seznamech osob doporučených k likvidaci. Jelikož sám Hilbrecht měl v záměru emigrovat do Chile, nabídl se, že by mohl vzít také údaje Schillerovi rodiny, které jsou potřebné k žádosti o vízum. Vilém Schiller mu nevěřil a odmítl jeho pomoc, ale Anna Schillerová nakonec Hilbrechtovi předala potřebné dokumenty.

Nedlouho poté přišlo obsazení Československa německými vojsky. Schiller byl zrovna v ten den v Londýně, a proto se urychleně vrátil domů. Zde však našel již opuštěný a zapečetěný dům. Jeho manželka při okupaci rychle utekla s dcerou do Vídně a neměla tak ani možnost mu sdělit, kam odjeli. Díky šeku na vysokou sumu u švýcarské banky, který měl při sobě, se Schillerovi podařilo dostat se do Janova. Zde se ubytoval v hotelu, kam s rodinou často jezdili. V hotelové hale náhodou zaslechl, jak se poptává na recepci po Anně Schillerové jeho známý z Vídně. Od něho se dozvěděl, že v ten den odpoledne vyplouvá loď s jeho manželkou a dcerou do Chile a že by se mohl ještě přidat.

V Chile se rodina usadila v Santiagu a jak Vilém, tak Anna se věnovali podnikání. Vilém Schiller zde společně s chilskými partnery založil dodnes existující čokoládovnu *Dos Castillos*.²⁰⁸

Jiří Jiránek uvádí celkem 170 osob, které do Chile utekli před nacistickým režimem z Československa. Z tohoto počtu většina imigrantů začala v Chile podnikat, ať už založením obchodu nebo továrny. Celkem 29 imigrantů si otevřelo po svém příchodu obchod, ve kterém navázali na rodinnou tradici nebo na své zaměstnání v Československu (například kožešnictví **Otty Langa**). Velice schopným obchodníkem a organizátorem krajanského života byl **Petr (Pedro) Reimann**, který přišel se svou manželkou **Renée** a mladším bratrem **Arnoštem** ještě před vypuknutím války. Petr Reimann vlastnil v Santiagu se společníky importní firmu a dva dárkové obchody: *Casa Praga* (bižuterie) a *Casa Vernon* (hodinky a šperky). Kromě jeho mladšího bratra Arnošta mu byli společníky Čechoslováci **Marcel Robitschek** a bratři **Ernesto a Kurt Brauner**.

---

²⁰⁸ Tamtéž: 98 - 100

Z osmnácti osob z Jiránkova seznamu se stali úspěšní továrníci. **Leo (León) Heller**, jehož strýc měl v Praze továrnu na ponožky, si v roce 1944 otevřel v Santiagu závod na pánské ponožky (jeho manželka Blažena byla první tkadlenou). V roce 1951 to byla už malá továrna, která se stále rozrůstala a v dnešní době se jedná o akciovou společnost *Leon Heller S.A.*, největší svého druhu v Chile.

Rudolf Bartík, který přišel v roce 1940, se usadil nejprve v Antofagastě a ve zdejším pivovaru začal vyrábět první pivní zátky v Chile. Později v Talcahuano, nedaleko města Concepcion, zavedl spolu s čtyřmi dalšími Čechoslováky technologii uzavírání konzerv.

Federico Singer, který pocházel z Vizovic, kde jeho rodina vlastnila palírnu. V Československu zanechal svou manželku s dcerou, které měly přijet až později. Zemřely však v koncentračním táboře, což se Singer dozvěděl až po ukončení války. V Santiagu se z něho stal spolumajitelem likérky a po válce byl jeho obchodním partnerem také Milan Platovský (jeden z nejznámějších československých „poúnorových“ imigrantů). Singer v Chile pálil i slivovici, kterou daroval papeži Janu Pavlovi II. při jeho návštěvě Chile v roce 1987.

Dále tu byli také **Alexander Freiberg** a **Jaroslav Lampar**, kteří si v Chile otevřeli restaurace s českou kuchyní. Freibergova restaurace se specializovala jak na českou, tak i slovanskou kuchyni (guláš, džuveč).

Celkem 18 krajanů z Jiránkova seznamu se působilo v krajanském sdružení, které se během války stalo více organizované. Hlavními osobnostmi byl Benedikt Kocián a v průběhu války především Ladislav Gratz.²⁰⁹

---

²⁰⁹ Tamtéž:str. 65

16. Krajanská komunita v Chile v 1. polovině 20. století

Československá imigrace do Chile byla velice různorodá, a to po stránce národností, sociální, politické i náboženské. Navíc byla rozptýlená, což výrazně bránilo stmelení komunity. Docházelo tak jen ke sporadickým setkáním jako byli například společné výlety krajanů z Valparaísa nebo návštěvy krajanů žijících v metropolitní oblasti (viz František Papež). Až rokem 1939 a příchodem početnější skupiny předválečných a válečných uprchlíků se komunita začíná organizovat.

Zakladatelem první československé krajanské organizace byl Benedikt Kocián. V září 1938 založil *Československé sjednocení*, jehož se stává také předsedou. Tento spolek fungoval však pouze jeden rok, během něhož vybral částku 437,80 chilských pesos pro *Československý červený kříž*, ale později se rozpadl pro „vnitřní potíže.“

Roku 1939 založil Ladislav Gratz ženskou krajanskou organizaci *Komité československých žen*, která během války zorganizovala věcné a peněžité sbírky a dvě společenské akce na 28. října 1940.

Dále došlo také na sdružení židovských krajanů, kteří se po celou dobu války i v letech následujících setkávali v *Českém židovském spolku*. Zde zastával funkci předsedy Otto Lang a dále ve vedení působili Ing. Ladislav Gratz a architekt Evžen Votický.

Roku 1940 Ladislav Gratz vytvořil *Československý pomocný výbor*, v němž navázal spolupráci s B. Kociánem, S. Šrámkem a A. Šimkem – Vojíkem. Dále v tomto výboru působili Petr Reimann, Alexander Freiberg, Zdeňka Dugdalová, Jindřich Schwarz, Arnošt Korálek a později také Karel Nettl. Tato krajanská organizace uspořádala několik kulturních akcí, při nichž byl vybrán výtěžek, který byl odeslán na konto Československého Červeného kříže. V roce 1941 výbor uspořádal společně s *Klubem princem Waleského* koncert n santiagském Národním stadionu. Zde byla vystavena maketa Staroměstského náměstí, kterou vytvořil František Otta (fronta renesančních domů s podloubím měřila na délku 12 metrů a na výšku 6 metrů). Ve stejném roce výbor zorganizoval také slavnostní večer v hlavním santiagském divadle Teatro Municipal, kde se opět vybrala částka pro Československý Červený kříž.²¹⁰

---

²¹⁰ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 112

V roce 1942 valná hromada výboru definitivně mění název výboru na *Československé národní sdružení v Chile* (*Comité Nacional Checoeslovaco de Chile*, ČNSCH). Ve své činnosti v letech 1942 až 1947 si vytкло tyto cíle:

- sjednocení všech Čechoslováků v Chile a podpora osvobození Československa za vedení prezidenta Dr. Eduarda Beneše,
- podporu dobrovolníků hlásící se do československé armády
- propagaci československé věci
- utužení československo-chilských kulturních styků
- spolupráci se spojenci, se slovanskými organizacemi a krajanskými odbojovými organizacemi v zahraničí
- přispívat věcnými i peněžitými dary a příležitostnými zásilkami Československému Červenému kříži v Londýně

Do vedení sdružení byl jako předseda jmenován Ing. Ladislav Gratz a místopředsdou se stal Benedikt Kocián. V širším vedení působili také jako jednatel Alexander Freiberg, jako pokladník Karl Nettl a jako zástupce jednatele Ing. Evžen Votický. Dalšími členy byli Zdeňka Dugdalová, Milada Otavová, Adolf Šimek – Vojík, Arnošt Korálek, K. Kofler, E. Chrötter, Jiří Feith a Dr. Emil Kantor. Každý z členů měl vlastní legitimaci a platil měsíční členské příspěvky ve výši odpovídající jeho možnostem. Sdružení vydávalo pro své členy zpravodaj *Čechoslovák v Chile*, jehož grafické provedení zpracoval František Otta.

Sdružení pořádalo oslavy státního svátku ČSR, narozenin prezidenta Eduarda Beneše, vzpomínkové večery při příležitosti narození bývalého prezidenta T.G. Masaryka a další setkání propagující Československo a jeho osvobození.

Krajanskou a chilskou společnost velice zasáhly události z 10. června 1942, kdy byla vyhlazena obec Lidice. Jméno české vesnice se stává křestním jménem mnoha latinskoamerických žen a dochází také k přejmenování několika latinskoamerických vesnic. František Otto tuto tragédii ztvárnil na svém obraze „Lidice před a po tragédii,“ kde namaloval na jedné straně idylickou českou vesnici a na druhé straně nacistický teror při vypalování domů a vraždění obyvatel Lidic. Tento obraz byl později vyvěšen ve výloze obchodu *Praga* bratrů Petra a Arnošta Reimannových.²¹¹

Na valné hromadě v roce 1943 došlo zhodnocení činnosti sdružení v předešlých letech. Předsedající Ladislav Gratz vyzdvihl zásluhy prezidenta Beneše, jeho návštěvy v USA

---

²¹¹ Tamtéž: str. 113 - 117

a v Kanadě a znovunavázání diplomatických styků s Chile. Gratz dále ocenil tiskovou činnost *Československé národní rady* v Chicagu, díky jejímž propagačním materiálům mohlo ČNSCH pravidelně připravovat články do chilských médií. Valná hromada poté schválila navýšení členských příspěvků o 50 % namísto původně navrhovaných 20 %, a nové složení vedení. K stávajícím členům přibyli nově Jaroslav Jedlinský, Jan Strahovský, Jindřich Mayer a Jindřich Schwarz.

1943 byl rokem rozvoje krajaňských aktivit. Především k výročí vzniku Československa bylo uspořádáno množství vzpomínkových akcí a oslav státního svátku. 23. října 1943 byl pod záštitou československého vyslance Dr. Jana Klecandy – Havlasy uspořádán v Santiagu slavnostní večer k blížícímu se státnímu svátku v luxusním hotelu Carrera. Účasten byl jak vyslanec Jan Klecanda – Havlasa se svou chotí, tak i zástupci chilské vlády a diplomatického sboru akreditovaného v Chile. Během večera byly představeny některé československé národní tance, písně a také národní kroje. Výtěžek ze vstupného a prodeje československých propagačních materiálů dosáhl výše 44 841,70 pesos a byl zaslán *Fondu osvobození* (tento fond vznikl na základě výzvy Hany Benešové).

Další sbírka ve prospěch *Fondu osvobození* se konala také 27. října v *Jihoslovanském domě*.

V den výročí vzniku Československa bylo uspořádáno několik akcí. Na 14 santiagských a 20 provinčních rozhlasových stanicích byl odvysíláno provolání československého vyslance Jana Klecandy – Havlasy, které dále navazovalo na program s českými písněmi a přednáškami o Československu. Dále proběhla oslava výročí v pobočce ČNSCH ve Valdivii, kde byl vybrán další finanční příspěvek pro *Fond osvobození*. O den později slavili také krajané v Paňafloře společně s vyslancem Klecandou – Havlasem a představiteli města Peňafloře.

V listopadu 1943 se krajaňská komunita účastní také oslav ve prospěch Sovětského svazu, které pořádalo organizace *Unión para la Victoria*. Výtěžek z rusko – česko – jugoslávského stánku byl odkázán na konto *Červeného kříže* v Rusku. Organizace *Unión para la Victoria* uspořádala také oslavu na počest Československa ve Valparaísu, které se účastnil předseda organizace a bývalý valparaiský primátor A. Contreras, dále vyslanec Jan Klecanda – Havlasa, Benedikt Kocián a předseda ČNSCH Ladislav Gratz. Ke konci roku bylo provedeno rozdělení celoročních výnosů organizace *Union para la Victoria* a na Československo připadlo 51 095,37 chilských pesos (více vybral jen Sovětský svaz, Čína a USA). Tato suma vypovídá o popularitě Československa a úspěchu práce ČNSCH.²¹²

---

²¹² Tamtéž: str. 118 – 120

V roce 1943 ČNSCH zorganizovalo také několik kulturních akcí jako například výstavu obrazů Františka Otty nebo violoncellový koncert uspořádaný Adolfem Šimkem – Vojíkem (výtěžek z koncertu byl opět odkázán *Fondu osvobození*).

Následujícího roku se veřejné aktivity krajanského sdružení výrazně omezily. V červnu 1944 byl uspořádán společně s *Unión para la Victoria* slavností večer v santiagském Teatro Municipal k druhému výročí vyhlazení Lidic a šedesátým narozeninám prezidenta Beneše. Zde vystoupil se svou řečí vyslanec Československa Jan Klecanda – Havlasa, místopředseda *Alianza Democrática de Chile* Carlos Contreras Labarca a také představitelé *Unión para la Victoria*. V druhé části večera se konal koncert sopranistky Jindry Mencerové a violoncellisty Adolfa Šimka – Vojíka. Večer byl sponzorován společností *Boty Baťa*.

Činnost krajanského sdružení se ten rok však zaměřila především na oslavy státního svátku 28. října. Hlavní oslavy proběhly opět v luxusním hotelu Carrera v centru Santiaga za účasti vyslance Jana Klecandy - Havlase. Na hudbu Josefa Kožíška zatančily děti z československé školky a národní písně zazpíval Hanuš Jiří Stein za klavírního doprovodu E. Nettlové. O několik dní později uspořádala také peñaflorská pobočka *ČNSCH Masaryk* oslavu státního svátku (pro krajany ze Santiaga byl vypraven zvláštní autobus).

V roce 1945 ČNSCH uspořádala celou řadu aktivit k výročí vzniku a osvobození Československa. Již tradičně byla hlavní oslava v santiagském hotelu Carrera. V peñaflorské *Československé škole* oslavili svátek uměleckým vystoupením, ve kterém školáci z krajanské komunity předvedli národní tance a písně. V listopadu uspořádal Chilský symfonický orchestr koncert české hudby, při němž zazněla díla Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka a Bohuslava Martinů. Došlo také k poslání peněz na jídlo československým dětem, které vybral František Otta malováním plakátů určených pro ČSR, Čínu a Japonsko.

Ve sdružení ČNSCH došlo k sjednocení krajanské komunity, a to jak krajanů žijících v Chile již delší dobu, tak i nově přichozích, kteří utekli před válkou. Sdružení bylo nejvíce aktivní v roce 1943 a později se její aktivity soustřeďují především na oslavy výročí vzniku Československa. V roce 1945 z vedení sdružení odchází Ladislav Gratz a nahrazuje ho levicově orientovaný Dr. Gejza Mencer, který se později vrátil do komunistického Československa. Levicové směřování československé politiky nakonec zapříčinilo přerušení spolupráce s krajanskou komunitou v Chile. Činnosti ČNSCH byla ukončena poté, co se rodné Československo začalo více přiklánět k modelu sovětského komunismu. Jedním

z prvních projevů této změny bylo přerušení diplomatických vztahů ze strany Chilské republiky ke konci roku 1947.²¹³

---

²¹³ Tamtéž: 114

17. Statistická data o československé imigraci

Vzhledem k válce v Československu, nedisponují domácí archívy žádnými oficiálními statistikami týkající válečné emigrace. Proto musíme čerpat z dobových odhadů v krajanském tisku a chilských archívních materiálů. Podle článku v ročence *Tábor* „pomnichovská“ vlna nových běženců rozšířila československou komunitu v Chile o asi 300 rodin.²¹⁴ Jiránek na základě odhadu počtu Čechoslováků před rokem 1938 tvrdí, že především v letech 1938 až 1939 se do Chile vystěhovalo na 250 rodin převážně židovského původu (ať už českého, slovenského, polského, německého či maďarského jazyka).²¹⁵

Statistické údaje se nacházejí v chilském Národním archívu, který disponuje evidencí žádostí o trvalý pobyt a nacionalizaci. Tyto data sice nepokrývají celou polovinu 20. století, ale představují vývoj v daných letech. Co se týče žádostí o nacionalizaci, jedná se o soubor dat z let 1922 až 1949; u žádostí o trvalý pobyt je to období 1941 až 1949.

Tabulka č. 8 – Počet žádostí o trvalý pobyt v Chile v letech 1941 až 1949		
Rok	Počet žádostí	Příklady jmen čs. imigrantů
1941	10	
1942	0	
1943	3	
1944	12	
1945	40	Adolf Šimek - Vojík
1946	55	Guillermo Pollak
1947	70	
1948	116	
1949	40	

Zdroj: *Archivo nacional de Chile*, Fond Ministerstva vnitra, Zahraniční oddělení

Žádostí o trvalý pobyt bylo znatelně více než žádostí o nacionalizaci, neboť stačily pouze 2 roky pobytu v zemi. Podle údajů z Národního archívu Chile tvoří imigrace 40. let

²¹⁴ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str.62, převzato z ročenky časopisu *Tábor*, Anuario del Periodico Tábor, Buenos Aires, 1944

²¹⁵ Tamtéž: str. 63

nejpočetnější skupinu z celkové československé imigrace do Chile v 1. polovině 20. století. Vývoj rostl především v druhé polovině 40. let a je úzce spojen s koncem II. světové války a nástupem komunismu v Československu (1948 je rok s nejvyšším počtem žádostí). V tabulce je vidět propad v letech 1942 a 1943, který lze vysvětlit nepřehlednou situací v imigrační politice (uzavření hranic, restrikce vůči židovským imigrantům).

Tabulka č. 9 – Počet žádostí o nacionalizaci 1922 - 1949		
Rok	Počet žádostí	Příklady jmen čs. imigrantů
1922	2	
1924	1	
1927	2	Miloš B. Dvořák
1930	1	
1931	3	Victor Hendrych
1932	2	
1933	1	
1934	3	
1935	2	
1938	1	
1939	2	
1940	2	Benedikt Kocián, František Papež
1941	4	
1942	1	
1943	3	
1944	2	
1945	5	
1946	10	
1947	27	Petr (Pedro) Reimann
1948	23	
1949	31	Evžen Votický

Zdroj: *Archivo nacional de Chile*, Fond Ministerstva vnitra, Zahraniční oddělení

Na základě statistiky o žádostech k nacionalizaci v Chile, můžeme charakterizovat československou imigraci jako velice marginální. Nízký počet žádostí ve 20. a 30. letech odkazují na skutečnost, že v Chile nebyl významný počet československých občanů, kteří by splňovali podmínky k získání chilského občanství – stáří 21 let, stálý pobyt v Chile po dobu 5 let a potvrzení trvalého pobytu. Další příčinou malého zájmu o chilské občanství, je také fakt, že někteří imigranti byly v zemi pouze dočasně a později Chile opustili.

Jak jsme uvedli výše při porovnání dat o žádostech k trvalému pobytu, tak československá imigrace roste zejména koncem 30. let a poté od poloviny 40. let. Rokem 1944 a 1945 se tak naskytla předválečným a válečným imigrantům příležitost k získání chilského občanství. S ohledem na poválečnou situaci v Československu a zároveň rostoucí křivku žádostí o chilské občanství po roce 1945 toho evidentně množství Čechoslováků využilo.

18. Závěr

K porozumění vývoje emigrace z českých zemí do Chile ve 20. století je třeba vycházet z procesů, které se odehrály během druhé poloviny 19. století. V roce 1845 došlo k prvním krokům k vytvoření imigrační legislativy. Chilský stát si tak včas uvědomil příležitost skrývající se v evropské migraci a pokusil se ji motivovat k příchodu do Chile. Hlavní cíle, které chilští politici sledovali, byla kolonizace rozsáhlého území a celkový rozvoj společnosti. Válečné a ekonomické aktivity chilského státu v druhé polovině 19. století však odpoutaly pozornost politiků od tématu přistěhovalectví. V tomto období se sice rozvíjely státní imigrační instituce, nicméně nedosáhlo se efektivního řešení imigrace (uskutečnilo se jen několik kolonizačních projektů).

Až ke konci 80. let 19. století došlo k vytvoření Imigračního úřadu přímo v Santiagu, který jen za první rok své činnosti zaregistroval 21 414 osob,²¹⁶ na rozdíl od vládního programu, který přilákal do země pouze 6 940 osadníků v období 1883 až 1890.²¹⁷ Na těchto výsledcích je vidět, jak nepružně reagovala státní politika na migrační proud, který byl v Chile tvořen zejména neorganizovanou imigrací. V návaznosti na tento vývoj a s ohledem na zatížení státního rozpočtu se v roce 1905 upustilo od restriktivní imigrační politiky. V roce 1907 pak bylo dosaženo do té doby vůbec největšího počtu obyvatel v historii sčítání a také největšího počtu občanů narozených v zahraničí. Od tohoto roku se však příliv imigrantů snižoval.

Nekonzistentnost imigrační politiky a restrikce vůči imigraci zapříčinily, že Chile s obtížemi konkurovalo ostatním „imigračním“ zemím. Naopak USA, Argentina a Brazílie dokázaly zareagovat na požadavky imigrantů a tím se staly hlavními cíli evropské emigrace. Roli hrála nejen větší dostupnost, ale také finanční příspěvky na cestovní náklady a rozvíjející se krajanská komunita.²¹⁸ Chile bylo na počátku 20. století zemí sice značně bohatou, ale bez většího počtu evropské populace a bez výraznější podpory přistěhovalectví. V očích

---

²¹⁶ MEZZANO, Silvia, 1995, *Políticas de inmigración chilena desde 1845 hasta 1992*, str. 4

²¹⁷ ZAVALA SAN MARTÍN, Ximena a Claudia ROJAS VENEGAS. *Globalización, procesos migratorios y estado en Chile*, str. 172

²¹⁸ Nicolás Vega porovnává cestovní náklady a zmiňuje příklad Spojených států, kam cesta stála 2 libry včetně železniční přepravy z jakéhokoli místa ve Velké Británii, více v kapitole o Imigrační politice 2. pol. 19. století

obyvatel českých zemí to byla země spíše pro dobrodruhy, kde není lehké živobytí. Takto ji vykreslovaly zprávy nejen od cestovatelů a krajanů žijících v Chile, ale také oficiální informace od Československého ústavu zahraničního.

Na problémy chilské společnosti začala poukazovat zejména rozvíjející se střední vrstva, jejíž nespokojenost se projevila zejména v průběhu 20. let. Obměna starých politických struktur a modernizace země však byla spojená také s politickým chaosem, který zemi zachvátil v roce 1924. K uklidnění situace došlo až koncem 20. let nástupem autoritativního prezidenta Carlose Ibañeze del Campa.

Neklidná léta 1920 – 1930 způsobila, že Chile stále nemělo efektivní imigrační politiku a zemi minul hlavní proud imigrantů, kteří se po zavedení kvót do USA zaměřili více na Latinskou Ameriku. Co se týče československé imigrace, tak Argentina přijala mezi léty 1923 a 1930 přes 24 000 československých imigrantů. Naopak v Chile ve stejném období dochází k celkovému snížení počtu imigrantů v zemi (viz kapitola Imigrační politika 1900 - 1930). Odhad z roku 1926 udává, že se tu nacházelo asi 500 československých občanů.²¹⁹ Podle Jiráňka zde žilo v roce 1930 pouhých 325 Čechoslováků.²²⁰ K této imigraci patřili jedni z hlavních organizátorů československé krajanské komunity, která se zde později vytvořila, a díky archivním materiálům z ČÚZ máme poměrně podrobné svědectví o jejich životě v Chile. Proto jsme kapitole o imigraci do roku 1930 věnovali více prostoru než dalším fázím imigrace. Mezi hlavní představitele této fáze lze zařadit Benedikta Kociána, Adolfa Šimka - Vojíka a Ladislava Gratze Nesrstu.

Ustálení politické situace na konci 20. let a ekonomický rozvoj za vlády prezidenta Carlose Ibañeze dalo naději ke zlepšení podmínek pro imigraci. Nicméně světová hospodářská krize zcela pozměnila směřování Chile a po krátkém období politického chaosu usedá v roce 1932 do prezidentského křesla opět Arturo Alessandri. Rozpočtové škrty nové vlády omezily činnost Pokladny pro zemědělskou kolonizaci a obava nezaměstnaných z příchodu imigrantů donutila Alessandriho k opuštění selektivní imigrační politiky. Během jeho vlády v letech 1932 až 1939 byla zavedena nová restriktivní imigrační legislativa.

---

²¹⁹ *Archív MZV, Sekce. III/v, karta č. 781, složka č. 66267, č. listu 1646/26*

²²⁰ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 52, převzato z: Chilský generální úřad pro statistiku

Z dobových materiálů Konzulárního úřadu lze vyčíst, že se mezi konzuly objevovaly čím dál, tím více projevy antisemitismu. Se zhoršující se situací v Německu a zvyšující se židovskou imigrací, rostla také snaha konzulů zamezit vstupu židovským uprchlíkům (v interní korespondenci mnohem ostřeji kritizují židovskou imigraci).

Ačkoli jsme se v kapitole pojednávající o imigrační politice 1930 – 1939 zaměřili na tento aspekt chilské konzulární služby, tak se zde stále naskýtá prostor pro další výzkum dopadů těchto antisemitských a rasistických názorů na imigraci do Chile. Zejména v pozdějším vývoji, za vlády Pedra Aguirreho Cerdy, docházelo ke sporům uvnitř úřadu, které bránily uvolnění podmínek pro válečné imigranty.

Imigrace z Československa byla ve 30. letech tvořena zejména dvěma skupinami, které přišly v předválečném období. V roce 1939 přijeli zástupci Baťovy továrny, kteří se usadili v městečku Peñaflores a založili tu obuvnickou továrnu. Zde se po Santiagu vytvořilo druhé centrum krajanské komunity, které organizovalo společné večery a slavnosti. Mnozí z Baťovců později odjeli bojovat za druhé světové války do Anglie a ti, co zůstali v Chile, se aktivně podíleli na podpoře československé exilové vlády v Londýnu.

Zbylou část imigrace tvořili zejména židovští imigranti, kteří přišli v letech 1938 a 1939. Ačkoli se jednalo o první velkou ucelenou skupinu československých imigrantů, tak bohužel není o těchto osobách mnoho známo. Nacistickou okupací byla ukončena činnost ČÚZ a tak můžeme vycházet pouze z publikace Jiráňka a ze záznamů rozhovorů s imigranty, které byly pořízeny později. Většina z nich v Chile začala podnikat – buď jako majitelé továren nebo obchodů. Mnozí se také zapojili do krajanské činnosti a společně s Baťovci vytvořili první organizovanou skupinu československých krajanů v Chile. Mezi nejvýraznější představitele této skupiny patří František (Francisco) Otto, Vilém (Quillermo) Pollak s manželkou Kateřinou, Hanuš Jiří Stein a Rudolf (Rodolfo) Řípa.

V roce 1939 byla zvolena nová vláda, která se vydala zcela opačným směrem než její předchůdci. Prezident Pedro Aguirre Cerda hlásal flexibilnější imigrační politiku, která měla ukázat vlídnější tvář i židovské imigraci. Problém nové vlády však tkvěl v platné restriktivní imigrační politice z doby Alessandriho, které stále podporovali chilští konzulové. Nová vláda nenavrhla nový právní rámec a svou snahou prosadit otevření hranic, vytvořila jen zmatek a chaos v imigračním procesu. Toho samozřejmě zneužívali jak imigranti, tak konzulové, což vedlo k podvodům a úplatkům. V podstatě tak po celou dobu války přicházeli českoslovenští imigranti.

Ačkoli se očekávalo, že válka způsobí další vlnu migrace do Chile, tak se nic z toho nepotvrdilo. Naopak od roku 1942 se celkový počet imigrantů v Chile snižoval. V průběhu a těsně po válce se československá komunita rozrostla především o příbuzné a blízké již usazených emigrantů, kteří čekali, až se jim naskytne možnost odjet z Evropy. Další, kteří přežili útrapy koncentračního tábora, přijíždějí až po roce 1945 z důvodu nastupujícího komunistického režimu. S ohledem na tento vývoj se mnoho československých předválečných a válečných imigrantů rozhodlo k usazení se v Chile, což lze konstatovat také na základě statistických údajů z Národního archivu Chile. V následujících letech nejen, že roste počet žádostí o trvalý pobyt a nacionalizaci, ale dochází také k další vlně československé imigrace do Chile. Ta byla způsobená příchodem komunistů k moci v Československu, který utvrdil bohatší část obyvatel k odchodu. Většina z nich odešla do států západní Evropy a do USA. Ti, kteří nedostali v těchto zemích víza, odjeli do Chile či jiné latinskoamerické země. Jiránek uvádí, že v letech 1949 až 1951 přišlo do Chile na 289 Čechoslováků.²²¹ Pro některé to bylo jen krátkodobé řešení a později se i tak dostali do USA, jiní se v Chile již usadili.

Československá imigrace v první polovině 20. století je sice marginální část celkové imigrace do Chile v daném období, ale i tak se v ní našly osoby, které výrazně přispěly společenskému a ekonomickému rozvoji Chile. Odhaduje se, že se celkově jednalo o necelý tisíc Čechoslováků (či osob z českého prostředí), kteří přišli do Chile od konce 19. století do roku 1947.²²² Tato práce se zaměřila nejen na procesy, které ovlivnily průběh této imigrace, ale také na osudy Čechoslováků, kteří se v Chile přes veškeré překážky prosadili. Jejich působení vytvořilo základ pro krajanskou komunitu a částečně motivovalo další Čechoslováky k příchodu. Zejména vlnu imigrace po roce 1948, jejímž nejvýraznějším představitelem byl Milan Platovský.²²³ Taktéž byly učiněny první kroky k navázání diplomatických vztahů. Československá imigrace do Chile první poloviny 20. století tak tvoří mezník v česko - chilských vztazích. Potomci imigrantů z tohoto období jsou stále aktivní v současné krajanské činnosti a pokračují tak v tradici svých rodičů.

---

²²¹ JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*, str. 136

²²² od konce 19. století do roku 1938 to bylo okolo 380 osob, později v roce 1939 17ti-členná skupina Baťovců a v letech 1939 až 1947 asi 625 osob patřících převážně k židovské imigraci; Tamtéž: str. 230

²²³ své životní osudy vylíčil v knize *Přežít a žít: Vzpomínky jednoho Čecha v Chile*. Praha: Olympia, 1999.

Zdroje

Archivní prameny:

Archív MZV, Sekce. III/v, karton č. 781

Archivo nacional de Chile, Fond Ministerstva vnitra, Zahraniční oddělení

Národní archiv, Praha, fond ČÚZ, karton č. 37, složka Chile

Sekundární literatura

AYLWIN, Mariana. *Chile en el siglo XX*. 3. Santiago de Chile: Planeta, 1990. ISBN 9562470571.

BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *El Frent e Popular y la inmigracion judía a Chile: De la apertura al cierretotal*. In: *Revista Chilena de Derecho*. Vyd. 39, č. 3. Santiago de Chile: Universidad de los Andes, 2012, s. 909 - 917. ISSN 0718-3437.

BRAHM GARCÍA, Enrique a Jorge MONTES ARRAZTOA. *Obstáculos jurídicos y consulares a la inmigración judía durante el gobierno de Arturo Alessandri*. In: *Revista de Estudios Histórico - Jurídicos*. Vyd. 25. Valparaíso: Universidad de los Andes, 2013, s. 523 - 545. ISSN 0716-5455.

BURIAN, Jan. *Chilský deník, aneb, Cautiverio*. Praha: Primus, 1998, 235 s. ISBN 80-85625-85-7.

ESCALONA, María Daniela Lara. *Evolución de la legislación migratoria en Chile: Claves para una lectura (1824 - 2013)*. In: *Revista de Historia del Derecho*. Buenos Aires: INHIDE, 2014, s. 59 -104. ISBN 1853-1784.

GUTIERREZ ROLDAN, Hector: *La poblacion de Chile*. Paris: C.I.C.R.E.D., 1975.

HALÁSZ, Ivan. *Krajanía a tzv. krajanské zákony na ich podporu v svednej Európe*. Praha, 2012.

Disertační práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce prof. JUDr. Václav Pavlíček CSc.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2012, 575 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-193-4.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye, Chile*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, 575 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-323-1.

CHIARELLO, Leonir Mario. *Las políticas públicas sobre migraciones y la sociedad civil en América Latina: Los casos de Bolivia, Chile, Paraguay y Perú*. 1. vydání. New York: Scalabrini International Migration Network, 2013, s. 123 - 127. ISBN 978-0-9841581-8-8.

JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*. 2. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3443-8.

JIRÁNEK, Jiří a Ivo BARTEČEK. *Češi a Slováci v Chile ve 20. století*. Vyd. 2., opr. a dopl. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 272 s. ISBN 978-80-244-3443-8.

KÁZECKÝ, Stanislav. *La inmigración eslava al Paraguay desde el punto de vista checo*. In: *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. 1 / Praha : Karolinum, 2000 str. 331-333.

KOCIAN, Ana María. *Benedicto Kocian: Un maestro del deporte*. 1. vydání. Santiago de Chile: Ana María Kocian, 2013. ISBN 978-956-353-454-2.

MEZZANO, Silvia, 1995, *Políticas de inmigración chilena desde 1845 hasta 1992*, In: *Revista Diplomacia*, 68, Academia Diplomática de Chile, Santiago de Chile.

MOTL, Jaroslav. *Obraz cestovatelských aktivit konce 19. a první poloviny 20. století v díle Enrique Stanka Vráze*, 139 s., 2013.

OPATRNÝ, Josef. La emigración checa a América Latina. In: *Ibero-americana Pragensia Supplementum: Emigración centroeuropea a América Latina*. Praha: Karolinum, 2000, s. 57 – 66. ISBN ISBN 80-246-0178-8.

RAMÓN, Armando de. *Breve historia de Chile: Desde la invasión incaica hasta nuestros días (1500-2000)*. Buenos Aires: Editorial Biblos, 2001, 316 s. ISBN 950-786-294-3.

ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Skřivan, ml., 2005, 317 s. ISBN 80-86493-18-0.

VEGA, Nicolás. *La inmigración europea en Chile, 1882 á 1895*. París: Agencia general de colonización del gobierno de Chile, 1896.

ZAVALA SAN MARTÍN, Ximena a Claudia ROJAS VENEGAS. *Globalización, procesos migratorios y estado en Chile*. In: Migraciones, globalización y género en Argentina y Chile. Buenos Aires, Argentina: Centro de Encuentros Cultura y Mujer, CECYM, Argentina, 2005, s. 166 - 177. ISBN 987-20270-2-1.

ZOUREK, Michal. *Čechoslovaquia y el cono sur 1945-1989: relaciones políticas, económicas y culturales durante la Guerra Fría*. 1a ed. Praga: Karolinum, 2014, 338 s., [20] s. obr. příl. Ibero-Americana Pragensia. ISBN 978-80-246-2730-4.

ZOUREK, Michal. *Chile a československo - chilské vztahy v letech 1920-1938*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Vladimír Nálevka.